

T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI
MAL YL 2008 0002

**AB İLE MÜZAKERELER SÜRECİNDE, AB ORTAK TARIM
POLİTİKASININ TÜRKİYE'YE UYUMU VE
UYGULANABİLİRLİĞİ**

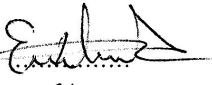

**HAZIRLAYAN
İsmail ÖZTÜRK**

**TEZ DANIŞMANI
Doç. Dr. Selçuk ÇOLAKOĞLU**

AYDIN-2008

T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE
AYDIN

Maliye Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencisi **İsmail ÖZTÜRK**'ün 31.10.2008 günü yapılan tez savunma sınavında "*AB İle Müzakereler Sürecinde AB Ortak Tarım Politikasının Türkiye'ye Uyumu ve Uygulanabilirliği*" başlıklı tezini savunmuş ve aşağıda isimleri bulunan jüri üyeleri tarafından kabul / red edilmiştir.

<u>UNVANI-ADI VE SOYADI :</u>	<u>KURUMU :</u>	<u>İMZASI</u>
Doç.Dr. Selçuk ÇOLAKOĞLU	Adnan Menderes Üniversitesi	
Doç.Dr. Ertuğrul ACARTÜRK	Adnan Menderes Üniversitesi	
Yrd.Doç.Dr. Recep TEKELİ	Adnan Menderes Üniversitesi	

Jüri üyeleri tarafından kabul edilen bu yüksek lisans tezi, Enstitü Yönetim Kurulu'nun ..... sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Doç.Dr. Aslı SARAÇOĞLU
Enstitü Müdürü

Bu tezde görsel, işitsel ve yazılı biçimde sunulan tüm bilgi ve sonuçların akademik ve etik kurallara uyularak tarafımdan elde edildiğini, tez içinde yer alan ancak bu çalışmaya özgü olmayan tüm sonuç ve bilgileri tezde kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

Adı Soyadı: İsmail ÖZTÜRK

İmza:

ÖZET

AB İLE MÜZAKERELER SÜRECİNDE, AB ORTAK TARIM POLİTİKASININ TÜRKİYE'YE UYUMU VE UYGULANABİLİRLİĞİ

Bu çalışmanın amacı Türkiye'nin tarım politikasında karşısına çıkan engelleri, mevzuat ve uygulama yanlışlarını ortaya çıkarmak, çıkarılan bu sonuçları AB'ye uyumda Tarım Müzakereleri çerçevesinde düzeltmek için gerekli politikanın OTP olduğunu göstermektir. Çalışmada aynı zamanda AB'nin nasıl gıda ithalatçısı konumundan, ihracatçı konumuna geçtiğini görmekteyiz.

Türkiye için AB Uyum Müzakerelerinde en büyük engel OTP'ye uyumdur. OTP'nin AB'nin ilk ve en büyük bütçeyle desteklediği politikası olması dolayısıyla, AB Türkiye gibi tarım potansiyeli yüksek bir ülkeyi Topluluğa almaktan çekinmektedir.

Türkiye'nin, AB'ye ister üye olsun ister olmasın; istikrarlı bir tarım politikasına ihtiyacı vardır. Enflasyon hedeflemesi için gerekli olan Merkez Bankası'nın bağımsızlaştırılması politikasına benzer, tarım politikalarının tek bir birimden yönetilmesi için bir adım atılması gerekmektedir.

Görüldüğü gibi ülkemiz için eksiklikleri olsa da, Türkiye Tarım Sektörü için günümüzde OTP'ye uyulmasına ihtiyaç vardır.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği(AB), Ortak Tarım Politikası (OTP), Türkiye'nin OTP'ye Uyumu, OTP'ye Uyum Süreci, AB ve Türk Tarımının Karşılaştırılması, Türk Tarımı

ABSTRACT

ADAPTATION AND APPLICABILITY OF THE EUROPEAN UNION COMMON AGRICULTURAL POLICY TO TURKEY IN PROCESS OF NEGOTIATIONS WITH EUROPEAN UNION.

The purpose of this study is to reveal the complications in Common Agricultural Policy that Turkey come across during the period , the legislation and implementation errors and to demonstrate the necessity of Common Agricultural Policy to arrange these problems within The Agriculture Negotiations. In this study we see how European Union become an exporter of food instead of being an importer.

In The Agriculture Negotiations, the most important difficulty is the adaptation to the Common Agricultural Policy. CAP, for being the first and supported with the biggest budget policy of European Union, EU forbear to accept Turkey to the community.

Turkey needs a stable agriculture policy in any case. It is necessary to make an attempt for the management of agriculture policies under one unit like the independency of Central Bank for inflation targeting.

As it mentioned, although it has some defects, at the present day The Turkish Agricultural Sector require CAP.

Key words : European Union (EU), Common Agricultural Policy (CAP), Adaptation of Common Agricultural Policy to Turkey, The Comparison of The Agriculture of EU and Turkey, Turkey Agriculture

ÖNSÖZ

Bu çalışmayı sunma aşamasında şüphesiz bir çok kişinin desteği ve yardımı olmuştur. Özellikle bana her türlü desteği veren, tezimde değerlendirmelerde bulunan, eleştirileri ve düşüncelerini bilimsel olarak bana ileten değerli tez danışmanım Doç. Dr. Selçuk ÇOLAKOĞLU'na, lisans ve yüksek lisans eğitimim boyunca düşünceleriyle her zaman yanımda hissettiğim Maliye Anabilim Dalı Başkanı Doç. Dr. Ertuğrul ACARTÜRK'e, ve diğer hocalarıma, hayatımın her döneminde katkısı bulunan ve desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen değerli aileme, sabrı, hoşgörüsü ve sevgisiyle ileride de yanımda olacak sevgili kuzum'a, değerli arkadaşlarıma ve büyüklerime teşekkürü bir borç bilirim.

İsmail ÖZTÜRK

İÇİNDEKİLER

ÖZET	I
ABSTRACT	II
ÖNSÖZ	III
İÇİNDEKİLER	IV
TABLolar LİSTESİ	VII
KISALTMALAR LİSTESİ	VIII
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	
AVRUPA BİRLİĞİ ORTAK TARIM POLİTİKASI	
1.1. OTP’NİN OLUŞUM SÜRECİ VE SEBEBLERİ	3
1.2. ORTAK TARIM POLİTİKASININ AMAÇLARI	5
1.3. ORTAK TARIM POLİTİKASININ İLKELERİ	6
1.3.1. Tek Pazar İlkesi	6
1.3.2. Topluluk Tercihi İlkesi	7
1.3.3. Mali Dayanışma İlkesi	7
1.4. ORTAK TARIM POLİTİKASININ ÇALIŞMA VE FİNANSAL MEKANİZMALARI	8
1.4.1. Karar Alma Mekanizması	8
1.4.2. Ortak Piyasa Düzenleri (OPD)	9
1.4.2.1. İç Piyasa Düzenleri	10
1.4.2.2. Dış Rekabete Karşı Koruma Düzenlemeleri	10
1.4.2.3. Ürünlere Destek Sağlayan Düzenlemeler	10
1.4.3. Pazar ve Fiyat Mekanizmaları	10
1.4.3.1. İç Piyasa Ortak Fiyat Politikası	11
1.4.3.1.1. Ulaşılmaya Çalışılan Fiyatlar	11
1.4.3.1.1.1. Hedef Fiyat	11
1.4.3.1.1.2. Yönlendirme Fiyat	11
1.4.3.1.1.3. Amaç Fiyat	11
1.4.3.1.1.4. Temel Fiyat	11
1.4.3.1.2. Desteklemelerle Belirlenen Fiyatlar	12
1.4.3.1.2.1. Müdahale Fiyatı	12
1.4.3.1.2.2. Geri Çekme Fiyatı	12
1.4.3.1.2.3. Satın Alma Fiyatı	12

1.4.3.1.2.4. Asgari Fiyat	12
1.4.3.2. Dış Piyasa Fiyat Düzenlemeleri	12
1.4.3.2.1. İthalatta Uygulanan Koruma Mekanizmaları	13
1.4.3.2.1.1. Eşik Fiyat	13
1.4.3.2.1.2. Set Fiyatı	13
1.4.3.2.1.3. Referans Fiyat	13
1.4.3.2.1.4. Prelevman	13
1.4.3.2.1.5. İlave Vergi	13
1.4.3.2.1.6. Gümrük Vergisi	14
1.4.3.2.1.7. Telafi Edici Vergi	14
1.4.3.2.2. İhracatta Uygulanan Koruma Mekanizmaları	14
1.4.3.3. Diğer Koruma Mekanizmaları	14
1.4.3.3.1. İmalatçılara Verilen Sübvansiyonlar	14
1.4.3.3.2. Tüketici Yardımları	14
1.4.3.3.3. Üretim Kotaları	14
1.4.3.4. Doğrudan Desteklemeler	15
1.4.4. Yapısal Politikalar	15
1.4.5. Ortak Tarım Politikasında Finansman Mekanizmaları	16
1.4.5.1. Garanti Bölümü	18
1.4.5.2. Yönlendirme Bölümü	19
1.5. Ortak Tarım Politikasında Reform Süreçleri	19
1.5.1. 1968 Mannsholt Planı ve İlk Genişleme Süreci	20
1.5.2. Garanti Eşiği	21
1.5.3. MacSharry Reformları	21
1.5.4. Gündem 2000	21

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE’NİN ORTAK TARIM POLİTİKASINA UYUMU

2.1. Türkiye – Avrupa Birliği İlişkilerinin Tarihçesi	25
2.2. Türkiye’nin AB Ortak Tarım Politikasına Uyumu	28
2.3. Türkiye’nin OTP’ye Uyum Süreci	32
2.3.1. Yatay Konulara İlişkin Düzenlemelere Uyum	36
2.3.2. Veterinerlik Mevzuatına Uyum	36
2.3.3. Bitki Sağlığı Mevzuatına Uyum	37
2.3.4. Ulusal Kırsal Kalkınma ve Ormancılık Stratejisinin Oluşturulması	37

2.3.5. Gıda Güvenliği ve Kontrolü	38
2.3.6. OPD'nin Oluşturulması ve Uygulanmasına Yönelik Düzenlemelerin Gerçekleştirilmesi ile Tarım Piyasalarının Daha Etkin İzlenmesi	38
2.4. Türkiye'deki Tarım Politikaları	41
2.4.1. Tarım Reformu Uygulanması Projesi (TRUP 2001-2005)	43
2.4.2. Tarım Stratejisi Raporu (2006-2010)	45
2.4.2.1. Doğrudan Gelir Desteği	46
2.4.2.2. Fark Ödeme Uygulaması	46
2.4.2.3. Hayvancılık Destekleri	46
2.4.2.4. Kırsal Kalkınma Destekleri	47
2.4.2.5. Telafi Edici Ödemeler	47
2.4.2.6. Ürün Sigorta Ödemeleri	47
2.4.2.7. Çevre Amaçlı Tarımsal Alanların Korunması Program Desteği	47
2.4.2.8. Diğer Destekler	47
2.5. Türkiye ve AB'nin Tarım Politikalarının Karşılaştırılması	48
2.6. Türkiye'de Tarım Sektörü ve AB ile Karşılaştırılmalı Analizi	53
2.7. Ortak Tarım Politikasına Uyumun Mali Yönü	58
SONUÇ	61
KAYNAKÇA	65
ÖZGEÇMİŞ	68

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1.1.	:OPD içindeki ürünler	9
Tablo 1.2.	:AB bütçesindeki FEOGA'nın payı	17
Tablo 2.1.	:Türkiye'de Doğrudan Gelir Desteği ödemeleri	44
Tablo 2.2.	:Türkiye'de tarımsal destek araçları ve bütçedeki payları	46
Tablo 2.3.	:Türkiye'deki üretici destek çeşitleri	49
Tablo 2.4.	:AB'deki üretici destek çeşitleri	49
Tablo 2.5.	:Türkiye'de tarım sektörünün yıllara göre GSMH içindeki payı	53
Tablo 2.6.	:Türkiye ve AB çeşitli tarımsal göstergelerin karşılaştırılması	54
Tablo 2.7.	:Türkiye'nin tarımsal ürün ihracat rakamları	55
Tablo 2.8.	:Türkiye'de tarımsal ürün ithalat rakamları	55
Tablo 2.9.	:Türkiye ve AB'nin meyve-sebze üretim verimlilikleri	56

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	:Avrupa Birliği
ABD	:Amerika Birleşik Devletleri
AET	:Avrupa Ekonomik Topluluğu
AT	:Avrupa Topluluğu, Topluluk
BKYS	:Bütünlüklü Yönetim ve Kontrol Sistemi
ÇATAK	:Çevresel Amaçlı Tarımsal Alanların Korunması
DGD	:Doğrudan Gelir Desteği
DTÖ	:Dünya Ticaret Örgütü
EBK	:Et Balık Kurumu
EUR	:AB Para Birimi (euro)
FADN	:Çiftlik Muhasebe Veri Ağı
FAO	:Birleşmiş Milletler Tarım ve Gıda Örgütü
FEDER	:Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu
FEOGA	:Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu
FSE	:Avrupa Sosyal Fonu
GATT	:Gümrük Tarifeleri ve Ticareti Genel Antlaşması
GSMH	:Gayri Safi Milli Hasıla
GSYH	:Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
IACS	:Entegre İdare ve Kontrol Sistemi
IMF	:Uluslararası Para Fonu
KOB	:Katılım Ortaklığı Belgesi
OECD	:Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
OKK	:Ortaklık Konseyi Kararı
OPD	:Ortak Piyasa Düzenleri
OTP	:Ortak Tarım Politikası
SAPARD	:Tarım ve Kırsal Kalkınma Özel Katılım Programları
SEK	:Süt Enstitüsü Kurumu
TKB	:Tarım ve Köyişleri Bakanlığı
TMO	:Toprak Mahsulleri Ofisi
TRUP	:Tarım Reformu Uygulama Projesi
YTL	:Yeni Türk Lirası

GİRİŞ

İnsanlık tarihinin yüzyıllardan beri en büyük ihtiyacı olan ve insan hayatının sürdürülebilmesi için gerekli olan gıda, tarımın ve tarıma dayalı sanayinin gereğini ve önemini ortaya çıkarmaktadır. Tarım, giderek artan insan nüfusunun, buna paralel olarak artan ihtiyaçlarının karşılanması için stratejik, hayati ve vazgeçilmez bir sektör niteliğindedir. Bir gıda ürününün ikamesi ancak başka bir gıda ürünüyle mümkündür. Bunun farkında olan ülkeler tarım sektöründe dışarıya bağımlı olmadan kendi ihtiyaçlarını karşılamak ve verimliliklerini artırmak için çeşitli tarım politikaları uygulamaktadır.

1957 yılında Batı Avrupa ülkeleri tarafından imzalanan ve 1 Ocak 1958 yılında yürürlüğe giren Ortak Tarım Politikası (OTP), AB'nin temellerini oluşturan ortak bir tarım politikasının oluşmasının gereğini ilk başta vurgulamıştır.

Ortak Tarım Politikası AET'nin üye ülkelerini kapsayan bir sistemin, ortaklaşa alınan kararların, mevzuatın ve mekanizmaların uygulamaya başlandığı ilk ve en önemli politikasıdır. Sanayi ürünlerindeki serbest dolaşımı Gümrük Birliğiyle gerçekleştiren altı Batı Avrupa ülkesi, tarım ürünlerinin serbest dolaşımını ise OTP ile gerçekleştirmektedir.

II. Dünya Savaşı sırasında Avrupa'da baş gösteren gıda yetersizliği ve daha sonrasında ortaya çıkan kıtlık, Avrupa ülkelerinin OTP'yi oluşturmasının temellerini oluşturmuştur. Tarım sektörü; gıda güvenliği, beslenme, kendine yeterlilik, gelir dağılımında adaletin sağlanması gibi gerekçelerden dolayı Avrupa'nın hemen her tarafında yoğun koruma, destek ve yardımlara konu olan bir sektör niteliğindedir. Avrupa ülkeleri artık önce gıda da kendine yetmiş ve fazlasını stok yaparak, dış piyasaya açılmayı başarmış, tarımdaki yapısal sorunları gidermiş olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türkiye'nin AB'ye üye olma yolundaki süreçte, 3 Ekim 2005 tarihinde tam üyelik müzakerelerin başlamasıyla önemli bir yol kat edilmiş ve bu süreçteki en sıkıntılı başlığın tarım alanında olduğu bilinmektedir.

Bu süreçte Türkiye ve AB fikir alışverişinde bulunamayacak, AB sadece Türkiye'den Ortak Tarım Politikasına uyumu isteyecektir. Yani Türkiye'nin OTP'ye yeni düzen ve düzenlemeler eklemesi mümkün değildir. AB'nin belirlediği süreçte OTP'ye uyumda sıkıntı yaşanacak alanların tespit edilip, bunların takvim dahilinde çözüme kavuşmasını sağlamak Türkiye'nin üstüne düşecektir.

Bu çalışmada tarımda; demografik ve coğrafi konumu gereği Türkiye'nin kendine yetebilmesi gerekliliğini ve bunun önemini ön plana çıkarmayı amaçlamaktadır. Günümüz Türkiye'sinde ülkenin lokomotif sektörü konumundaki tarımın önemini yitirdiği görülmektedir. Türkiye tarım sektörüne yeterince gereken önemi verememektedir. Bu tezde, Türkiye'nin AB ile olan adaylık sürecinde Ortak Tarım Politikasının uygulamalarının zorlukları, güçlükleri, gelişimi bütün yönleriyle ortaya konmaya çalışılacak ve bazı çözüm önerilerini ortaya çıkarmaya çalışılacaktır.

Çalışmanın ilk bölümünde; AB OTP'sinin oluşumu, işlevleri, amaçları, uyguladığı politikaları ve sonuçları ele alınmaktadır. İkinci ve son bölümde Türkiye'nin OTP hedefleri OTP'ye uyum süreci ile, uygulanan politikaları ve sonuçları incelenecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. AVRUPA BİRLİĞİ ORTAK TARIM POLİTİKASI

1.1. OTP'nin Oluşum Süreci Ve Sebepleri

Batı Avrupa ülkelerinin bir tarım politikası oluşturma istekleri çok çeşitli sebeplere dayanmaktadır. Bu sebeplerin temelinde II. Dünya savaşı sırasında ortaya çıkan gıda arzı yetersizliğidir. Gıda arzındaki yetersizlikler Avrupa ülkeleri içerisinde bir kargaşaya yol açabileceği düşüncesi sonrasında altı Batı Avrupa ülkesi (Belçika, Hollanda, Lüksemburg, Fransa, Almanya ve İtalya) tarafından raporlar hazırlanmasına ve sanayi sektörü birlikteliğini gerçekleştiren bu ülkelerin bu sektörün dışında bir sektör olan tarımda da ortak bir tarım politikasını benimsemeyi gerektirmiştir. Aynı zamanda gıda arzını güvence altına almak, bu alandaki ihtiyaçların dışa bağımlılığını azaltmak ve mümkün olduğunca tarım üretimini artırmakta OTP'ye adım atmanın başlıca sebeplerindendir. Temel tarım ürünlerinde kendi kendine yetebilirlik ekonomik veya vatandaşın yaşam standardı açısından değil, üye devletlerin siyasal bağımsızlığı bakımından da vazgeçilmezdir.

Tarım sektöründeki ürünlerin sosyal yaşam seviyesini belirlemede etkili olduğu Avrupa ülkelerinde pazarlarını birleştirme ihtiyacını ortaya çıkarmış ve tarım kesiminde çalışanların hayat standartlarını ilk etap korumak, ileri dönemde ise bu standartları artırmak ve fiyat dalgalanmalarından bu kesimi korumak OTP'nin oluşum sebepleri içindedir.

Üye ülkelerin lokomotif piyasalarının farklılıkları ve Gümrük Birliği'nin Almanya lehine olması, nüfusunun dörtte birinin tarım sektöründe istihdam edilen Fransa'yı hem ithalat kotalarından ve vergilerden zarar görmesini engellemek, farklılıkların giderilmesini sağlamak ve üye ülkelerin çıkarlarını dengelemek OTP'nin oluşumuna ivme kazandırmasına sebep olmuştur. Bunları maddeler halinde sıralayacak olursak (Özgüven, 1997: 222);

- a- "Üye ülkelerin kendi tarımsal kaynaklarından ve hammaddelerinden yararlanarak dışa bağımlılığı azaltmak.
- b- Tarımsal ürünlerin verimliliğini artırıp, tarım ürünlerini çeşitlendirerek ihracat imkânlarını artırmak.
- c- Tarım üreticilerinin gelirlerini arttırmak.
- d- Tüketicilere uygun fiyatlarla kaliteli, sağlıklı ürünler sunmak

- e- Tarımsal üretimi artırıp, tarım sektöründeki aktif nüfusu azaltmak ve tarımsal aktif nüfusa diğer sektörlerde istihdam imkânı sağlamak.
- f- Tarımda dünya piyasalarında rekabet edebilir seviyeye gelmek ve prestij kazanmak.
- g- Az gelişmiş ülkelere gerektiğinde saygınlık için bedava ürün ihraç etmek.”

Bütün bu sebeplerden dolayı Altı Avrupa Ülkesi (altılar denilmiştir) 25 Mart 1957’de Roma’da toplanarak Ortak pazarı kurmuşlardır ve yasal çerçevesini belirlemişlerdir. Ocak 1958’de yürürlüğe giren ve Avrupa Ekonomik Topluluğu’nu kuran Roma Antlaşması, Ortak Tarım Politikası’nın da esaslarını belirlemektedir. Antlaşmanın 39. maddesi OTP’nin amaçlarını belirlerken, 40. madde Ortak Piyasa Düzenlerini, 43. madde ise OTP’ye yönelik Komisyon teklifi üzerine Avrupa Parlamentosu’nun görüşünün alınmasını takip eden Bakanlar konseyince tüzük, direktif, ve kararlar çıkarabileceğini gösteren OTP mevzuatını içermektedir. Antlaşmanın 2 nolu Eki’nde OTP’ye dahil olacak tarım ürünleri listesi yer almaktadır. Bu ürünler, değirmen sanayi ürünleri ve süt ürünleri gibi işleme sürecinin ilk aşama ürünlerini kapsamakta, fakat ikinci aşama işlemden geçirilmiş tarım ürünlerini içermemektedir. OTP, Topluluktaki tarımsal faaliyetlerin %90 gibi bir payını kapsamaktadır.

AB şu an dünyada tarım ürünleri ihracatında ikinci, ithalatında ise birinci sırada, ayrıca tarım ürünlerine en fazla destek veren konumdadır. OTP’nin oluşturulması çok milletli birleşmenin örnek bir başarısıdır.

Roma Antlaşmasında;

- a- Tarımın ortak hedeflere ulaşılması için önemli sektör olduğu vurgusu,
- b- Tarıma yönelik kararların alınması, (Mad. 38)
- c- Çiftçilerin ekonomik durumlarının iyileştirilmesi,
- d- Talebe yetecek ve sağlıklı beslenmeyi sağlayan ürünlerin yetiştirilmesi,
- e- Rekabeti sağlayacak bir destekleme politikasının izlenmesi gibi konularda kararlar alınmıştır.

Roma Antlaşmasının 41. maddesine dayanarak üye ülkelerin Tarım Bakanları ve yetkili organları 3 Temmuz 1958’te Streza Tarım Konferansına katılmışlar ve burada OTP’nin temellerini oluşturan kararları almışlardır. Streza Tarım Konferansında ele alınan konular şöyledir (Özgüven 1997:221);

- a- Tarım, genel ekonominin tamamlayıcı bir bölümü olup sosyal gelişmenin ve kalkınmanın başlıca itici gücüdür. Çünkü sanayi ile tarım, birlikte gelişmesi gereken, birbirini etkileyen ve tamamlayan önemli iki kesimdir.

- b-** Yalnız üye ülkeler arasında değil, üçüncü ülkelerle de her türlü ticari ilişkiler kurulmalı, ancak dış rekabette ucuz ürünlere karşı himaye tedbirleri alınmalıdır.
- c-** İhracat ve ithalatı da göz önünde tutarak üretim ile tüketim (arz ve talep) pazarları arasında bir denge kurulmalıdır.
- d-** Antlaşmanın ruhuna aykırı sübvansiyonlar verilmemelidir. Ama iklimin sebep olacağı zararlar karşılanmalıdır.
- e-** Ortak Tarım Politikası hazırlanırken üye ülkelerin arz ve talep değişimleri hesaba katılmalıdır.
- f-** Tarımsal yapılar değiştirilerek, tarımda kullanılan emek ve sermaye ile diğer kesimlerdeki emek ve sermaye gelirleri arasında bir denge sağlanmalı ve bu denge sürdürülmelidir.
- g-** Avrupa tarımının aile işletmeleri yapısı korunmalı ancak marjinal olanlarının yerini büyükleri ve sanayi işletmeleri almalı ve rekabet için yapılarını değiştirmelidirler.
- h-** Tarım politikası ile yapılar politikası arasında yakın bir ilişki kurulmalıdır. Tarım politikası verimi arttırmak, yapılar politikası ise farklı maliyet fiyatlarını ahenkleştirmek amacındadır.
- i-** Aşırı üretime yol açmayacak bir fiyat politikası uygulanmalıdır.
- j-** Tarımsal işsizlik azaltılmalıdır.

1957'de Roma, 1958'de Straza Tarım Konferansı ile kesinleşen OTP, 1962 yılında ilk ortak piyasa düzeninin oluşturulmasıyla resmen hayata geçirilmiştir. 1961-1962'de ortak finansmanın oluşturulması ve ortak tarım piyasalarının düzenlenmesi, 1964'te ortak tahıl fiyatlarının belirlenmesi, 1965-1966'da Bakanlar Konseyi'nin ortak geçiş programını onaylaması gibi kararların 1960'tan 1966'ya kadar OTP'nin gelişimi ve oluşumu söz konusudur (Atakan, 1998).

1.2. Ortak Tarım Politikasının Amaçları

AB'nin Ortak Tarım Politikası, üye ülkelerin tarım ve hayvancılık politikalarını gerek ekonomik, gerek siyasi anlamda bütünleştiren ortak bir politikadır. Birliğin ilk ortak politikası olma özelliğine sahip OTP, başlangıçta Gümrük Birliğine dayalı bir ekonomik bütünleşme modeline değil, üye ülkelerin tarım ve hayvancılık politikalarının ortak bir çerçevede yönetilmesi, ahenkleştirilmesi ve bütünleştirilmesi esasına dayandırılmıştır. Amaçlar OTP'nin dayanağı olan Roma Antlaşmasında şöyle sıralanmıştır (Atakan, 1998:13);

- a- Teknik ilerlemeyi geliştirecek, tarımsal üretimi rasyonel biçimde arttırarak ve üretim faktörlerini, özellikle işgücünü en iyi biçimde kullanarak tarımda verimliliği yükseltmek;
- b- Böylece özellikle tarımla uğraşan kesimin gelirlerini arttırarak, çiftçilerin yaşam standartlarını arttırmak;
- c- Piyasalara istikrar kazandırmak;
- d- Tarım ürünlerinin arzını güvence altına almak;
- e- Ürünlerin tüketiciye uygun fiyatla ulaşmasını sağlamaktır.

Yukarıda yer alan amaçlara ulaşmak için OTP'nin belirli ilkeler çerçevesinde yönetilmesi gerektiği ve yapısının nasıl olacağı kararlaştırılmıştır.

1.3. Ortak Tarım Politikasının İlkeleri

Tam olarak 1960 yılında yürürlüğe giren OTP 3 ana ilkeye dayandırılmıştır. OTP'nin bu prensipleri Streza Tarım Konferansında kararlaştırılmıştır.

1.3.1. Tek Pazar İlkesi

Bu ilke ile hedeflenen üye ülkelerde tarım ürünlerinin serbest dolaşımıdır. Serbest dolaşımı engelleyen tüm kısıtlamaların ortadan kaldırılması, bunun içinde yer almaktadır. Üye ülkelerin birbirleriyle gerçekleştirdiği ticarete gümrük vergilerinin, kotaların ve benzeri engellerin ortadan kaldırılarak, ortak fiyat, istikrarlı bir döviz kuru ve dış pazarlara karşı sınırlarda ortak korumayı gerçekleştirmektedir. Aynı zamanda çeşitli alanlardaki (idari, insan sağlığı ve hayvan sağlığı) kural ve mevzuatın denkleştirmeye çalışılmasıdır. Tek Pazar İlkesinin uygulanması için üye ülkelerin kullanacakları kural ve mekanizmaların aynı olmasının sonucu olarak, bunların Birlik tarafından tek bir yerden idare edilmesi gerekmektedir. 1999 yılından itibaren ortak bir döviz kurunun benimsenmesi tek pazarın oluşumuna önemli ölçüde kazanç sağlamıştır (Atakan, 1998).

Tarım pazarını bir bütün halinde ele alan bu ilke, Birlikteki tüm ülkelerde aynı ürünlere aynı fiyatların uygulanmasını benimsemiştir. Bunun diğer bir nedeni de 1970'li yıllarda dünya piyasalarında yaşanan döviz kuru dalgalanmalarıdır. Ortak fiyatlar, piyasada arz ve talep tarafından belirlenmektedir. Uygulama aynı zamanda ortak Pazar düzenlemeleri ve ortak fiyatları desteklemeye yönelik müdahale önlemlerini de içerisinde var etmektedir.

Alınacak bu önlemler her ürün için farklılık göstermekte olup, talepteki kısılma veya talebin birlik içine oranla daha ucuz fiyatlı dış piyasadan arz ile karşılanması gibi durumlarda kullanılmaktadır.

1.3.2. Topluluk Tercihî İlkesi

Bu ilke ile hedeflenen, her topluluk üyesinin ülke sınırları içerisindeki piyasalarında, üye ülkeler tarafından üretilen tarım ürünlerine öncelik tanınması ve bunun düzenlenmesi uygulamasıdır. Böylelikle üçüncü ülkelerde üretilen ürünlere karşı Topluluk tarım sektörünü, dünyadaki dalgalanmalardan, düşük fiyatlı ithalattan korumak ve bunları iç üretim ve ihracatta sübvansiyonlar yoluyla desteklemektedir. Yani, Topluluk ürünlerinin, ithal ürünlere tercih edilmesi demektir. Bunun için Topluluk iki temel koruma mekanizması gerçekleştirmiştir. Bunlar;

- Gümrük vergileri
- İhracat iadesi

Dünya pazarındaki ürünlerin fiyatı AB'deki fiyat arasındaki farkı eskiden değişken ithalat vergileriyle kapatılırdı. Şimdi ise GATT Uruguay Oturumu'ndan sonra, değişken ithalat vergilerinin yerini, sabit gümrük vergileri aldı. İthalat vergisine tabi tutulan dış fiyatlar, iç fiyatlarla aynı olduğu ölçüde, dışardan satın almak Avrupalıların yararına olmaz ve bundan dolayı Birlik ürünlerini tercih ederler (İKV, 2008b).

1.3.3. Mali Dayanışma İlkesi

İlk iki ilke çerçevesinde uygulanacak olan politikalar belli bir harcamayı gerektirmektedir. Üye ülkeler tarafından oluşturulan ve karşılanan ortak bir bütçeden bunların karşılanmasını amaçlanmıştır. Yani ortak finansal kaynak ve dayanışma sağlamayı hedeflemektedir. Bu ilke çift yönlü işlemektedir; OTP'ye ilişkin harcamalar Birlik üyeleri tarafından ortaklaşa üstlenilirken, diğer yandan OTP çerçevesinde alınan vergilerden sağlanan gelirler Birlik ortak geliri olarak kabul edilmektedir. Topluluk bütçesi ise 1962 yılında özel bir fonda oluşturulmuştur. Bu oluşturulan fon Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu (FEOGA), topluluğun tarımsal politikalarını yönlendirir ve mali dayanışmada bulunmasını sağlar. Avrupa Birliği tarımsal pazarları organize ettiğine ve müdahale önlemlerini tanımlayıp uyguladığına göre, bu önlemlerin mali sonuçlarının sorumluluğunu taşıması gereklidir. Bunu da FEOGA yardımıyla yapmaktadır (İKV, 2008b).

1.4. Ortak Tarım Politikasının Çalışma Ve Finansal Mekanizmaları

OTP'nin hedefleri farklı araçların birlikte kullanılmasını gerektirmiştir. Oldukça karmaşık, değişken ve fonksiyonel yapıya sahip olan OTP'nin işleyiş mekanizmaları şöyledir;

1.4.1. Karar Alma Mekanizması

Karar alma sürecinde üye ülke yetkilileri, diğer görev ve yetkilerinden daha çok OTP'de söz sahibidir. Bu çerçevede OTP'nin fiyat ve pazar mekanizmalarının belirlenmesinde, tarım sektörünün vergilendirilmesinde ve çiftçilerin sosyal güvenliği gibi konularda birlik yetkilidir.

Bu süreçte Komisyon yasa taslaklarını hazırlar, piyasaları denetler ve gerektiğinde değişiklik yapar. Konsey bu noktada Komisyonun kendisine ilettiği yasa tasarılarını parlamentoya danışmaktadır.

Avrupa Konseyi temel tüzükleri kabul ettikten sonra, ortak örgütlerin yönetimi gelir. Yönetim ya Komisyon ile Konsey'in ortak sorumluluğudur yada tek başına Komisyon'un. Tarım fiyatlarının yıllık belirlenmesi gibi genel politika kararları için tam prosedür (Komisyon meslek örgütlerine danıştıktan sonra Konsey'e bir öneri sunar) kullanılır; Konsey Avrupa Parlamentosu'na, çok sık olarak Ekonomik ve Sosyal Komite'ye ve Bölgeler Komitesi'ne danıştıktan sonra bir karar verir. Pazar mekanizmalarının yada temel ölçütlerin ayarlanması gibi uygulama yönetimi mevzuatı için orta uzunlukta bir prosedür (Komisyon, önlemleri Konsey'e önerir); Konsey, Avrupa Parlamentosu'na yada Ekonomik ve Sosyal Komite'ye danışmadan bir karar verir (Moussis 2004:477).

Temel tüzükler ve yönetim önlemleri için uygulama hükümleri, Komisyon tarafından, "Yönetim Komitesi" prosedürü kullanılarak kabul edilir,; bu prosedüre göre Komisyon, ilgili yönetim komitesinin fikrini aldıktan sonra harekete geçer. Yönetim komiteleri, üye devletlerin özel sektörle ilgili temsilcilerinden oluşur. Tarımsal pazarların yönetimiyle ilgili Komisyon planları konusunda görüşlerini bildirirler. Her ürün kategorisi için (süt, hububat, şarap, büyükbaş ve küçükbaş hayvan vb.) bir yönetim komitesi vardır. En önemli yönetim komiteleri, finans ve bütçe işlerinde Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu (FEOGA)'dur bir diğeri ise yapısal konuların karar bağlandığı Tarımsal Yapılar ve Kırsal Kalkınma Komitesi (STAR) 'dir (Moussis 2004:478).

OTP'ye ilişkin zorunlu harcamaların miktarı ve içeriğinin belirlenmesinde Konsey yetkilidir. Parlatentonun OTP'deki karar alma sürecindeki etkisi, diğler politikalara kıyasla sınırlıdır. Avrupa Konseyi ve Avrupa Parlatentosu arasında basit görüş yöntemi (danışma prosedürü) uygulanmaktadır. OTP ile ilgili nihai kararlar Konsey'de nitelikli oy çoğunluyla alınmaktadır.

1.4.2. Ortak Piyasa Düzenleri (OPD)

Bu düzende ayrı ayrı her ürün için, ürünün üretim ve pazarlama koşulları dikkate alınarak tek tek ürünlerin üretimi, desteklemesi ve dış ticarete ilişkin, ürünsel bazdaki politikalarlardır. Tarım ürünlerinin hepsinin aynı üretim ve pazarlama şartlarına tabi olmaması nedeniyle birden fazla piyasa düzeni oluşturulmuştur. Hububatla başlayan bu düzenler günümüzde 23 tarım ürünleri ve tarım ürünleri grubunda uygulanmaktadır. Bu düzenlemede tarımsal ürün üretim düzeyleri, istihdam kapasiteleri ve AB bütçesindeki payları incelendiğinde en önemlileri tahıl, pirinç, sığır eti, süt ve süt ürünlerine dair düzenlemelerdir. OPD günümüzde nihai tarım ürünlerinin ortalama %90'ını içine almaktadır. Ortak piyasa düzenlemesindeki ürünlerin sınıfları şu şekildedir;

Tablo:1.1.OPD içindeki ürünler

1- Tahıllar	13- Pamuk
2- Pirinç	14- Şarap
3- Nişastalık Patates	15- Tütün
4- Zeytinyağı	16- İpekböceği
5- Şeker	17- Keten-Kenevir
6- Süt ve Süt Ürünleri	18- Sığır-Dana Eti
7- Proteinli Bitkiler	19- Koyun-Keçi Eti
8- Yağlı Tohumlar	20- Domuz Eti
9- Şerbetçiotu	21- Kümes Hayvanları
10- Kurutulmuş Yem	22- Yumurta
11- Yaş Meyve-Sebze	23- Muz
12- İşlenmiş Meyve-Sebze	

Kaynak: İKV,2008b

Bu düzenlemeler, toplulukta tarım ürünleri ticaretinde konulan her türlü kısıtlamaların kaldırılmasını, ithalat ve ihracat için ortak sınır düzenlemeleri yapılmasını ve rekabetin sağlanması için ortak rekabet kurallarının uygulanmasını gerektirmektedir (Karluk, 2002:203).

OTP'nin bağlı olduğu ilkeler çerçevesinde her bir ürün için ortak fiyatların belirlenmesinden sonra oluşturulan OPD'yi üç başlıkta incelemek mümkündür.

1.4.2.1. İç Piyasa Düzenleri

OPD' ye dahil olan ürünlerin ortalama %70'i bu kategoride yer almaktadır. Bu kategoride yer alan ürünlerin fiyatlarının belli bir seviyenin altına inmesi, Topluluğun müdahaleci kurumları tarafından yapılan müdahale alımları ile engellemektedir. Üçüncü ülke kaynaklı rekabette iç piyasayı korumak için ise düşük fiyatlı ürün ve ithalat vergisi ya da ihracat iadesi uygulamaları yapılmaktadır (İKV, 2008b).

1.4.2.2. Dış Rekabete Karşı Koruma Düzenlemeleri

Sadece dışa piyasaya karşı korumanın olduğu, tarım ürünlerinin %20'sini kapsayan düzenlemelerdir. Düşük fiyatlı yabancı ürünlere karşı gümrük vergileri, fiyatların belirli bir düzeyin altına inmesi durumunda ise ek vergiler veya değişken vergilerle dış koruma sağlanmasıdır. İç piyasadaki yüksek fiyatlarla, bu fiyatlardan genellikle daha düşük dünya fiyatları arasındaki fark ithalatçıdan alınan değişen vergilerle giderilerek, ürünün ithal fiyatı Topluluk için fiyatına getirerek uygulanan ithalata karşı koruma şeklindedir. İhracatta üreticilere dünya piyasasında rekabet ortamı doğurmak için dünya fiyatlarına topluluktaki fiyatları indirme şeklinde uygulanmaktadır. Bunlar da ihracatta ve ithalatta koruma mekanizmaları ile gerçekleşmektedir (İKV, 2008b).

1.4.2.3. Ürünlere Destek Sağlayan Düzenlemeler

Bu düzenlemede sadece sınırlı ilave yardım yapılabilmektedir. Gümrük Tarifeleri ve Ticareti Genel Antlaşması (GATT) çerçevesi gereğince dış rekabete karşı korunamayan ürünler, ile üretimi uzmanlık gerektiren ve bazı bölgelerin tek geçim kaynağını oluşturan toplam üretimin %1'ini kapsayan ürünler için tarım kesimine yapılan doğrudan yardımları kapsar (İKV, 2008b).

1.4.3. Pazar ve Fiyat Mekanizmaları

1962 yılından bu yana OPD kapsamında yer alan tarım ürünlerinin fiyatlarının düşmesi ve üreticilerin gelir düzeylerinin azalmasını engellemek için, her yıl bu kapsamdaki ürünlere ortak fiyatlar saptanmaktadır. Yani üreticilere gelir garantisi sağlamak ve topluluk pazarını korumak, AB pazarına olumsuz yönde etkileyecek farklı fiyatları ortadan kaldırmak, AB üreticisinin ürününü dış piyasaya açılmasını kolaylaştırmak amaçlanmıştır (Bayraç ve Yenilmez, 2005).

1.4.3.1. İç Piyasa Ortak Fiyat Politikası

İç piyasa ortak fiyat politikası çeşitli şekillerde sağlanmaktadır. Bu politika, uygulama alanlarına göre farklı isimlere sahip olsalar da, uygulama sonucunda etkileri aynı olmaktadır.

1.4.3.1.1. Ulaşılmaya Çalışılan Fiyatlar

1.4.3.1.1.1. Hedef Fiyat

Üreticilerin gelir düzeyini en uygun seviyede tutacak olan tavan fiyatın saptanarak, tüketicilerin de aşırı fiyat artışlarından korunmasının sağlanması amacıyla belirlenen, üreticinin eline geçmesi gereken fiyattır. Burada aynı zamanda üreticilere ortalama fiyat verilerek belirsizlikler ortadan kaldırılmaktadır. Topluluk içerisinde her türlü piyasa düzenleme mekanizmaları hedef fiyat politikasına dayanmaktadır. Her yıl arz ve talepteki değerlendirmeye göre Avrupa Konseyi tarafından belirlenir. Bundan dolayı ilgili tarım ürününün, üretimine kılavuzluk eder.

Hedef fiyat; hububat ve şekerde, norm fiyat; tütünde, kılavuz fiyat; ise dana eti ve şarap sektöründeki hedef fiyatları gösterir (Atakan, 1998).

1.4.3.1.1.2. Yönlendirme Fiyat

OPD'deki bazı ürünlerde uygulanmaktadır (şarap, sığır eti ve balık). Hedef fiyatla aynı işleve sahip olup piyasada arzu edilen fiyattır. Bazı yağlı tohumlar, şarap, sığır eti ve balık gibi ürün gruplarında uygulama alanına sahiptir (Atakan, 1998).

1.4.3.1.1.3. Amaç Fiyat

Hedef ve yönlendirme fiyatla aynı işleve sahip olup, rasyonel olarak çalışan bir işletmenin ekonomik olarak varlığını devam ettirmesi için gerekli olan fiyatın oluşmasıdır. Genellikle tütün ürün grubu için geçerlidir (Atakan, 1998).

1.4.3.1.1.4. Temel Fiyat

Üretimin fazla olduğu bölgelerde, üretici tarafından sahip olunmak istenen en düşük fiyatı ifade etmektedir. Bu uygulamanın birinci şeklidir. İkincisi ise uygulanan yönlendirme fiyatına benzer bir nitelik taşımaktadır. Genellikle domuz etinde uygulanma alanına sahiptir (Atakan, 1998).

1.4.3.1.2. Desteklemelerle Belirlenen Fiyatlar

1.4.3.1.2.1. Müdahale Fiyatı

Garanti altına alınan fiyatı ifade eder. Yani ürünün belirlenen fiyatın altına düşmesi durumunda AB içerisinde satılabilecek en düşük fiyatı gösterir ve hedef fiyattan daha düşük bir seviyededir. Ürünlere göre değişen ve hedef, yönlendirme, amaç veya temel fiyatın belirli bir yüzdesi olarak belirlenen minimum garanti düzeyidir.(yaklaşık %3-5) Belirlenmiş ürünlerde arz fazlası veya fiyatların beklenenden altına düşmesi durumunda arz fazlalılığı bu fiyattan satın alınmaktadır. Aksi durumlarda ise stoktaki ürünlerin belirlenen fiyattan satılması söz konusudur. Ürünler ve fiyatları Avrupa Konseyi tarafından bir yıl öncesinden ilan edilmektedir. 1984 yılından itibaren bu fiyatlar kotaya bağlanmıştır. Uygulama alanı hububat, şeker, tereyağı, sığır ve dana eti, koyun ve keçi eti ile tütündür (İKV, 2008b).

1.4.3.1.2.2. Geri Çekme Fiyatı

Üreticilerin oluşturduğu kuruluşlarca piyasadaki ürün fazlasını aldıkları fiyat düzeyidir. Depolanamayan ürünler için uygulanan geri çekme fiyatları; üretici gruplarınca belli bir fiyatın altında satış yapamaması ve fazla ürünleri damıtmaya, sosyal yardımlaşma kurumlarına veya imha ettiği sebze ve meyveler için uygulanmaktadır.

1.4.3.1.2.3. Satın Alma Fiyatı

Buradaki kuruluş, kamu kuruluşudur. Piyasadaki ürün fazlasını satın almak için belirlenen fiyat düzeyidir. Geri çekme fiyatıyla aynı işleve sahiptir. Balık, meyve-sebze ürün grubu için uygulanmaktadır.

1.4.3.1.2.4. Asgari Fiyat

Desteklemenin tarım ürünlerini işleyenlere yapıldığı zaman, işleyenlerin üreticilere ödemekte zorunlu olduğu en düşük fiyattır. Şeker pancarı, patates, fasulye ve bezelye için uygulanmaktadır.

1.4.3.2. Dış Piyasa Fiyat Düzenlemeleri

Topluluğun tarım ürünleri dış ticaretinde izlediği fiyat politikalarını üç bölümde incelemek mümkündür.

1.4.3.2.1. İthalatta Uygulanan Koruma Mekanizmaları

OTP kapsamında Birliğin dış piyasada hedeflerine ulaşması için tarımsal ürünlerin fiyatlarının, düşük ithal ürünlere karşı üreticiyi korumak amaçlanmıştır (Atakan, 1998):

1.4.3.2.1.1. Eşik Fiyat

Üçüncü ülkelerden alınan ürünlerin Topluluğa giriş fiyatıdır. Eşik fiyatı, Topluluk içindeki maliyeti en yüksek bölgedeki hedef fiyat belirler. Bazı ürünlerde uygulanan ve eşik fiyatın altındaki ürünlerin Topluluk piyasalarına girişini engeller. Yani ürünün ithalatındaki fiyattır. Bu ürün grupları ise şunlardır; hububat, şeker, mandıra ürünleri, zeytinyağı, süttozu ve zeytin.

1.4.3.2.1.2. Set Fiyatı

Eşik fiyatla aynı işleve sahiptir. Üretim masraflarına bağlı olarak belli ürün gruplarında (domuz eti, kümes hayvanları ve yumurta) uygulanmaktadır.

1.4.3.2.1.3. Referans Fiyat

Üçüncü ülkelere karşı uygulanan fark giderici vergi miktarının saptanmasında esas alınan fiyattır. Hedef fiyatı olmayan ürünler için (sebze, meyve ve sofr şarabı) referans fiyat uygulanır. Bir üçüncü ülke ürünü bu fiyattan ithal edilebilir ve referans fiyata uyulmazsa, vergi alınır. Bu topluluğun üretiminin en fazla olduğu bölgede ve yıllık dönemde tespit edilen fiyatların, pazarlama ve nakliye giderlerinin eklenmesiyle hesaplanmaktadır.

1.4.3.2.1.4. Prelevman

Üçüncü ülkelerden alınan ürünün dünya fiyatı ile topluluk içindeki eşik fiyat arasındaki farkın vergi olarak alınmasıdır. Yani prelevman, eşik fiyata ulaştırmayı hedefleyen değişken vergidir. Prelevman bilinen gümrük vergileri gibi sabit oranlı vergi değildirler. Bu topluluğun en önemli gelir kaynağı özelliğine sahipken, 1995 yılında DTÖ Tarım Anlaşması ile Gümrük Tarifleri Sistemine geçmesiyle günümüzde uygulama alanı bulunmamaktadır. Şu ürünlerde uygulanma alanına sahiptir; tahıl, şeker, süt ve süt ürünleri, zeytinyağı, koyun ve keçi eti.

1.4.3.2.1.5. İlave Vergi

Set fiyat veya referans fiyat uygulamasının olduğu ürünlerde, fiyat düzeyini topluluk tarafından belirlenen fiyat düzeyine yükseltmeyi amaçlayan ve ithalatta alınan vergidir.

1.4.3.2.1.6. Gümrük Vergisi

Dünya Ticaret Örgütü Tarım Antlaşmasıyla belirlenen Ortak Gümrük Tarifesi'ne dayanarak Topluluğun, ithal edilen üründen belirli bir yüzde ile (advolorem) alınan vergidir. Gümrük vergileri şarap, tütün, meyve-sebze, sığır ve dana eti, şerbetçi otu gibi ürünlerde uygulama alanına sahiptir.

1.4.3.2.1.7. Telafi Edici Vergi

Gümrük vergisine rağmen referans fiyatın altında kalan ürünlerden alınmaktadır. Ürün topluluğa girdikten sonra gümrük vergilerine rağmen referans fiyatın altında kalması durumunda alınmaktadır. Taze meyve-sebze ve şarapta ürün gruplarında uygulanmaktadır.

1.4.3.2.2. İhracatta Uygulanan Koruma Mekanizmaları

Dünya fiyatları üzerinde olan Birlik tarım ürünlerinin, dış pazarda rekabet edebilmesi için Birliğin bu olumsuz farkı iade ederek teşvik etmesi ve rekabet etmesini sağlamaktır.

Söz konusu durum tersine dönerse prim vergiye dönüşmektedir. Yani dünya fiyatları Topluluk fiyatlarının altında kalması durumunda aradaki fark vergiye dönüşmektedir.

1.4.3.3. Diğer Koruma Mekanizmaları

1.4.3.3.1. İmalatçılara Verilen Sübvansiyonlar

Söz konusu bazı ürünlerde topluluk fiyatlarının yüksek olması ve üçüncü ülkelerde daha ucuz olması durumunda imalatçıların hammadde maliyetleri artış gösterir. Bu durumu ortadan kaldırmak için imalatçılara dünya fiyatları seviyesine inecek şekilde sübvansiyonlar verilmektedir.

1.4.3.3.2. Tüketici Yardımları

Belirli ürünlerin tüketimini artırma veya tarım ürünlerinin yüksek fiyatlarının düşük gelirliiler üzerindeki etkisini azaltmak amacıyla tüketicilere yardımda bulunulmasıdır. Üretim fazlalıklarını eritmek için bazı ürünlerin ücretsiz kamuoyuna dağıtılması yoluna gidilir. (örneğin sütün okullarda dağıtılması)

1.4.3.3.3. Üretim Kotaları

Üretim fazlalıklarının olduğu dönemlerde uygulanmaktadır. Üreticilerin ürün fazlalıklarından kendilerinin sorumlu olduğu, talebin ve ihracatın toplam olarak belirlenerek bir üretim düzeyinin belirlendiği bir sistemdir. Son olarak reforma uğrayan

Ortak Tarım Politikası'yla birlikte etkin olarak uygulanmıştır. Şeker ve glikozda uygulama alanına sahiptir.

1.4.3.4. Doğrudan Desteklemeler

Bir fiyat belirleme yöntemi olmayıp, ürün miktarına ve ekim alanına bağlı olarak hesaplanan, ürün girdi fiyatlarına, dolayısıyla piyasanın işleyişini doğrudan bir müdahale olmaksızın tarımsal üreticilere yapılan geri dönüşsüz desteklemelerdir. Genelde dış koruma mekanizması uygulanamayan ürünleri kapsamaktadır. Bunlar uzmanlık alanı gerektiren ve çeşitli bölgelerin ek gelir kaynağı olan ürünler olup bu ürünlerle uğraşan üreticilere doğrudan desteklemeler yapılmaktadır. Özellikle AB içinde Almanya, Hollanda ve İngiltere gibi bazı ülkelerde itiraz konusu olurken ve indirimle gidilmesi istenirken, bu ödemelerin çok olduğu Fransa, İspanya ve Portekiz bu isteğe 2002 yılında karşı çıkmıştır.

1.4.4. Yapısal Politikalar

AB'ye üye ülkelerin tarım sektörleri arasında coğrafi koşullar, tarım çalışmalarının nitelikleri, tarımda çalışanların sayısı, çiftliklerin sayısı ve büyüklüğü, kullanılan yöntemler gibi pek çok alanda farklılıkların bulunması, Birlik ülkeleri içerisinde adaletsizliğe sebebiyet verdiği için OTP'nin pazar ve fiyat mekanizmalarının üye ülkelerde, değişik etkiler yaratmasına neden olmuştur. Bu farklılıkları gidermek amacıyla, çeşitli yapısal politikalar ortaya çıkarmıştır.

Yapısal politikalarla yapılmak istenen tarımsal işletmelerin büyümesi, tarımsal üretim teçhizatının iyileştirilmesi, mesleki eğitim, teknik, ekonomik bilgi ve önerilerin kısa zamanda üreticilere ulaştırılması ve modern bir altyapının kurulması amaçlanmıştır (Üzümcü, 2006:149).

Bu yüzden OTP kapsamındaki Topluluk yardımı programları için Bütünlüklü Bir Yönetim ve Kontrol Sistemi (BKYS) kurulmuştur. Tarımsal yapıların iyileştirilmesine destek için hazırlanan önlemler, 1972'de OTP'ye sokuldu. Kırsal alanların daha geniş ekonomik ve sosyal bağlamıyla bütünleştirme çabaları başarılı bir şekilde yürütülmektedir. 1980'li yıllarda birden fazla sektörü içeren "bütünleştirilmiş kalkınma programları" kapsamındaki çok boyutlu politikalar geliştirilmiş, aynı yıllarda Avrupa halkına çevre bilincinin artması ve Birlik'te çevre faktörü vurgulanmaya başlanmıştır. Bütün bunlar AB'nin yapısal fonları tarafından desteklenmiştir. 1987'deki Avrupa Tek senedi kapsamında 1992 yılı sonuna kadar bir Tek Pazar oluşturma amacı, bölgeler arası gelişme düzeyi farklılıklarının giderilmesi öncelikli bir politika haline getirmiştir. Bu

çerçevede Roma Antlaşması'na "Ekonomik ve Sosyal Bütünleşme başlıklı bir bölüm eklenmiştir. Bunların sonucunda AB'nin yapısal politikaları yeniden gözden geçirilmiş ve tarımsal alanda uygulanan yapısal fonlar geniş bir biçimde değişikliğe uğramıştır (Moussis, 2004:489).

En son reformla tarım, pazarın evrimi, pazar politikası ve ticaret kuralları, tüketici talepleri ve tercihleri ve Topluluktaki genişleme süreci bakımından yeni, gerçekçi ve ekstra yapısal politikalara itmiştir. Bu nedenle kırsal alandaki rekabet gücünü artırmak, böylece istihdam yaratılmasına katkıda bulunmak amaçlanmıştır.

1.4.5. Ortak Tarım Politikasında Finansman Mekanizmaları

Roma Antlaşmasınının 40. maddesine dayanarak tarımsal pazarların ortak örgütlenmesi ve OTP uygulamalarının desteklenmesi için temel kaynak sağlamak için, finansmanının AB Bütçesinden karşılandığı Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu (FEOGA) kuruldu. Topluluk bütçesinin ayrılmaz bir parçasıdır ve bütçe harcamalarının yarısından fazlasını, yani Topluluk GSYH'sının %0,6'sını oluşturmaktadır. Gelirleri ise şunlardır (Yavuz, Tan, Tunaloğlu ve Dellal, 2004:47);

- a-** Şeker ve glikoz vergileri; 1994 yılında yapılan yeni tüzükte üreticilerden Pazar düzenlemelerini destek amacıyla alınan vergilerdir. Bütçede %1,7'lik paya sahiptir.
- b-** Üye ülkelerin katılım payları; bütçe paylarının yetersizliğiyle düzenlenen bu pay ülkelerin GSMH esasına dayanarak, orana bağlı olarak üye ülkelerin GSMH'sinden alınan paylardır. Bu bütçede %40lık bir dilimle ikinci sırada yer almaktadır.
- c-** OPD kapsamına giren tarım ürünlerinin, üçüncü ülkelere ithalatında alınan vergiler ve prelevmanlar; ilk etapta gümrük vergisi niteliğinde ve tarımsal prelevmanlar adıyla uygulanmakta olan bu vergiler GATT Uruguay Turu görüşmelerinin tarımda uygulanan değişken vergilerin kaldırılması ile tarifeli vergilere dönüşmüştür. Telafi edici vergiler, ek vergiler ve primlerden oluşmaktadır. AB bütçesindeki payı %1'dir. Tarım ürünleri ithalatı yapan ülkelerin AB bütçesine katkıları daha yüksektir.
- d-** Ortak Gümrük Tarifesine göre üçüncü ülkelere yapılan ithalatta alınan gümrük vergileri; sanayileşmiş ülkelerin payı yüksektir. Ortak Gümrük Tarifesinden alınan vergilerdir. Bütçedeki payı her yıl değişken bir özellik göstermesi sebebiyle yaklaşık %16'lık bir paya sahiptir.

- e- Katma Değer Vergilerinden alınan %1 oranındaki pay; en büyük katkıyı sanayileşmiş ülkeler yapmaktadır. AB bütçesi gelirlerinin yaklaşık %42'lik kısmı KDV gelirlerinden yapılmaktadır. Ancak bu giderek azalmakta ve yerini üye ülke katılım paylarına bırakmaktadır.

Kurulduğu 1962 yılına kıyasla günümüzde bütçe içerisindeki payı azalmıştır. 1960'lı yıllarda bütçenin %40 civarında FEOGA'ya pay ayrılırken, bu pay 1970'li yıllarda %90'lara ulaşmıştır. AB bu yıllarda tarıma inanılmaz destekler vermeye başlamıştır. Bu desteklerin artma sebepleri de şöyledir (Gaytancıoğlu, 2008);

- Ortak Piyasa Düzenlemelerinden alınan ürünlerin sayısı gittikçe artırılmıştır,
- Yeni ülkelerin de katılımı ile bütçeye gelen yük artmış,
- Tarımsal üretimdeki artışlar çeşitli yeni harcama kalemleri yaratılmasına yol açmış,
- Zaman içinde tarım ürünleri fiyatlarında kaydedilen yükselme ve yeni yardım yöntemlerine başvurulmaya başlanması masrafları artırmış,
- Topluluğun dış ilişkileri ve dış ticaret politikası çerçevesinde çeşitli ülkelere verdiği ticari ödümler de tarım ürünleri açısından bütçeyi etkileyen sonuçlar yaratmıştır.

Bütçede FEOGA'ya günümüzdeki pay ayrılması gereken politikaların çeşidinin artmasıyla, bütçe payında önemli ölçüde azalmalar olmuştur. Bu durum aşağıdaki tabloda da görülmektedir. Fiyat politikalarının önemli olduğu 1970'li yıllarda garanti bölümüne ayrılan pay yüzde olarak AB bütçesinin %91,8'ini oluşturmaktaydı. Garanti bölümünün toplam AB bütçesindeki payı bu 30 yıl içerisinde % 41,8'e düşmüştür (Yavuz, 2004:47).

Tablo 1.2: AB bütçesindeki FEOGA'nın payı

Yıllar	AB Bütçesi (Milyon Euro)	Garanti Bölümü (Milyon Euro)	Garanti Bölümünün AB Bütçesine Oranı
1965	76,60	28,70	37,5
1970	3.385,20	3.108,10	91,8
1980	15.857,30	11.291,90	71,2
1992	58.147,00	31.243,20	53,7
2000	93.792,00	37.352,00	39,8
2003	102.145,00	42.680,00	41,8
2006**	99.207,00	40.364,00	40,7

Kaynak: Yavuz, 2004:47

*1965-1997 için rakamlar ECU, 1998-2006 için EUR cinsinden verilmiştir.

**Öngörülen

FEOGA yönetiminden Avrupa Komisyonu sorumludur. Üye devletlerin temsilcilerinden oluşan ve Komisyon'un başkanlık ettiği FEOGA Komitesi de Komisyon'a yardım eder.

Buradaki bütçenin büyüklüğü dikkate alındığında, bu fonların doğru harcanmasını sağlayan ve dolandırıcılığı önleyen sistemlerin varlığı OTP'nin güvenilirliği için önemlidir. Buradaki harcamaların büyük bölümü üye devletle tarafından yönetilir ve denetlenir.

1.4.5.1. Garanti Bölümü

OPD giderlerine kaynak sağlamak amacıyla 1999 yılında kurulmuştur. Temel tarım ürünleri pazarlarının, topluluk tercihini (ithalattan alınan vergi) ve dış pazarlara girişi (ihracat sübvansiyonları) sağlayan mekanizmaların yanı sıra, tarımsal pazar organizasyonları, pazar desteğine eşlik eden kırsal önlemlerle, fiyatların düşmesiyle ürünleri depolayan veya satan ulusal müdahale kuruluşlarına sağlanan fiyat destekleriyle istikrarlı bir şekilde fiyatların, belirli bir düzeyde tutulması hedefler ve finanse eder (Yavuz , 2004).

OTP'nin işleyişinde, özellikle finasta oldukça yüksek öneme sahip olan Garanti Bölümü, fonun en önemli kısmını almakta ve topluluk bütçesindeki kalemlerde zorunlu giderler arasında yer almaktadır. Garanti bölümünün harcamaları FEOGA gelirlerinin %40'nı almasıyla Ortak Tarım Politikalarının yaklaşık 45 milyar euro gibi bir bütçeyle desteklendiği görülmektedir. Gerekli görüldüğünde tarımsal ürün piyasalarına bakıldığında değişken bütçeye sahiptir. Yani kıtlık ve ürün arzının az olduğu dönemlerde stratejik yapıya sahip olduğu için bütçedeki payı gerektiği kadar artırılır.

OTP bütçesinin oluşturulmasında diğer bir hususta üye ülkelerin bütçeye olan katkıları ve bütçeden aldıkları paylar şeklinde yorumlanabilir. AB bütçesine en büyük katkıyı Almanya ve Fransa yapmakta, fakat bütçe harcamalarının Almanya %47'sini, Fransa ise %84'ünü geri alabilmektedir. Tarımsal desteklemenin güçlü olduğu bu ülkede OTP bütçesi her zaman büyük tartışmalara neden olmakta, fonda yapılacak herhangi bir kesintiye karşı çıkılmaktadır. Yunanistan ise AB bütçesine yaptığı ödemenin ve katkının 4 katı büyüklüğünde destek ve harcamayı almaktadır. OTP desteğinin en önemli olduğu diğer ülkelere bakıldığında ise İrlanda, Portekiz ve İspanya'dır (ITO 2005:206).

Garanti Bölümü kapsamına destekleme giderleri, üretici yardımları belli ürünlerin piyasalardan çekilmesi ve üretimlerinin azaltılması gibi harcamalar yapılmaktadır.

Harcamaları ise şu şekildedir;

- a- Topluluk dışı ülkelere ihracatta yaparken ödenecek iadeler,
- b- İç piyasaya, ortak piyasa düzenleri ile belirlenmiş üretim, pazarlama ve işleme yardımları, primleri, stoklama, satınalma, ve geri çekme yardımları şeklindedir.

Günümüzde AB tarımsal desteklemelerinde en büyük payı sırasıyla; hububat, pirinç, şeker, yağ bitkileri, süt ürünleri ve hayvancılık sektörü şeklindedir (Atakan, 1998).

1.4.5.2. Yönlendirme Bölümü

Fon harcamalarının %5'e yakın bir bölümünü alan, bu bölüm kırsal kalkınma tedbirlerinin finansmanında, tarım işletmelerinin yapılarını değiştirilmesinde, tarımsal alt yapının iyileştirilmesinde tarım ürünlerinin transformasyonunda ve pazarlama şartlarının iyileştirilmesinde ve tarım sektöründe yapısal politikalara ilişkin önlem almada kullanılmaktadır. Bunların yanında tarım ürünleri miktarını ve fiyatlarını belirlemek, tarım ürünleri arz ve talebi arasında denge sağlamaya çalışmak, tarımsal reformlar yapmak, üretim faaliyetlerinin verimli bir şekilde dağılımını sağlamak gibi giderleri de bulunmaktadır.

Bölgeler arasındaki kalkınma farklılıklarını gidermeyi amaçlayan Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu (FEDER), AB'deki mesleki eğitim, istihdam ve insan kaynaklarının geliştirilmesi için oluşturulan Avrupa Sosyal Fonu (FSE) ve kırsal kalkınmayı destekleyen faaliyetleri bütünleştirmeyi amaçlayan LEADER ise Yönlendirme Bölümü Fonlarındandır. Yönlendirme bölümünü, garanti bölümünden ayıran öncelikli temel fark, yönlendirme bölümünde üye ülkeler ile AB'nin ortak finansman sağlamasıdır (İKV, 2008b).

Yönlendirme bölümünün harcamalarını ise şunlar oluşturmaktadır;

- a- Sosyal alt yapı tedbirleri,
- b- Az gelişmiş ülkelerle ilgili tedbirler,
- c- Tarımsal alt yapı tedbirleri,
- d- Tarımsal piyasaların düzenlenmesi,
- e- Tarım ürünleri pazarlanması, geliştirilmesi ve gıda güvenliğinin artırılması gibi durumlarda yapılan harcamalardır (Karayaz, 2007).

1.5. Ortak Tarım Politikasında Reform Süreçleri

OTP'de ilk etapta topluluk ülkeleri talebinin karşılanması öngörülürken, tarım sektörüne sağlanan aşırı destek ve korumalarla zamanla üretimde talebin ve dünya fiyatlarının oldukça üstüne çıkılmış, hemen her üründe herhangi bir miktar kısıtlamasına

gidilmeden üreticilerin bütün ürünleri alınmış, vb. kısacası OTP amaçlarına ulaşılmış ve üretici gelirleri artmıştır. Arzdaki artışın sonucunda Topluluk Ülkeleri dünyanın önde gelen tarım ürünleri ihracatçılarıyla rekabet edebilir seviyelere gelmişlerdir. Ancak aşırı yüksek fiyatlar, artan üretim ve dış rekabetteki korumacı yaklaşım, Topluluğun bütçesini gittikçe zorlamaya başlamıştır. Buna GATT-Uruguay Görüşmelerinde OTP'ye yöneltelen eleştiriler ve baskılar yükselince, Topluluk OTP'de reform çalışmalarına gitme gereği duymuştur. Reformların oluşmasında diğer etkenler ise, genişlemelerle birliğin tarımsal yapısının değişmesi ve sonucunda finansman ihtiyaçlarının artması olarak söylenebilmektedir. Reformlara gidilmesindeki baskı ve durumları şu şekilde açıklayabiliriz (Eraktan ve Ören, 2005:3);

- a- OTP'nin sürdürülmesinin giderek daha büyük bütçe ve kaynaklar gerektirmesi,
- b- Topluluk Ülkelerinde yüksek gıda fiyatları ve vergi yükleri tüketicilerin baskısına yol açmıştır,
- c- Tarım ürünü ihracatçıları dünya fiyatlarından ürün satışları ile maliyet fiyatları arasındaki olumsuz fark özel ihracat primleriyle desteklenmektedir. Bu durum, birliğin bütçesinde önemli bir yer teşkil etmeye başlamış ve üyeler arasında fayda çatışmalarına neden olmuştur,
- d- Tarımsal nüfus ve istihdamın her geçen yıl azalması, tarım sektörünün politik önemini de azaltmakta ve tarım lobisi, uygulanmakta olan tarım politikasının devamını sağlamada güçlükler çekmektedir, (Ertuğrul, 2001:270)
- e- OTP sonucunda kırsal bölgelerdeki bozulan dengelerin çevreciler tarafından eleştirilmesi,
- f- Topluluk üreticilerinin aşırı korunması sonucu, GATT-Uruguay Görüşmelerinde yapılan eleştiriler ve baskılar,
- g- Çeşitli üçüncü ülkelerdeki açlık sonucu Topluluk içinde oluşan ve aşırı gıda stokları sonucunda oluşan baskılar.

Bütün bu eleştiri ve baskılar dönemler itibariyle, Topluluğun karşısına gelmiş ve zamanla bunların reformlarla düzenleme yoluna gidilmiştir.

1.5.1.1968 Mannsholt Planı ve İlk Genişleme Süreci

OTP'de ilk reform adımı 1968 Mannsholt Planı ile başlar. Plan arzdaki aşırı artışları önleyecek arz-talep korumak için 5 milyon hektar arazinin ekilmemesi, 5 milyon çiftçinin üretimden vazgeçerek alternatif sektörlerle yönlendirilmesi ve küçük işletmelerin yerini, büyük işletmelerin alması gerektiğini vurgulamıştır. Asıl amaç tarımsal alt yapının ve tarım işletmelerinin yapısının iyileştirilmesidir. Ancak

uygulamada ve bildiri sırasında başta Fransa olmak üzere aşırı tepkiler görmüş ve amacına ulaşamamıştır (Eraktan ve Ören, 2005:2).

1973 yılında ise Birliğin genişlemesiyle, üretim artışını dengeleme ve bütçe harcamalarını azaltmayı hedefleyen, ürün fazlalığının mali yükünün üreticiyle paylaşılması düşüncesiyle uygulanmaya başlayan ve 1992 yılına kadar sürdürülen Ortak Sorumluluk Vergisidir.

1.5.2. Garanti Eşiği

İkinci reform olarak ise 1980'lerin başında uygulamaya başlanan Garanti Eşiğidir. Burada üretim fazlası ürünlerin hacimlerini, tahmini tüketim miktarını ve ihracat potansiyelini göz önüne alarak maksimum üretim eşiği belirlenmiştir. Üretim eşiğini aşan durumlarda desteklemeler yapılmıştır. Ancak üretim eşiklerinin yüksek belirlenmesi, bu uygulamanın istenen sonucu vermemesine yol açmıştır. 1984 yılında süt tozu ve tereyağı stoklarının artmasıyla süt ürünlerine kota uygulaması başlatılmıştır. Uygulamanın başarılı sonuçlar vermesiyle, ileriki yıllarda da uygulanması ön görülmüştür (Bayraç ve Yenilmez, 2005:24).

1.5.3. MacSharry Reformları

1990'lı yıllarda çevre bilincinin gelişerek, önemli bir baskı unsuru olmasıyla AB OTP'lerinin tümünü çevre koruma ile bütünleştirmiştir. Bunun için 1992 yılında uygulanmaya başlanılan MacSharry reformları, dünyadaki tarım ürünleri ticaretini engelleyen ve zorlayan her çeşit destekleme ve sübvansiyonları ortak kurallara bağlayarak OTP'nin mekanizmalarında özellikler pazar ve fiyat mekanizmalarında yenilikler ve değişiklikler yapmıştır (Bayraç ve Yenilmez, 2005:25).

MacSharry reformları olarak bilinen reformlar, OTP bütçesinde büyük yer tutan büyükbaş hayvan ve tahıl grubunun destek fiyatları indirilmiş, süt ürünleri kotalarında da indirimle gidilmiştir. Bunun sonucunda üreticilerde meydana gelen gelir kayıplarını ise doğrudan desteklerle (telafi edici vergiler) karşılama yoluna gitmiştir. Bu reformda aynı zamanda yapısal reformlarda ön plana çıkmıştır, şöyle ki toprak kullanımlarını daha etkin ve kapsamlı hale getirmiştir. Sonucunda ise ormanlaşma ve çevre korumaya yönelik girişimlerde başarılı olmuştur (Atakan, 1998).

1.5.4. Gündem 2000

Bütün bu reformlara rağmen devam eden bütçe kaygıları, ortaya çıkan gıda güvenliği sorunu ve 10 yeni üye ülkenin katılımı öncesi endişe üzerine Mart 1999'da sonuçlanan Gündem 2000 adı verilen en radikal ve geniş çerçeveli yeni reform sürecine gidilmiştir. Aslında AB her genişlemesinde yapısal politikalarda değişikliğe gitme

ihtiyacı duymuştur, süreç bunu gerektirmiştir. Bu reformda destekler tekrar kısıtlamaya gitmiş ve belli bir dönemde (2006 yılına kadar) OTP harcamaları sabit hale getirilmiştir. Burada yeni üyelerin tarımsal kalkınmalarına yardımcı olmak amacıyla Tarım ve Kırsal Kalkınma için Özel Katılım Programları (SAPARD) adı verilen mali destek mekanizması oluşturulmuştur. Piyasa rejimleri, kırsal kalkınma politikaları kapsamındaki destekler, çevre temizlik ve hayvan refahı gibi konularda değişikliklerde bu dönemde ortaya çıkmıştır. Ayrıca OPD'lerde müdahale sistemleri, tarımsal ürünlerin özgün kalite standartlarını sağlamaları da istenmiştir (Bayraç ve Yenilmez, 2005).

Gündem 2000 reformlarının değerlendirilmesinde, AB ülkeleri Haziran 2003'te daha esaslı değişiklikler sunan ve 2013 yılına kadar sürdürülecek Lendmark Reformunda anlaşmışlardır. Yeni OTP politikaları zamanla devreye girmiştir ve hedefleri şunlardır (Bayraç ve Yenilmez, 2005);

- a-** Ürünlerin piyasa odaklı olması ve rekabet gücünün artırılması,
- b-** OTP'nin basitleşmesine katkıda bulunmak,
- c-** OTP harcamalarının sınırlı, makul seviyede tutmak,
- d-** Genişleme sürecinin kolaylaştırılması,
- e-** Üreticilerin gelirlerinde istikrar garantisi sağlanarak, üretim tercihlerini kendilerinin yapabilmesi imkanı verilmesi,
- f-** Tüketicilerin tarım ürünleri fiyatı ve güvenliği konusunda çıkarlarını sağlamak,
- g-** Tarım sektöründeki AB mevzuatının sadeleştirilmesi. (Örneğin; reformdan önce şarapla ilgili yirmiüç mevzuat bulunurken şimdi bir tane mevzuat bulunmaktadır.)

Kısaca yeni OTP'nin çekirdeğini üreticilere üretimden gelen destekten çok, hektar başına üreticilere ödenen tazminat oluşturmaktadır.

Yeni OTP rekabetçi, sürdürülebilir, kalite odaklı ve canlı bir tarım sektörü yaratmayı hedeflemiştir. Sonuçta politikalar gibi tarım politikaları da geleceğe yönelik olduğu için sürekli değişim, devinim ve değişiklik isteyen uygulama konumundadır. Özellikle bu reform Topluluk tercihi ve mali dayanışma ilkelerini pekiştirmiştir.

Yeni OTP'nin başlıca bileşenleri aşağıdaki kalemlerden oluşmaktadır (İKV, 2008b).

- a-** Tek Ödeme Planı: Üretimden bağımsız bir Tek Ödeme Planı'nın uygulanması. Doğrudan gelir desteğinin yerine uygulamaya girmiştir. Bunun asıl hedefi farklı OPD'leri kapsamında verilen desteklerin yerini, üretimden bağımsız şekilde yürütülecek Tek Ödeme Planı almıştır. Bu ödeme planı içinde devletler çeşitli nedenlerden dolayı (ürün kalitesini ve pazarını geliştirmek için) ilave ek

doğrudan ödeme alabileceklerdir. Ancak üye ülke üretimlerinin olumsuz etkilenmesi halinde, sınırlı alanlarda üretimle kısmen ilişkili doğrudan ödemelere devam edilebilmesi gerekmektedir.

- b-** Çapraz Uyum: Bu Tek Ödeme Planının tarım ve çevre koşullarına uyulması gerekliliğinin yanında, gıda güvenliği, bitki ve hayvan sağlığı ve hayvan refahı standartları ile belirlenmektedir. Tek Ödeme Planının uygulanması için zorunlu hale getirilmiştir. Doğrudan gelir desteğinden yararlanan tüm üreticilerin buna da uyma zorunlulukları vardır. Üretici başına 5 yıllık zamanda üretici başına 1500 EUR ödeme yapılacağı kararlaştırılmıştır.
- c-** Finansal Disiplin: 2013 yılına kadar sabitlenen çiftlik bütçesine uyulmasını garanti etmek için bir finansal disiplin mekanizmasının oluşturulmasıdır. Dönemler itibariyle doğrudan ödemelerin yüzdelik paylarının düşürülerek uygulama alanı bulmasıdır.
- d-** AB kaynaklı daha fazla finansman olanaklarıyla güçlendirilmiş bir kırsal kalkınma politikası, yeni önlemlerle çevre, kalite, hayvan refahı önlemlerinin teşviki ve AB üretim standartlarına üreticilerin geçişlerini kolaylaştıracak yardımlar,
- e-** Yeni kırsal kalkınma politikalarının finansmanı için büyük üreticilere yapılacak olan doğrudan ödemelerde indirimine gidilmesi,

AB, Günden 2000 ile uzun dönem tarımsal ve kırsal gelişme stratejisini çizmiştir. Uzun dönem amaçları belirlenmiş ve bu amaçlara hizmet edecek yapılabilir araçlar uygulamaya sokulmuştur. Adaylardan beklenen, sürdürülen politikalara uyum göstermeleridir. Ancak adayların daha önce, kurumsal ve yasal altyapılarını tamamlaması ve tarımsal yapılarını OTP'den yararlanabilir hale getirmesi gerekmektedir (Bayraç ve Yenilmez, 2005:117).

Ürün gruplarına göre inceleyecek olursak Gündem 2000 Tarım Politikaları Programında şunlar bulunmaktadır;

- Tahıllar; müdahale alım yerine; geçmiş dönem ortalamalarına bağlı hektar başına telafi ödemesine geçilmiştir.
- Sığır ve Dana Eti; müdahale devam etmektedir. 1992'de düşürülen Müdahale fiyatlarını telafi eden boğa ve öküz üreticilerine çeşitli prim ödemeleri uygulanmaktadır.

- Süt ve Süt Ürünleri; Gündem 2000'deki reformlar 2005 yılına kadar ertelenmiştir. Hedef fiyat %15 indirilmiştir. Üretici kota sistemine geçilmiştir ve gümrük vergisi ve ihracat sübvansiyonu devam etmiştir.
- Yağlı Tohumlar; ayçiçeği, soya fasulyesi ve yağlı tohumlarda kurumsal fiyatlar 1992'de kaldırılmıştır. Telafi edici ödemeler uygulanmıştır.
- Şeker; müdahale fiyatları ile yüksek oranda korunmaktadır.
- Taze Meyve-Sebze; piyasadan çekme mekanizması geçerlidir. 1996'dan beri üretici örgütleri teşvik edilmektedir.
- Tütün; tütün üretim alanlarında alternatif ürün olmadığı için, üretici yardımları geçerlidir.
- Beyaz Et ve Yumurta; gümrük tarifeleri geçerlidir.

Günümüzde Ortak Tarım Politikası'yla AB tarım üreticilerine sağlanan desteklerin %70'i , Avrupa'daki tarım işletmelerini %20'sini oluşturan büyük ölçekli işletmelere verilmektedir. Küçük tarım işletmeleri %40 gibi bir paydaya sahipken sadece %8 gibi az bir desteğe sahiptir.

Ülke bazında etkiye bakıldığında ise avantajlı ülkeler; Yunanistan, İrlanda, İspanya, Portekiz, Danimarka ve Fransa iken, dezavantajlı ülkeler ise; Hollanda, Belçika, Lüksembourg, İtalya, Almanya, İngiltere, Avusturya Finlandiya, İsveç ve yeni üyeler.

Sonuç olarak AB artık uzun dönem ait politikalar belirlemekte, bütçeden hiçbir şekilde ödün vermemekte, Dünya Ticaret Örgütü'nün (DTÖ) eleştirilerine ve baskılarına maruz kalmamak için sağlam hedefler ve politikalar belirlemektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE’NİN ORTAK TARIM POLİTİKASINA UYUMU

2.1. Türkiye - Avrupa Birliği İlişkilerinin Tarihçesi

Neredeyse kırk yıllık bir geçmişe dayanan Avrupa Birliği ile ilişkilerimiz, 1958 yılında Avrupa Ekonomik Topluluğu’nun kurulmasından kısa bir süre sonra Temmuz-1959’da ortak üye olmak için başvurumuzla başlamıştır.

Tam üyelik başvurumuza verilen cevap; kalkınma düzeyimizin tam üyeliğin gereklerini yerine getirmeye yeterli olmadığı ve tam üyelik koşulları gerçekleşinceye kadar geçerli olacak bir ortaklık anlaşması imzalanması şeklindedir. Bu anlaşma 12 Eylül 1963 tarihinde Ankara’da imzalanmıştır (IKV, 2008a).

Ankara Anlaşmasında AB tarafından üyelik için, “hazırlık dönemi”, “geçiş dönemi” ve “nihai dönem” olmak üzere üç devreden oluşan bir entegrasyon modelini öngörmüştür. İlk dönem Anlaşma’nın yürürlüğe girdiği 1 Aralık 1964 tarihi itibarıyla başlamıştır. Bu dönemde Türkiye herhangi bir yükümlülük üstlenmemiştir. Katma Protokol’ün yürürlüğe girmesiyle hazırlık dönemi sona ermiş ve geçiş dönemine ilişkin koşullar belirlenmiştir. Bu dönemde, taraflar arasında sanayi ürünleri, tarım ürünleri ve kişilerin serbest dolaşımının sağlanması ve Gümrük Birliği’nin tamamlanması öngörülmüştür.

Fakat gerek Ankara Anlaşması gerekse Katma Protokol öngörüldüğü şekilde uygulanamamıştır. Türkiye – AET ilişkileri 1970’li yılların başından 1980’lerin ikinci yarısına kadar istikrarsız bir gelişim sergilemiştir. Bu durumun sebebi 1970’li yıllarda Türkiye’nin içinde bulunduğu ekonomik krizler ve bazı siyasi tercihlerle Katma Protokol’den kaynaklanan yükümlülüklerden kaçılmasıdır. Başka bir deyişle AB ile ortaklık ilişkimizin ve gümrük birliğinin temsil ettiği kalkınma modeli dışarıya açık, bütünleşmeyi öngören bir model iken, 1970’li yılların tamamı boyunca bunun tam tersine içe dönük ithalat ikamesine dayalı politikalar uygulanmıştır. Türkiye yükümlülüklerini yerine getirmeyip topluluğa soğuk bakmaya başlayınca, Topluluk da kendi yükümlülüklerini aksatıp ortaklık ilişkisi için çaba sarf etmeyi bırakmıştır. Başlangıçta sadece ekonomik olan bu sorunlar, 12 Eylül 1980 darbesinin ardından ve Yunanistan’ın 1980’de Topluluğa tam üye olmasıyla ayrıca siyasi bir boyut kazanıp resmen askıya alınmıştır. Topluluk – Türkiye ilişkileri dondurulmuş ve mali iş birliğine

son verilmiştir. Katma Protokolün ise sadece ticari hükümleri işlemeye devam etmiştir (IKV, 2008a).

Türkiye’de sivil idarenin yeniden kurulması ve 1984 yılından itibaren ülkemizin ithal ikamesi politikalarını hızla terk ederek dışa açılma sürecini başlatması ilişkilerimizi yeniden canlandırmıştır. İlişkilerin dondurulmasının ardından Ortaklık Konseyi ilk kez 1986 yılında toplanmıştır. Bu noktada Türkiye üyelik başvurusunda bulunmayı amaçladığını belirtmiş ve 14 Nisan 1987 tarihinde, Ankara Anlaşması’nda öngörülen dönemlerin tamamlanmasını beklemeden tam üyelik başvurusunda bulunmuştur. Komisyon bu başvuru ile ilgili görüşünü 18 Aralık 1989’da açıklamış ve kendi bütünleşmesini tamamlamadan Topluluğun yeni bir üyeyi daha kabul edemeyeceğini belirtmiştir. Ayrıca, Türkiye’nin, Topluluğa katılmaya ehil olmakla birlikte, ekonomik, sosyal ve siyasal alanda gelişmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bu nedenle, üyelik müzakerelerinin açılması için bir tarih belirlenmemesi ve Ortaklık Anlaşması çerçevesinde ilişkilerin geliştirilmesi önerilmiştir (IKV, 2008a).

Türkiye bunun üzerine, üyelik süreci açısından önemli bir adım oluşturacağı gerçeğinden hareketle, öncelikle Gümrük Birliği’ni tamamlamayı hedeflemiş ve bunun için gerekli çalışmalara hız vermiştir. Bu çerçevede, 6 Mart 1995 tarih ve 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı (OKK) uyarınca, 1 Ocak 1996 tarihinde Gümrük Birliği tamamlanmıştır. Gümrük Birliği’nin tamamlanması ile Türkiye-AB ilişkileri ayrı bir boyut kazanmıştır ve AB ülkeleriyle entegrasyon istikametinde çok önemli bir mesafe kat etmiştir. Zira Gümrük Birliği Türkiye’nin Avrupa Birliği ile bütünleşme hedefine yönelik ortaklık ilişkisinin en önemli aşamalarından birini oluşturmaktadır (IKV, 2008a).

Gümrük Birliği’nin tamamlanmasıyla Türkiye-AB Ortaklık İlişkisi’nin “Son Dönem”ine geçilmiştir. Bu dönemde AB Komisyonu tarafından, AB’nin genişleme sürecini değerlendiren “Gündem 2000” Raporu hazırlanmış ve 16 Temmuz 1997 tarihinde açıklanmıştır. Rapor’da Türkiye’nin siyasi ve ekonomik sorunları nedeniyle genişleme sürecine dahil edilmeyeceği ifade edilmiştir. Bunu takiben, 12-13 Aralık 1997 tarihlerinde Lüksemburg’da gerçekleştirilen ve Ekonomik ve Parasal Birlik ile Genişleme konularının değerlendirildiği Zirve’de, Türkiye’nin adaylığı resmen teyit edilmemiş, ancak bir “strateji” önerilmiştir. Konsey’in bu yaklaşımı üzerine Türkiye, üyelik başvurusunu geri çekmeyeceğini, Gümrük Birliği uygulamasını devam ettireceğini, ancak AB ile siyasi diyalogu askıya alacağını açıklamıştır. Ayrıca, Zirve sonuçlarının Türkiye’nin beklentilerini karşılamaması nedeniyle askıya alınan siyasi

ilişkilerin, ancak AB'nin ayrımcı tutumunun sona ermesi ve üzerine düşen yükümlülükleri yerine getirmesi halinde normalleşeceği de ifade edilmiştir (IKV, 2008a).

Türkiye-AB ilişkilerinin dönüm noktası, 1999 yılında yapılan Helsinki Zirvesi'nde, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne adaylık statüsünün teyit edilmesi ve Türkiye'nin AB'nin Yeni Genişleme Politikası çerçevesinde oluşturulan sisteme, diğer aday ülkelerle eşit statüde katılacağına ilişkin karar olmuştur. Helsinki Zirvesi'ni takiben başlayan adaylık sürecinde, diğer aday ülkeler için olduğu gibi Türkiye için de İlerleme Raporları hazırlanmıştır. 1999 yılında açıklanan İlerleme Raporu'nda yer alan değerlendirmeler, İlk Katılım Ortaklığı Belgesi'nin de temelini oluşturmaktadır.

AB Komisyonu'nun, genişleme politikası çerçevesinde oluşturduğu sistemin en önemli aracı olan Katılım Ortaklığı Belgesi, Türkiye'nin Kopenhag Kriterleri'ne uyumu ve Topluluk mevzuatını üstlenmesi için gerekli çalışmaları tamamlamasına yönelik kısa ve orta vadeli hedefleri ortaya koyacak şekilde hazırlanmıştır. AB, Türkiye için hazırladığı ilk Katılım Ortaklığı Belgesi'ni 8 Mart 2001 tarihli kararı ile kabul etmiştir. Katılım Ortaklığı Belgeleri, aday ülkelerin üyeliğine kadar geçerliliğini korumakta, ancak adayların gösterdiği ilerlemelere göre, gerektiği takdirde, Komisyon tarafından yenilenmektedir. Türkiye'nin kaydettiği ilerlemeler ve oluşan yeni gereklilikler ışığında revize edilen Katılım Ortaklığı Belgesi 19 Mayıs 2003 tarihinde kabul edilmiştir. Türkiye tarafından hazırlanan ve ilk Katılım Ortaklığı Belgesi'nde yer alan önceliklerin hangi somut önlemlerle ve hangi takvim çerçevesinde gerçekleştirileceğini gösteren ilk Ulusal Program 24 Mart 2001, revize edilmiş Ulusal Program ise 24 Temmuz 2003 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir (IKV, 2008a).

Avrupa Birliği'nin genişleme sürecinde diğer bir önemli dönüm noktası 12-13 Aralık 2002 tarihlerinde gerçekleşen Kopenhag Zirvesi'dir. Zirve'de 10 aday ülkenin katılım müzakerelerinin tamamlandığı ilan edilmiş ve Türkiye ile ilgili olarak, 2004 yılı İlerleme Raporu ve tavsiyesi doğrultusunda, Kopenhag siyasi kriterlerinin yeterli ölçüde karşılandığının belirlenmesi halinde gecikmeksizin katılım müzakerelerine başlanacağı ifade edilmiştir. Türkiye, Helsinki Zirvesi'ni takip eden dönemde yoğun bir reform sürecine girerek, AB siyasi kriterlerine uyum amacıyla çok sayıda yasa ve mevzuat düzenlemesini içeren 8 Uyum ve 2 Anayasa Değişikliği Paketi'ni kabul etmiştir (IKV, 2008a).

Reform sürecinde kaydedilen somut ilerlemeyi takiben, AB Komisyonu, 6 Ekim 2004 tarihinde, Türkiye'nin Kopenhag kriterlerine uyum yönünde kaydettiği aşamaların

ve mevcut eksikliklerin saptandığı İlerleme Raporu'nu açıklamıştır. Komisyon bu Rapor'da, önceden belirlenmiş düzenlemelerin yürürlüğe girmesi koşuluyla Türkiye'nin siyasi kriterleri yeterli düzeyde karşıladığını belirtmiş ve katılım müzakerelerinin açılması önerisinde bulunmuştur. Bu öneri doğrultusunda, 16 - 17 Aralık 2004 tarihinde gerçekleştirilen Zirve'de, Türkiye-AB ilişkileri açısından son derece kritik bir noktaya ulaşılmıştır. AB liderleri, Türkiye'nin siyasi kriterleri yeterli ölçüde yerine getirdiğini belirterek müzakereler sonucunda Türkiye ile tam üyelik müzakerelerine 3 Ekim 2005 tarihinde başlanması kararlaştırılmıştır (MFA, 2008).

AB ve Türkiye tarafından karşılıklı olarak onaylanan “Müzakere Çerçeve Belgesi” uyarınca fiili müzakerelerin ilerleme hızı Türkiye'nin üyelik şartlarını yerine getirmede gösterdiği gelişmeye bağlıdır. Konsey, Komisyon'un hazırladığı “İlerleme Raporlarına” dayanarak müzakere sürecini düzenli olarak gözden geçirir.

Ekim 2005 Konsey toplantısında yoğun tartışmalara neden olan “Müzakere Çerçeve Belgesi”nin 2. Paragrafına göre “Müzakerelerin ortak hedefi katılımdır. Müzakereler, sonucu önceden belli olmayan “ucu-açık” bir süreçtir. AB'nin “sindirme kapasitesi” de dahil olmak üzere tüm Kopenhag Kriterleri göz önünde bulundurularak Türkiye eğer üyelik yükümlülüklerini yerine getirebilecek durumda değilse; Türkiye'nin mümkün olan en güçlü bir şekilde Avrupa yapılarına demirlenmesi sağlanır.”

AB Müzakere Çerçeve Belgesi'nin hükümleri uyarınca Türkiye'nin AB'ye katılımı ancak 2014 yılı sonrası dönem için oluşturulacak Mali Çerçevenin (bu konuda meydana gelebilecek mali reformlarla birlikte) tamamlanmasında sonra gerçekleşebilir (İKV, 2008a).

2.2 Türkiye'nin AB Ortak Tarım Politikasına Uyumu

AB – Türkiye ilişkilerinde, tarım alanında en öncelikli ve en eski tarihe sahip konu Türk tarımının OTP'ye uyumudur. Türkiye ile Avrupa arasında en önemli fark tarım sektöründeki yapısal ve işlevsel farklılıklarıdır. Avrupa Birliğine tam üye adayı olan Türkiye'nin, içinde bulunduğu bu süreçte Kopenhag Kriterleri esasında geniş kapsamda uyum çalışmaları gerçekleştirmesi gerekmektedir.

Türk tarımının OTP'ye uyumu Türkiye ve AB'de; genel ekonomik ve sosyal yapı yanında, tarım ile doğrudan ilişkili olarak işletme yapısı, üretim, tüketim, fiyat ve Pazar politikası, dış ticaret, tarıma bağlı ve dayalı sanayiler, teknoloji kullanımı, verimlilik, üretici gelirleri, kendine yeterlilik mali politikalar, kırsal, bölgesel ve sosyal politikalar,

mevzuat ve kurumsal yapı başta olmak üzere pek çok konu üzerinde etkili olacaktır (Işık ve Uçtu, 2005:132).

Türk tarımının OTP'ye uyumu gerçekleştiğinde, Türkiye ve Topluluk arasında tarım ürünlerinin serbest dolaşımı sağlanmış olacak, dolayısıyla, işlenmiş tarım ürünleri ve karşılıklı tarım tavizleri ile ilgili uygulama OTP'ye uyum kapsamına girerek sona erecektir.

Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Teşkilatı (FAO) ve Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından yaptırılan bir araştırmaya göre, Türkiye'nin önümüzdeki yıllarda tarım politikasını belirleyebilmesi için öncelikle, tarım ürünlerinde önemli bir liberalizasyona gidip gitmeyeceğini kararlaştırması gerektiği ve eğer liberalizasyon olacaksa, bunu tek başına veya AB ile uyumlu olarak yapma alternatifleri ile karşı karşıya olduğu belirtilmektedir. Tarım sektörü için mevcut politikalarda bir değişiklik yapılmadığı takdirde, OTP'de önemli değişiklikler olmayacağı varsayımıyla OTP'ye uyum sağlandığı takdirde veya sağlanmayarak önemli reformlara gidilmesi durumlarında, 2005 yılında ulaşılabilecek duruma dair yapılan incelemeden özet olarak aşağıdaki sonuçlar ortaya çıkmıştır (Atakan, 1998:110).

Mevcut tarım politikalarında köklü değişiklikler yapılmadığı takdirde, nüfus artışı ve gelir artışından dolayı tarım ve gıda talebinin artacağı ve tarım üretimindeki artışın bu talebe yetemeyeceği belirtilmektedir. Bunun sonucunda ihracat fazlalıklarının düşmesine ve dışarıya bağlı bulunan tarım ürünlerinde ithalatın artması öngörülmüştür. Ve Türkiye 2005 yılında tarım ürünlerinde dış ticaret açığı yaşayacaktır. 1993-1995 yılındaki 475 milyon dolar tarım ürünleri dış ticaret fazlasının, 2005 yılında yerini 340 milyon dolarlık dış ticaret açığına bırakacağı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca, tüketiciler için açısından 2005 yılında tarım ürünlerinin fiyatlarının yüksek olacağı beklenmektedir.

OTP'de önemli değişiklikler olmayacağı varsayımı yapılmış ve OTP'ye uyum sağlanması durumunda, 2005 yılında tarım ürünlerinin çoğunluğunun, özellikle de hayvansal ürünlerin fiyatı daha düşük olacaktır. Bu doğrultuda da desteklemelerin %15 daha düşük olacağı varsayımı kabul edilmiştir.

İkinci olasılıkta, özellikle hayvancılık sektöründe, daha düşük üretim ve verimlilik yaşanması tahmin edilmiş ve nüfus artışıyla fazla tüketime doğru gidilmesi varsayımı yapılmıştır. Üretimde azalma, üretici gelirlerinde düşüşe neden olacak, diğer yandan tüketici %6 daha az harcayarak daha fazla tüketebilecektir.

Vergi açısından ise, kaldırılacak ihracat sübvansiyonlarından sağlanacak kazanç tarife indirimlerinden kaynaklanan vergi gelirindeki düşüştan dolayı, net etki ilk varsayıma göre, 500 milyon dolarlık bir kayıp olarak ortaya çıkacaktır.

Araştırmaya göre, bu ikinci varsayımda genel olarak, tüketicilerin kazancının, üreticilerin kaybını ve göreceli olarak küçük sayılabilecek vergi kaybını geçeceği ve Türk ekonomisine 300 ile 400 milyon dolar net kazanç sağlayacağı öngörülmektedir.

Serbest ticaret varsayımı olarak adlandırılan, OTP'ye uyum sağlansın veya sağlanması, tarım politikalarında önemli reformlara gidilmesi durumunda ise, fiyatların bir önceki varsayımdan da düşük olacağı, genel olarak sonuçların, ikinci varsayımdakilerle aynı yönde ancak geniş olacağı ve net kazancın, 1 milyar 4 civarında olacağı sonucuna ulaşılmaktadır.

Araştırmada, hangi durum gerçekleşirse gerçekleşsin, her ne şekilde olursa olsun, Türkiye'nin kendine yeterlilik düzeyinde azalma olacağı ve tarım ürünleri ticaretindeki açığın büyüyeceği öngörülmektedir. Mevcut durumda düşük korumaya tabi olan bazı ürünlerin fiyatının, Türkiye'deki destekleme politikalarının OTP'ye uyumlaştırılması veya uyum olmaksızın tarım ürünleri ticaretinde liberalizasyona gidilmesi kararlarından çok az etkileneceği düşünülmektedir. Üreticilik ürünlerinin çoğunda, bu arada Türkiye'deki desteklemelerin OTP düzeyine getirilmesi durumunda, üretici fiyatlarının 2005 yılında daha düşük olacağı beklenmektedir. OTP'ye uyum sağlanması veya sağlanmaması durumlarından en çok etkilenecek sektörün ise hayvancılık olduğu söylenmektedir (Atakan, 1998:112).

Araştırmada, Türk ekonomisinin genel olarak, sürdürülebilir bir tarım politikası ve tarım ürünleri serbest ticaretinden önemli ölçüde fayda sağlayacağı belirtilmektedir. Ancak, sağlanacak potansiyel faydanın dağıtımının ne şekilde olacağı önem taşımaktadır. Daha hızlı bir liberalizasyonun seçilmesi halinde, genel ekonomik kazançlardan vazgeçilmeden çiftçilerin kayıplarının telafi edilmesi aranmalıdır ki, tam bir liberalizasyon durumunda, bu kayıpların yıllık 5 milyar dolar olacağı tahmin edilmektedir. Ancak üreticilerin de aynı zamanda gıda ürünü tüketicisi olarak, tüketicilerin faydalanacağı ve 6 milyar dolar olarak belirtilen kazancın önemli bir bölümünden kazanç sağlayacaklardır (Atakan, 1998).

Bütün bu araştırma ve şuan Türk tarımının geline durumu göz önüne alındığında FAO ve Tarım ve Köyişleri Bakanlığı ilerideki fotoğrafı görebilmişlerdir denilebilir. Şuan Türkiye hayvancılık sektöründe kriz yaşamaktadır. Bütün bu duruma sebep ise

yetiştiricinin hayvan ve hayvansal ürünlerin üretiminden sağladığı gelir inanılmaz düşük olmasıdır.

Uzun vadeye yayılmış olan uyumda Türkiye'nin AB'ye tam üyelik hedefi göz önüne alındığında Türk tarım politikasının OTP'ye uyumu yadsınamaz bir hal almaktadır.

Türkiye'nin bu birliğin içinde yer alması, buradaki Birliğin esaslarını meydana getiren kuralların tamamını kabul etmesiyle olabilecektir. Yani AB müktesebatının Türkiye tarafından uyulması ile olabilecektir. Burada uyulması gereken bir politika vardır, pazarlık, yeni kurallar veya AB'nin tavizi gibi bir şey söz konusu kesinlikle söz konusu değildir. Bu müzakere sürecinde Türkiye'den beklenen; OTP'ye uyumda problem olan ve olabilecek fasılaların belirlenmesi, bu sorunların çözümü için adımların atılması (mevzuat, finansman, piyasa işleyişi değişikliği, vb.) gibi çözüm oluşturulması Türk tarımı ve Türkiye için çok büyük önem arz etmektedir. Çünkü tarım sektörünün uyumu AB'ye uyumun temelini oluşturmakta ve güç yaptırımlarla karşı karşıya gelinmektedir. Bunların düzgün bir şekilde uygulanmaması halinde hem Türkiye'de, hem de AB'de çok sorun yaşanacaktır.

Türkiye gerekli uygulamaları ve önlemleri yapmazsa düşük verimlilik ve yetersiz rekabet nedeniyle Birlik karşısında büyük problemler yaşayabilecektir. Bu doğrultuda Türkiye'nin müzakere sürecindeki tarımı ele alması gereken konuların reformlarının belirlenmesi için uzun dönemde Türk Tarımı nerede olduğunu ve nereye ulaşması gerektiğini, dünya tarımı sektörü içindeki konumunu, ülke içindeki sektörün durumunu geçmişte neye sahipti, şimdi neye sahip ve gelecekte neye sahip olması gerekir ve bütün bunların uygulama araçlarının belirlenmesi gerekmektedir. Türkiye AB'ye üye olmak için mi yapmalıdır? Yoksa gerekliliği için mi yapmalıdır? Bunun düşünülerek uygulama ve hazırlanma sürelerinin belirlenmesi için önemlidir.

Türkiye ile AB ilişkilerinin tarımla ilgili bölümü, tarım ürünlerinin serbest dolaşımı çerçevesinde Türk tarımının OTP'ye uyumu, tarım ürünleri ticaretinde karşılıklı olarak tercihli bir rejim uygulaması ve işlenmiş tarım ürünleri olarak üç ayrı başlıkta yürütülmektedir. Tarım ilişkilerinde en önemli konuyu OTP'ye uyumu oluşturmaktadır. Uyum tamamlandığında tarım ürünlerinin serbest dolaşımı sağlanacaktır

Buradaki asıl hedef belirlenerek politikadaki belirsizlikler en aza indirilmeli, üretici, tüketici ve tarımsal alandaki sanayicinin önünü tam olarak net görebilmesi, ayarlamaların, neler olduğunun kararının verilmesinde önemlidir. Bütün bunların kararlarının verilememesi durumunda piyasada ve üreticide bir belirsizlik olacaktır.

Bütün bunların sonucunda üretici sadece kendine yeten ürünleri üreten üretici haline gelecektir.

2.3. Türkiye'nin OTP'ye Uyum Süreci

Tarım sektöründe Türkiye ile AB arasındaki önemli dönüm noktaları aşağıdaki gibi sıralanabilir;

- 12 Eylül 1963 tarihli Ankara Antlaşması,
- 1 Ocak 1973'te yürürlüğe giren Katma Protokol,
- 30 Haziran 1980 tarihli ve 1/80 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı,
- 6 Mart 1995 tarihli ve 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı,
- 1 Ocak 1998'de yürürlüğe giren 1/98 Ortaklık Konseyi Kararı,
- 8 Mart 2001 tarihli Katılım Ortaklığı Belgesi,
- 19 Mart 2001 tarihli AB Müktesebatı'nın Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı,
- 14 Nisan 2003 tarihli gözden geçirilmiş Katılım Ortaklığı Belgesi
- 25 Temmuz 2003 tarihli gözden geçirilmiş Ulusal Program çerçevesinde yürütülmekte,
- 6 Ekim 2004 tarihinde AB Komisyonu bir İlerleme Raporu
- 9 Kasım 2006 tarihindeki İlerleme Raporunun hazırlanması şeklinde süreç izlemiştir (İKV, 2008a).

Katma Protokol'de 22 yıllık dönem sonunda 1995 yılında, Türk tarımının OTP'ye uyumunun sağlanması için, Türkiye'nin gerekli OTP tedbirlerini almayı, mevzuatını uydurmayı gerekli bütçenin sağlanması öngörülmekteydi. 1973 yılında uygulamaya bulaş Katma Protokol'de tarımla ilgili şunlar bulunmaktadır: "Topluluk, tarım politikasının tespiti ve gelişmesi sırasında Türk tarımının çıkarlarını göz önünde tutacak ve Türkiye, bu amaca yararlı bütün unsurları Topluluğa bildirecektir. Topluluk ayrıca; OTP'nin tespit edilmesi ve gelişmesi ile ilgili Komisyon tekliflerini, bu tekliflere ilişkin görüşleri ve alınan kararları Türkiye'ye bildirecektir. Ortaklık Konseyi, Türkiye'nin 22 yıllık dönemin sonunda OTP tedbirlerini aldığı belirlemesini takiben tarım ürünlerinin serbest dolaşımı ile ilgili hükümleri tespit edecektir. Ortaklık Konseyi, uyum için öngörülen tarihi değiştirebilecektir (Atakan, 1998).

Daha sonra ikili görüşmeler sonucunda Türkiye ve AB arasında Gümrük Birliği'ni belirleyen 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı'nın 24. maddesinde 22 yıllık belirtilen sürenin sonunda hiçbir tarih belirtilmeden uzatılmasına karar vermiştir. Ayrıca karşılıklı

olarak tarafların uyguladıkları tarım politikaları konusunda sürekli ve düzenli şekilde danışmada bulunması ve Türkiye'nin OTP'ye daha iyi bir şekilde uyum sağlamasını temin eden, AB'nin teknik yardımlarda bulunmasını içermektedir.

Katma Protokol'de ayrıca, tarafların geçiş dönemi boyunca tarımsal ürün ticaretinde karşılıklı olarak tavizler tanımaları hükme bağlanmıştır. Bu bağlamda 1/80 sayılı Ortaklık Konseyi Kararıyla Türkiye ve AB arasında belirli tarım ürünlerinde tavizli bir ticaret rejimi uygulaması başlamıştır. 1/98 sayılı OKK ile de tavizli ticaret rejiminin kapsamı genişletilmiştir. Hali hazırda Türkiye'nin AB'ye yaptığı tarım ürünleri ihracatının %93'ü, AB'nin de Türkiye'ye yaptığı tarım ürünleri ihracatının ise %33'ü tavizli rejim kapsamında ya vergiden muaf tutulmakta ya da vergi indirimine tabi olmaktadır (İKV, 2008a).

Geçiş dönemi içinde, 1/95 sayılı OKK ile tamamlanan Gümrük Birliğine, işlenmiş ürünlerin sanayi payı da dahil edilmiştir. Buna göre, temel tarım ürünü olan hububat, şeker ve sütün ilk işleme safhasından daha ileri düzeyde işlenmiş olarak ticarete konu olduğu ürünlerdeki sanayi paylarına ilişkin gümrükler sıfırlanmıştır. Bu ürünlerin tarım paylarına ise temel ürün fiyatları esas alınarak bir vergi uygulanmaktadır. 2003 yılı içinde işlenmiş tarım ürünlerinin tarım paylarının düşürülmesi ya da sıfırlanması konusunda Türkiye ile AB arasında görüşmeler gerçekleşmiştir.

Türkiye'nin OTP'ye uyum konusundaki yükümlülükleri ile ilgili son ve en önemli gelişmeler, ilki 2000, gözden geçirilmiş hali de Nisan-2003'te açıklanan Katılım Ortaklığı Belgesi ile ortaya çıkmıştır. Bilindiği üzere KOB, AB tam üyeliğinin gerçekleşebilmesi için Türkiye tarafından yerine getirilmesi gereken koşulların AB tarafından belirlendiği belgedir. AB tarafından 2000 yılında açıklanan ilk KOB'da Türkiye'nin yerine getirmesi istenen koşullar, Türkiye tarafından 2001 yılında hazırlanan Ulusal Program'da yansıma bulmuş ve Türkiye tam üyelik doğrultusundaki taahhütlerin bu şekilde ortaya koymuştur.

Türk tarımının OTP'ye uyumu, gerek AB gerekse Türkiye açısından "müktesebat" konusunda yoğunlaşmış durumdadır. Türk tarımının OTP'ye uyumunda, AB müktesebatının Türkiye tarafından gerçekleşmesi gerekmektedir (Bayraç ve Yenilmez, 2005).

Türkiye'nin büyük bir tarım ülkesi olması ve Türk tarımının AB tarımına göre önemli farklılıklar göstermesi nedeniyle, OTP'ye uyum önemli sorunlar yaratabilecektir. Daha önceki AB katılımlarında olduğu gibi, Türk tarımının OTP'ye uyumunun aşamalı bir şekilde olması planlanmaktadır.

Nisan-2003'te açıklanan gözden geçirilmiş KOB'a göre de tarım alanında Türkiye'nin AB OTP'sine uyum konusundaki yükümlülükler kısa, orta ve uzun vade olmak üzere üçe ayrılmıştır. Türkiye'nin AB OTP'sine uyum konusundaki yükümlükleri dönemler itibariyle inceleyecek olursak;

Kısa Vade

- Bütünleştirilmiş İdare ve Denetim Sistemi'nin önemli unsurlarından olan hayvan kayıt sisteminin tamamlanması,
- Tarımsal piyasaların izlenmesi,
- Arazi parsel Tanımlama Sistemleri gibi diğer unsurlara ilişkin hazırlık çalışmalarına başlanması,
- AB kırsal kalkınma politikası ve orman stratejisine giriş için bir yöntem hazırlanması,
- Veterinerlik çerçeve yasasının ve AB müktesebatı ile uyumlaştırılmış ikincil mevzuatın kabul edilmesi; ilgili idari, bilimsel, test ve denetimine dair insani, teknik ve bilgi kaynaklarının güçlendirilmesi; mevzuatın uygulanmasının sağlanması; hayvan hastalıklarının ortadan kaldırılmasına yönelik çabaların, kontenjan planlaması ve izleme kapasitesinin hızlandırılması
- Üçüncü ülkelerle, AB sistemi ile uyumlu bir Sınır Kontrol Noktaları Sistemi'nin oluşturulması ve işletmesi için gerekli belgelerin belirlenmesi,
- Veterinerlik ve bitki sağlığına ilişkin AB müktesebatının ulusal mevzuata aktarılmasına yönelik bir programın kabul edilmesi; başta laboratuvar deneyleri olmak üzere, bitkilerin korunmasına ilişkin AB müktesebatının etkin ve etkili bir şekilde uygulanmasını sağlayacak idari, bilimsel ve teknik yapıların güçlendirilmesi; bitki ve bitkisel ürünlerin ithalatı ve gıda işleme sanayi kuruluşlarına ilişkin yerel üretimdeki denetim düzenlemelerinin güçlendirilmesi (ITO, 2005:212).

Orta Vade

- Bütünleştirilmiş İdare ve Denetim Sistemi'nin kurulmasının tamamlanması,
- AB kırsal kalkınma politikası ve orman stratejinin uygulanması için gerekli idari yapıların kurulması,
- Ortak Pazar yapılarının kurulması ve tarım piyasalarının etkili bir biçimde izlenmesi için siyasi temeller, idari yapılar ve uygulama mekanizmalarının kabul edilmesi,

- Üçüncü Ülkeler Sınır Kontrolü Görevleri Sistemi'nin güncelleştirilmesine yönelik bir plan ve takvim sunulması,
- Gıda Güvenliği ve Kontrol Sistemi'nin yeniden düzenlenmesi ve insani, teknik ve mali kaynakların, AB gıda güvenliği standartlarına uygun şekilde iyileştirilmesi,
- AB'nin hijyen ve halk sağlığı standartlarına uyum sağlamak amacıyla, gıda işleme tesislerinin modernizasyonuna yönelik takvim ile iyileştirme planının oluşturulması ve muayene ve tanı tesislerinin kurulması (ITO, 2005:212).

Uzun Vade

- Ürün kotalarının belirlenmesi,
- Birlik bütçesinden ayrılacak destek miktarlarının belirlenmesi,
- Kurum ve bileşenleriyle OTP uygulaması için yapının oluşturulması,
- Tüm bu unsurları kapsayan bir antlaşma imzalanması gibi konularda uyum süreci belirlenmiştir (ITO, 2005:212).

Bu bağlamda Türkiye için belirlenen vadelerdeki yapılacak yaptırımların belli bir bütçeyle karşılanması gerekmektedir.

Belirlenen AB'ye uyum sürecinde Türk tarımının Mevzuat Uyumu Kurumsal Yapılanması incelendiğinde, 2001 ulusal programı kapsamında AB tarım mevzuatının incelenerek, öncelik ve uygulama sırası kapsamında ulusal tarım mevzuatımıza uyarlanması amacıyla balıkçılık dahil olmak üzere 8 çalışma grubu oluşturulmaktadır. Bu Çalışma Grupları 2003 Ulusal Programı doğrultusunda revize edilmiş ve tarım mevzuatı ile ilgili 6 adet çalışma grubu faaliyetlerine devam etmektedir. Çalışma gruplarında ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının yanı sıra öğretim görevlileri, sivil toplum kuruluşları ve özel sektör kuruluş temsilcileri yer almaktadır. Söz konusu gruplar; Yatay konulara İlişkin Düzenlemelere Uyum, Veterinerlik, Bitki Sağlığı, Balıkçılık, Kontrol, Kırsal Kalkınma, Ortak Piyasa Düzenlerine Uyum grupları olarak çeşitlenmektedir.

25 Temmuz 2003 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren Avrupa Birliği Müktesebatı'nın üstlenilmesine ilişkin Gözden Geçirilmiş Ulusal Program'ın tarım alanında öngördüğü öncelikler listesi ve bunlara ilişkin yapılacak düzenleme grupları, başlıklar halinde şu şekildedir;

- Tarımsal yapı değişimleri,
- Üretim faaliyetlerinin geliştirilmesi,

- AB fiyat politikasına uyumun gerekliliği,
- AB içi ve üçüncü ülkelerle ticaret politikasına uyum,
- AB rekabet politikasına uyum,
- AB finansman politikasına uyum,
- AB tarım ürünleri pazarlama hizmetlerine uyum,
- AB tarım hukukuna uyum,

şeklinde önlem alınmasına ve bunun için aşağıdaki düzenlemelere gitmeye karar vermiştir (İKV, 2008a).

2.3.1.Yatay Konulara İlişkin Düzenlemelere Uyum

- Entegre İdare ve Kontrol Sistemi'nin (IACS) temel unsurlarının meydana getirilmesi,
- Çiftlik Muhasebe Veri Ağı'nın (FADN) kurulması,
- Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu'na (FEOGA) ilişkin idari yapıların oluşturulması,
- Organik Ürün ve Girdilerin Üretimi, Tüketimi ve Denetlenmesine Dair Kanun'un ıkartılması.
- Hayvan kimlik sisteminin oluşturulması,
- Çiftçi Kayıt Sistemine geçilmesi,
- Doğrudan Gelir Desteği uygulamalarına geçilmesi gibi konuları kapsamaktadır.

Hayvan Kimlik Sistemi oluşturulmuş ve 2002 yılında değişime uğramıştır. Diğer yandan Çiftçi Kayıt Sistemine ve Doğrudan Gelir Desteği uygulamasına geçilmiştir. Organik tarım konusunda 2002 yılındaki yönetmeliğin revizyonu gerçekleşmiş dönemler itibariyle ilgili mevzuat AB'ye uyum sağlama çalışması devam etmektedir. Diğer mevzuatlara geçmek için gerekli uyum çalışmaları başlamıştır (İKV, 2008a).

2.3.2. Veterinerlik Mevzuatına Uyum

- Veterinerlik Çerçeve Kanunu'nun çıkarılması ve bunun uygulamasına yönelik AB ile uyumlu idari yapılanmanın oluşturulması,
- Hayvan ve hayvan maddelerinin uluslararası ticaretinde kullanılan sağlık sertifikası modellerine ilişkin tebliğin çıkarılması,
- AB üye ülkelerin dışındaki ülkelere ithal edilecek canlı hayvanların muayene ve kontrollerine ilişkin tebliğin çıkarılması,
- Hayvan Hastalıklarının Bildirim Sistemi Yönetmeliği'nin hazırlanması,

- Hayvan hastalıklarının kontrolü ve izlenmesi ile ilgili acil eylem planlarının yapılması, hayvan refahına ilişkin yönetmeliklerin ve tebliğlerin çıkarılması,
- Yem Yönetmeliği'nin çıkarılması,
- Aşı kapasitesinin artırılması ve laboratuvarların iyileştirmesi çalışmaları (İKV, 2008a).

Hayvan Hastalılarının Bildirim Sistemi Mayıs-2007 yılında yürürlüğe girmiş, Veterinerlik Çerçeve Kanunu, Yem Yönetmeliği ve Hayvansal Yan Ürünler Yönetmeliği ise 2004'ün sonunda yürürlüğe girmiştir. (REGA, 2008)

Bu mevzuata uyumda kurumsal yapının güçlendirilmesi projesinde toplamda maliyet 17.1 milyon EUR'dur, Türkiye'nin katkısı ise 3.7 milyon EUR olmaktadır (İTO, 2005: 213).

2.3.3. Bitki Sağlığı Mevzuatına Uyum

- Bitki pasaportu uygulamaları ve sınır kontrol noktaları dahil zararlı organizmalara ilişkin kanun ve yönetmeliklerin çıkarılması,
- Bitki koruma ürünlerine ilişkin yönetmelik ve tebliğlerin çıkarılması,
- Yeni bitki çeşitlerine ait ıslahçı hakların korunmasına ilişkin kanun'un çıkartılması,
- Tohum Kanunu ve fide kalitesine ilişkin yönetmeliklerin çıkarılması,
- Zirai Karantina Kanunu'nun çıkartılması çalışmalarıdır (İKV, 2008a).

Bitki koruma ürünlerine ilişkin yönetmeliğin uyumu 2/97 sayılı OKK kapsamında gerçekleşmiştir. Yeni Bitki Çeşitlerine ait Islahçı hakların Korunmasına dair kanun ise Ocak-2004'te yürürlüğe girmiş ve Tohumculuk Kanunu ise Ekim-2006 yılında uygulamaya başlatılmıştır. Bitki Pasaportu uygulaması bölgesel olarak 2006 yılından itibaren uygulamaya başlanmıştır (REGA, 2008).

2.3.4. Ulusal Kırsal Kalkınma ve Ormancılık Stratejisinin Oluşturulması

- Kırsal Kalkınma Stratejisi'nin Kabulüne İlişkin Başbakanlık Genelgesi ile Bakanlar Kurulu Kararı'nın yayımlanması,
- Ulusal Ormancılık Stratejisi'nin kabulüne ilişkin Başbakanlık Genelgesi'nin yayımlanması (İKV, 2008a).

Bu çerçevede, 2004 yılı Mali İşbirliği Programında 2005 yılı sonuna kadar hazırlanması öngörülmüş ve 2006 yılında Kırsal Kalkınma Stratejisi yayımlanmıştır.

Ulusal Ormancılık Programı Bakanlık tarafından onaylanarak yürürlüğe girmiştir (REGA, 2008).

2.3.5. Gıda Güvenliği ve Kontrolü

- Bitkisel kökenli gıda maddelerinde gıda güvenliğine ilişkin tebliğlerin çıkarılması,
- Süt ve süt ürünlerinde gıda güvenliğine ilişkin tebliğlerin çıkarılması,
- Et ve et ürünlerinde gıda güvenliğine ilişkin tebliğlerin çıkarılması,
- Diğer tarımsal ürünlerde gıda güvenliğine ilişkin tebliğlerin çıkarılması,
- Alkollü içkilerde gıda güvenliğine ilişkin tebliğlerin çıkarılması. (İKV, 2008a)

Bu çerçevede gıdaların üretimi, tüketimi ve denetlenmesinde yetkili kurum Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'na verilmiştir. 2007 yılı sonunda buna ait yönetmelik yürürlüğe girmiştir (REGA, 2008).

2.3.6. Ortak Piyasa Düzenlerinin Oluşturulması ve Uygulanmasına Yönelik Düzenlemelerin Gerçekleştirilmesi ile Tarım Piyasalarının Daha Etkin İzlenmesi

Hububat, çeltik, sığır ve dana eti, süt ve süt ürünleri, taze sebze ve meyve, işlenmiş sebze ve meyve, zeytinyağı, şarap, şeker ve tütün gibi ürün gruplarında Ortak Piyasa Düzeni Çerçeve Kanunu ve ilgili Bakanlar Kurulu Kararları ve yönetmeliklerin çıkarılmasını içeren düzenleme 2005 yılında çıkarılmıştır. Bu düzenleme de Ortak Piyasa Düzeni ile her ürün için fiyatlandırma da dahil olmak üzere üretimden satışa kadar planlama, ortak standartlara göre yapılacak (İKV, 2008a, REGA, 2008).

AB Komisyonu 6 Ekim 2004 tarihli İlerleme Raporunda bazı değerlendirmelerde bulunmuştur;

- Türkiye'de tarım sektöründe çalışan nüfusun fazla olduğu,
- Tarım alanında son İlerleme Raporu'ndan bu yana kısıtlı bir ilerleme kaydedilmiştir.
- İşletmelerin küçük ölçekli olduğu ve bunların bir kısmının pazarla entegre olamadığı,
- Üreticilerin örgütlenmesinin yetersiz kaldığı,
- Türkiye halihazırda tarım sektörünü ve devlet desteğini yeniden yapılandırmayı hedefleyen bir program uygulamaktadır. Devlet, Dünya Bankası tarafından desteklenen Tarımsal Reform Uygulama Projesi'ni 2005 yılını da kapsayacak şekilde genişletmiştir. Proje; sürdürülemez ve çarpık hale gelmiş ve sadece

büyük üreticilere yarayan ölçüsüz gübre, kredi ve fiyat desteklerinden kurtulmayı, devlet kooperatiflerini özelleştirmeyi, birleştirilmiş bir ulusal doğrudan gelir desteği programı hazırlamayı ve fındık ve tütün üreticilerinin alternatif ürünlere yönlendirmeyi hedeflemektedir. Reform süreci tamamlanmış olmaktan oldukça uzak olmakla beraber, özellikle ticareti bozucu destekleme mekanizmasının etkisinin azalmaya başladığı görülmekte,

- Tarım ürünleri ticaretinde yüksek gümrük vergileriyle korumanın devam ettiği,
- Bitki-hayvan sağlığı şartları ve gıda kontrolünün istenilen düzeyde olmadığı vurgulanmıştır (İKV, 2008a).

9 Kasım 2006 açıklanan İlerleme Raporunda ise;

- Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nın (TKB) yeniden yapılandırılmasının geciktiğinden söz edilmekte,
- TKB'nin bölümleri arasında yetki ve görev çatışmalarının bulunduğu, Çiftçi Kayıt Sisteminin AB'ye uyumlu olmadığı,
- TKB'nin sığır eti ve canlı hayvan ithalatında teknik engel uygulamasını devam ettiği,
- Un ihracatına yönelik Toprak Mahsulleri Ofisi (TMO) uygulamaları, yasak ihracat desteği olarak nitelenmekte ve eleştirilmekte,
- Kırsal kalkınma alanında IPARD ajansının kurulmasına ilişkin mevzuatın henüz tamamlanmamış olmasının, akreditasyon sürecini ve Türkiye'nin AB fonlarından yararlanmasının gecikebileceği,
- Genetiği Değiştirilmiş Organizmalar konusunda AB Müktesebatının dikkate alınmamasını eleştirmiş,
- Bitki sağlığı alanındaki eksikliklere de değinmiş, buna göre tohum kalitesi, bitki sağlığı, bitki koruma ve zirai karantina alanında Türk ve AB mevzuatının uyumlu olmadığından bahsetmiş,
- Hayvan refahı alanında gelişmenin yetersiz olduğundan ve eksikliğinden söz edilmiş,
- Gıda Güvenliği ve Hayvan Sağlığı konusunda Kuş Gribi sorununda etkin bir mücadeleden,
- Büyükbaş hayvan kayıt sisteminin geliştiğinden, küçükbaş hayvan kayıt sisteminin ise ilerlediğinden,

- Ulusal Kalıntı İzleme Programı'nın geliştiğinden ve süt, süt ürünleri ve kanatlı hayvan sektöründeki bu Program AB tarafından onaylanmıştır.

2007 yılı İlerleme Raporunda ise tarım başlığında sadece GSYH'nın 2005 yılına oranla daha düşük olduğundan bahsedilmiştir. 2005 yılında bu oran %10,3 iken, 2006 yılında %9,2'ye gerilemiştir (İKV, 2008a).

Uyum sürecinde en önemli başlıklardan birisini fiyatlandırma politikasındaki değişiklikler oluşturmaktadır. Fiyatlandırma politikasında yapılacak değişiklikler ile tarım ürünü fiyatlarının AB fiyatlarına eşitlenmesi demek olan fiyat politikasının uyumu AB'deki yüksek tarım ürünlerinin yüksek fiyatlarına denkleştirilmesidir. Bu durum Türkiye'nin dünya piyasalarında rekabetini olumsuz etkileyebilmesi açısından bir dezavantajdır. Bu olumsuz etkileri genel başlık halinde sıralayacak olursak (Karayaz, 2007:96);

- “Tarımsal altyapı sorunları,
- Tarımsal nüfusun fazla oluşu,
- Tarımsal kayıt sistemi, muhasebe veri ağı ve yıllık istatistiklerin yetersiz oluşu,
- Mali kaynakların yetersizliği,
- Teknik hizmetlerin yetersizliği,
- İdari sistemdeki sorunlar,
- Tarımla ilgili kurum, kuruluş ve yetkilerdeki karmaşıklıklar,
- Destekleme politikalarındaki eksiklikler,
- Gıda denetim mekanizmasındaki sorunlar,
- Toprak mülkiyet yapısının adaletsiz oluşu,
- İşletmelerin küçük ve parçalı oluşu,
- Girdi kullanımının yetersiz, verimliliğin düşük, üretimin düşük ve maliyetlerin yüksek oluşu,
- Teknoloji kullanımının yetersizliği,
- Rekabet gücünün düşüklüğü,
- Örgütlenme oranının düşüklüğü,
- Pazarlama sorunları.”

Türkiye uyum sağlama sürecinde gerçekleştirdiği olumlu gelişmelerin başlıkları ise;

- Ürün kalitesinin iyileştirilmesi,
- Organik tarım,

- Hayvan kimlik sistemi ve hayvan hareketlerinin kontrolü çalışmalarında başarı sağlanması,
- Tarım politika reformunun başlatılması,
- Üretici örgütleri yasaının çıkarılması”;

AB bu gibi çeşitli konularda Türkiye üzerine düşenleri ve Ulusal Programda belirtilenleri olumlu şekilde tamamlamaya gittiğini görülmektedir.

2.4. Türkiye’deki Tarım Politikaları

Tarım sektöründe yaşayan bireylerin yaşam düzeylerini yükseltmek, tarımsal üretimi toplum ve üretici yararına olacak şekilde teşvik etmek, tüketiciyi aşırı fiyat artışlarından korumak, kaliteli ve sağlıklı ürün yetiştirilmesini sağlamak amacıyla devletin görevli kurumlarının, toplumsal baskı gruplarını da dikkate alarak düzenleyici ve özendirici önlem ve uygulamalarının tümü tarım politikası olarak ifade edilebilmektedir (İTO, 2005: 20).

Tarım sektörü Türkiye’de her dönem korunmuş ve desteklenmiştir. Bu bağlamda tarım sektörü gerek AB, gerek dünyada olduğu kadar Türkiye’de de önemli bir yere sahiptir. Tarımda desteklemelere ilk defa 1932 yılında buğday ve üzüm piyasasına müdahale ile başlamıştır. Bu desteklemelerle üreticilerin gelir seviyelerini yükseltmek, ürün fiyatlarını istikrarda tutmak, iç piyasa, ihracat ve işlenmiş tarım sanayisi için yeterli ürün üretimini garanti altına almak amaçlanmıştır. Bunları iki yöntemle yapmak istenilmiştir (Karluk, 2002:199).

- Ürün temelinde taban fiyat belirlenmesi ve destekleme alımları yapılması
- Girdi ve ürün bazında sübvansiyonda bulunulmasıdır.

Bu politikaların uygulaması Türkiye’de çeşitli kuruluşlar tarafından yapılmaktadır. Bunlar Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Tarım Kredi Kooperatifleri Toprak Mahsulleri Ofisi ve çeşitli ürün birliklerince (Fiskobirlik, Gülbirlik, v.b.) yapılmaktadır.

Türkiye’de fiyat desteklemeleri daha uzun zamanlar uygulanmıştır. Taban fiyatlar Bakanlar Kurulu tarafından belirlenmekte, piyasa göre değişmekte ve belirlenen taban fiyattan alımlar çeşitli kuruluşlara verilmekteydi. Alımların finansmanı ise Ziraat Bankası ve Merkez Bankasıyla sağlanmaktadır. Bu şekildeki desteklemeler 80’lerden sonra serbest piyasa ekonomisiyle azaltılmıştır.

2000 yılı öncesinde Türk tarımında, desteklemeler genelde fiyat desteği, zararın sübvansiyonu, girdi destekleri (krediler, gübre, sulama, vb.), arz destekleri ve bankaların ve kooperatiflerin uyguladığı faiz desteği olarak görülmektedir.

Artık daha da gelişen uluslararası konjonktürün önem kazandığı 2000'lerin başında, özellikle Dünya Ticaret Örgütü'nün tarım sektörüyle ilgili taahhütleri, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne adaylığı, Dünya Bankası ve IMF ile yürütülen ekonomi programları tarım reformunu kaçınılmaz kılmıştır (İTO, 2005:66).

IMF ile 2000 yılında imzalanan Stand-by anlaşması sonucunda bu yıla kadar uygulanan birçok tarım politikası araçları ortadan kaldırılması sonucunda, bu yıldan itibaren doğrudan destekleme sistemi Türk tarımının tek tarım politikası aracı olmuştur. Tarım Reformu Uygulama Projesi hazırlanmış ve uygulanmaya başlanmıştır. Destekleme üretime değil, tarımsal alana verilmektedir.

Ancak bu Tarım Reformu Uygulama Projesi kapsamına geçiş üreticiler ve piyasalar açısından zorluklarla karşılaşılabileceğinden, projeyi zamana yayarak uygulama yapılması öngörülmüştür. 2001'de kredi, gübre ve elektrik gibi sübvansiyonlarda ilk olarak %50 gibi indirimle gidilmiştir (kredi sübvansiyonları 560 milyon dolardan 270 milyon dolara indirilmiştir).

Bunlara ek olarak önemini yitiren tarımsal örgütlerin yeniden yapılandırılmasıyla ilgili yeniden yapılandırmaya başlanmıştır (Tarım Kredi Kooperatifleri, üretici birlikleri, vb.).

Günümüzde destekleme giderleri ve kalemleri Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) kapsamında belirlenmektedir.

Fiyat desteği ile tarım ürünleri fiyatlarının belirli bir düzeyin altına düşmesini engellemek ve üreticilerin gelirlerindeki dalgalanmanın önüne geçmek amaçlanmıştır. Fakat dünyadaki üretici ülkelerin ihracat sübvansiyonları ve Türkiye'deki ürün ithalatının serbesti yakın olması, çiftçileri yeterince memnun etmemektedir. Türkiye hem iç piyasada, hem de dış piyasada yeterince başarılı olamamıştır.

Türkiye'deki bölgeler arasındaki verim ve gelir farklılıkları dikkate alınmamış, genelleme yoluna gidilmiştir. Örneğin mazot destekleri tüm bölgeler için uygulama alanına sahiptir. Egeli veya Akdenizli üreticiyle aynı mazot desteğine sahip İç Anadolu çiftçisi gelirleri aynı miktarda yapılmaktadır. Günümüzde bu tip genel politikalar en aza indirgenmeye çalışılsa da siyasi iktidarların içinde bulunduğu durum bu durumu genellemeye götürmektedir. Örneğin son olarak küresel ısınma olarak görülen ülkemize de etkileyen kuraklık sonucundaki Kuraklık Ödemeleri hemen hemen ülke geneline yayılmıştır. Edirne'de bulunan çiftçide İç Anadolu'daki çiftçide aynı miktarda destek almaktadır.

Türkiye’de yasayla belirlenen bir tarım politikası bulunmamaktadır. Tarıma Hükümetlerin politikaları yön verir. Türk tarımının en büyük eksikliği bu yöndedir. Tarımsal alandaki üretim fazlalıkları ve talebe yetememe sıkıntısı çeşitli politikalar siyasi politikalar yüzünden önemli ölçüde sıkıntılar yaratmıştır. Bölgenin tamamına yayılan zirvedeki üretim modeli örneği olan fındık sadece Rize ve Giresun çevresinde yapılırken günümüzde üretim fazlalıkları vermesinin sebepleri ise tüm bölgelerde uygulamaya sahip olmasındandır.

Türkiye, yakın tarihte reformlara giderek tarım sektörü ve AB’ye uyumda gerekli önlemleri almak için bazı proje ve uygulamalarda bulunmuştur. Bu projeler ise gerek AB gerek IMF tarafından belirlenmiş ve tarımsal kalınmanın ihtiyacı olan eksikliklerin ve olumsuzların giderilmesi için önemli bir adım niteliğindedir.

2.4.1. Tarım Reformu Uygulama Projesi (TRUP 2001-2005)

2001 yılında, Türk hükümeti, tarihsel boyutlarda bir yapısal uyum ve istikrar programı başlatmıştır. Bu programın kavramsal temelleri, son yıllarda Dünya Bankası ile gerçekleştirmiş olduğu eski tarımsal destek sisteminin kapsamlı bir analizi ve bu konudaki reformların nasıl yapılacağına dair önerileri de içeren politika diyalogları ile atılmıştır. Bu öneriler Hükümetin Sektörel Strateji Politikası Mektubunda benimsenmiş ve Dünya Bankası Yönetim Kurulunca onaylanarak Temmuz 2001’de yürürlüğe giren Tarımsal Reform Uygulama Projesinin temelini oluşturmuştur.

Tarımsal Reform Uygulama Projesinin hedeflerine baktığımızda öncelikli olarak yapay teşvikleri ve devlet sübvansiyonlarını önemli ölçüde azaltmayı ve tarımsal üreticilerle tarım sanayisine gerçek anlamda avantaj sağlayarak verimliliği artıracak teşvikler sunacak destekler getirmektir. Aynı zamanda proje sübvansiyonların kaldırılmasıyla oluşacak kısa dönemdeki olumsuz etkileri azaltacak ve etkin üretim modeli geçişini sağlayacaktır. Bu reformlar tarımda etkinlikten farklı olarak, mali istikrar içinde önemli yere sahip olacaktır. Bunun için Dünya Bankası tarafından 600 milyon dolar kredi verilmekte ve Türk hükümeti tarafından ise 200 milyon dolar bütçe ayrılmaktadır. Projenin üç unsuru bulunmaktadır.

İlk unsur; 2000 yılına gelene kadar yapılan desteklemeler adil olmayan, sürdürülemeyen ve rekabeti bozucu bir girdi sübvansiyonu, kredi ve destek sistemin uygulanmış ve fiyatların dünya piyasalarına ulaşması hedeflenmiştir. Burada üreticiler için basit, şeffaf ve daha önceden uygulanan teşvik yapısını bozucu etkileri olmayan Doğrudan Gelir Desteği (DGD) programını uygulamaktır. Bu desteğin amacı önceki

uygulamanın vazgeçilmesinden doğan kayıpları tamamen karşılamak değil, kısa vadeli kayıplara destek oluşturmaktır ve teşvikten bağımsız bir yeterli düzeyde üreticiye gelir sağlamaktır. DGD girdi kullanımına veya tarımsal ürün çıktısına göre verilmemektedir. Çiftçilere 50 hektara kadar olan arazileri için sabit bir ödeme sisteminin seçilmesi, küçük ölçekteki üreticilere destek yönlendirmesidir. Burada üreticiden beklenen krediye ulaşmak için DGD'yi teminat olarak görmesidir. Böylelikle ödemeler tekrarlanabilmekte ve OTP'ye uyumda çalışan grupları çok daha net hale gelebilmektedir. Burada DGD için sağlanması gereken önemli alt yapı Çiftçi Kayıt Sisteminin oluşturulması ve daha sonrasında etkili bir şekilde uygulanmasıdır.

Tablo2.1: Türkiye’de Doğrudan Gelir Desteği ödemeleri

Yıllar	Kayıtlı Çiftçiler (1000)	Kayıtlı Arazi (1000 Ha)	DGD Ödemeleri	
			(YTL 1.000)	(EUR 1.000)
2001	2.193	11.821	1.182.095	946.685
2002	2.593	16.080	2.170.831	1.279.994
2003	2.765	16.650	2.664.023	1.535.911

Kaynak: HAZİNE 2008

DGD sisteminde tarımsal alanların kayıtlarına ilk olarak 2001’de başlanmıştır. 11.821.000 ha olan alan, her geçen yıl artmıştır. 2003 yılında 16.650.000 ha kayıt altına alınmış bunun karşılığında 2.664.023.000 YTL destek verilmiştir.

İkinci unsur ise sadece özelleştirme yoluyla yurt içi fiyatlarda reforma gidilmesi değil aynı zamanda, destek fiyatlarını vermek üzere kullanılan özerk yapıdaki satış kooperatiflerinin kendilerini yeniden yapılandırma ve üreticilere kendilerini yeniden kabullendirmeye çalışılmaktadır. Bu uygulama devletçilik ilkesi açısından, devletin içinde bulunduğu ekonomiden kendini soyutlama çalışmasıdır.

Üçüncü unsur ise üreticilerin mevcut üretimlerinden vazgeçirilecek alternatif işlere geçmesini sağlayarak, fazla üretimin önüne geçmektir. Bunlar üreticiye maliyetlerini karşılayacak hibeler sunmakla gerçekleşebilecektir.

Bu unsurların uygulanabilmesi için çeşitli araçlar; politika ve mekanizmalar yürürlüğe girmiştir. Bunlar Doğrudan Gelir Desteği (DGD), Çiftçi Geçiş’lerini sağlayacak mevzuat ve hibeler, Tarımsal Satış Kooperatifleri ve Tarımsal Birliklerin yeniden yapılandırılması ve Çiftçi Kayıt Sistemi. Bütün bu araçların zamanla uygulanabilmesiyle, projenin etkin ve başarılı bir şekilde yürütüldüğü ortaya çıkmaktadır (TKB, 2008).

2.4.2. Tarım Stratejisi Raporu (2006-2010)

DGD ödemeleriyle karşılanamayan tarım üreticisinin kayıplarını karşılamak, her türlü faktörü ele alan örgütlü, rekabet gücü yüksek, sürdürülebilir, mevzuatı basite indirmek ve bunun için karar alma mekanizmalarını kolaylaştırmak ve AB OTP'sine Uyum Süreci çerçevesinde gerekli önlemleri almak için ve Tarım Çerçeve Kanunu'nun çıkmasına öngörülerde bulunmak için hazırlanmıştır. Bütün bu amaçlar ışığında 2006-2010 döneminde uygulamaya dönemine sahip olacaktır. Maddeler halinde amaçlarını sıralarsak (TKB, 2008);

- Sürdürülebilirlik ilkesi çerçevesinde kaliteye dayalı üretim artışı ile gıda güvenliği ve gıda güvencesinin sağlanması,
- Üreticilerin gelir düzeyinin yükseltilmesi ve istikrarının sağlanması, üretim maliyetlerini azaltıcı ve teknolojik gelişimi hızlandırıcı tedbirlerin uygulamaya konulması yoluyla üreticilerin rekabet düzeylerinin yükseltilmesi,
- Tarımsal pazarlama altyapısının iyileştirilmesi ve üreticilerin pazara erişim düzeylerinin artırılması, tarım-sanayi entegrasyonunun geliştirilmesi, işleme sanayinin rekabet edebilirliğini artırıcı nitelikte uygun ve kaliteli ham maddenin temin edilmesi ile tüketici tercihlerinin karşılanması amacıyla yönelik tedbirlerin alınması,
- Üreticilerin katılımını ve sorumluluğunu esas alan ve doğrudan üreticilere finansman sağlayan yaklaşıma dayalı kırsal kalkınma projelerinin oluşturulması ve söz konusu projelerin kırsal yaşam şartlarını iyileştirecek biçimde uygulanması,
- Kamudan bağımsız bir yapıda üreticilere, üretimden pazarlamaya kadar olan safhalarda hizmet vermek üzere; kar amacı gütmeyen Tarımsal Üretici Birliklerinin kurulması ve geliştirilmesiyle tarımsal nitelikli diğer üretici örgütlerinin geliştirilmesini, söz konusu örgütlerde denetimin özerkleştirilmesi gibi temel amaçlara sahiptir.

Bütün bunları amaçlarken ilkeleri ise TRUP'taki ilkelerden farklı değildir. Diğer yandan geliştirilmiş ve etkin bir şekilde uygulama için gerekenler belirlenmiştir. İlkeler doğrultusunda gerçekleştirilecek amaçların, araçları ise şunlardır;

Tablo 2.2: Türkiye’de tarımsal destek araçları ve bütçedeki payları

Tarımsal Destekleme Araçları	Bütçe Payı (%)
DGD Ödemeleri	45
Fark Ödeme Uygulaması	13
Hayvancılık Destekleri	12
Kırsal Kalkınma Destekleri	10
Telafi Edici Ödemeler	5
Ürün Sigortası Ödemeleri	5
ÇATAK Programı Destekleri	5
Diğer Destekler	5
Toplam	100

Kaynak: TKB, 2008

2.4.2.1.Doğrudan Gelir Desteği: Önceden TRUP çerçevesinde uygulanan DGD’ye devam edilecek fakat sera üreticileri, meyve-sebze üreticileri ve Çevre Amaçlı Tarımsal Alanların Korunması (ÇATAK) kapsamındaki üreticiler bu uygulamadan ayrı tutulacaktır. Bu durumda destekleme bütçesinden DGD’nin almış olduğu pay %78’ten, %45’e indirilecek ve ihtiyaç duyulduğunda Bakanlar Kurulunda artırılıp, azaltılabilecektir. Bunun amacı farklı ürün gruplarına, farklılaştırılmış desteklerin verilmesidir. Bütçeden 2004 yılında ise %64’lük bir pay almıştır.

2.4.2.2.Fark Ödeme Uygulaması: Bu uygulamanın asıl amacı arz eksikliği olan ürün gruplarını ve üreticilerini desteklemektir. İlk etapta pamuk, ayçiçeği, soya fasulyesi ve diğer yağlı bitkilerinde, daha sonra ise mısır ve bazı baklagilleri de kapsayacaktır. Uygulamadaki ürünlerin hedef fiyatları ile pazar fiyatları arasındaki fark prim şeklinde ödemeye yapılacaktır. Şu anki durum itibariyle bütçeden %9’luk bir pay alırken kapsamın genişlemesiyle bu pay %13’e kadar yükseltilebilecektir.

2.4.2.3.Hayvancılık Destekleri: Hayvancılık desteklerinde ırk ıslahı, kaba yem üretilmesinin artırılması, verimliliğin artırılması, işletmelerin ihtisaslaşması, işletmelerde hijyen şartlarının sağlanması, hayvan sağlığı ve refahı, hayvan kimlik sisteminin teşviki, hayvansal ürünlerin işlenmesi ve pazarlanması ile bunlarla ilgili kontrol, takip ve standartların iyileştirilmesi amacıyla mevcut destekleme araçlarına ek olarak et primleri, pazarlama destekleri, hayvancılık işletmelerinin modernizasyonu destekleri ile çevresel önlemlere yönelik tedbirler uygulamaya konulacaktır. Yeni destekler yoluyla hayvancılık alt sektöründe ihtisaslaşmış hayvancılık işletmelerinin sayısının artırılması da sağlanacaktır. Uygulama kapsamı genişledikçe destekleme bütçesinde payı da doğru orantılı olarak %12 seviyesine çıkarılması hedeflenmektedir.

2.4.2.4.Kırsal Kalkınma Destekleri: Tarım dışı sektörlerde istihdamın geliştirilmesi, üretici gelirlerinin artırılması ve farklılaştırılması, kadın ve genç nüfusun eğitim ve girişimcilik düzeylerinin yükseltilmesi ile uygun kırsal teknolojilerin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması hedeflenmiştir. Yardımlar şu başlıklarda yapılacaktır; çiftçi ve çiftçi grupları tarafından yapılan köy bazlı yatırımlar, özel sektör, sivil toplum kuruluşları ve çiftçi kuruluşları tarafından yapılan kırsal yayım hizmetleri, arazi tapulaştırma faaliyetleri, mikro-finans faaliyetler, kadın ve dezavantajlı gruplara yönelik faaliyetlerdir.

2.4.2.5.Telafi Edici Ödemeler: Arz fazlası ürünlerin üretiminden vazgeçip, alternatif faaliyetlere yönelme durumunda üreticilere gelir kayıplarını telafi etmeye yönelik ve arz fazlalığının önlenmesi için yapılan destekleme çalışmalarıdır. Fındık ve tütün ürün grubunda başlanarak uygulanacaktır. Bütçeden %3-5 arasında bir pay alması duruma göre değişiklik gösterebilmektedir.

2.4.2.6.Ürün Sigorta Ödemeleri: Tarım üreticilerinin üretim, fiyat ve gelir risklerine karşı korunmasında tarımsal sigorta ve risk yönetim araçlarının geliştirilmesi esas alınmaktadır. Tarımsal sigorta sisteminde devlet tarafından karşılanacak prim destek oranı azami %50 ile sınırlandırılmıştır.

2.4.2.7.Çevre Amaçlı Tarımsal Alanların Korunması (ÇATAK) Program Desteği: Erozyon ve olumsuz çevresel etkilere maruz kalan tarım arazilerinde, işlemeli tarım yapan üreticilerin, arazilerini doğal bitki örtüleri, çok yıllık yem bitkileri, organik tarım ve ağaçlandırma gibi yöntemleri kullanmalarını teşvik etmek üzere, talep doğrultusunda üretici grupları ile devlet arasında en az beş yıllık ve birim alan başına belirlenen yıllık ödemelere dayalı sözleşme karşılığında yem ve örtü bitkileriyle ağaçlandırma faaliyetlerini desteklemek

2.4.2.8.Diğer Destekler: Rekabete dayalı araştırma hibeleri dahil AR-GE hizmetleri, ihracat teşvikleri, gerektiğinde girdi destekleri ve benzer destekleme araçlarının kullanılmasıdır. (TKB, 2008)

2.5. Türkiye Ve AB'nin Tarım Politikalarının Karşılaştırılması

AB ve Türkiye'nin tarım politikalarını karşılaştırmadan önce tarım sektörünün mevcut durumuna sebepler aslında uygulanan ve uygulanmakta olan tarım politikasının sonucu olduğunu unutmamak gerekmektedir. İlk olarak amaçlar doğrultusunda bakarsak AB'nin tarım politikası amacının; tarım ürünlerinde serbest dolaşımın sağlanarak ortak piyasaların oluşturulması ve Birlik içindeki tüm ülkelerin tarımsal ürün ihtiyaçlarının karşılanarak AB'nin tüm tarımsal ürünlerde kendine yeterli hale gelmesidir. Türkiye'de ise tarımsal üretimin artırılması dışında tarım politikasının belirgin bir amacına rastlanmamaktadır (Bayraç ve Yenilmez, 2005:105).

Türkiye'de tarım politikasının yürütülmesinde başta Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Hazine, Dış Ticaret Müsteşarlığı olmak üzere Tarım Kredi Kooperatifleri, üretici birliklerinin de içinde buldukları onlarca kuruluş yer almaktadır. Bu kurumların çokluğu yeterli koordinasyon ve iletişimin olmamasına, birbirine girmiş bürokrasinin sonucunda çok geç müdahalede bulunulmasına ve siyasi tercihlerin göz önünde bulundurulması gibi bir çok soruna neden olmaktadır. Türkiye'de müdahale kurumlarının öncelikli amaçlarını unutarak ticaret yapmaları veya özelleştirmeye gidilmesi bu yapıda çok büyük sıkıntılar doğurmaktadır. (TEKEL, TMO, Üretici Birlikleri, vb.) AB'de ise bu şekildeki destek ve müdahale kurumları merkezi olup, olumlu sonuçlar veren iletişim becerisi mevcuttur. AB'deki merkezi kurum FEOGA'dır ve güçlü bir örgütlenme söz konusudur (Bayraç ve Yenilmez, 2005:106).

AB'de FEOGA kanalıyla asıl olarak finansman görevlendirmesini de çözmektedir. Fakat durum Türkiye'de tarım politikasının uygulanması ve belirlenmesi gibi birçok kurum ve kuruluş tarafından yapılmaktadır. Türkiye'deki bu kuruluşların başında Ziraat Bankası, Tarım Kredi Kooperatifleri, çeşitli aracı ve fonlar gelmektedir. IMF kaynaklı programlar nedeniyle günümüzde bu sorunlar daha da büyümüştür. Çünkü Ziraat Bankası özelleştirme kapsamına alınmış, fonlar kapatılmış ve görevlerinde zarar eden kuruluşların hazineden yardımları kesilmiştir. Bu nedenle Türkiye'de finansman konusunda boşluklar bulunmaktadır (Bayraç ve Yenilmez, 2005:106).

Bir diğer farklılık ise örgütlenme şeklindedir. AB'de üretici birlikleri ve kooperatiflere çok büyük görevler yüklenmiştir. Pazarlama, yapısal ve eğitim şeklindeki görevler AB'de bu örgütlere verilmektedir. Türkiye'de ise kooperatiflerin güçlendirilmesi gibi bir politika ve yapı oluşturulmamıştır.

Verilen Doğrudan Desteklemeler Türkiye’de 2004 yılına kadar 16 YTL olarak yapılmıştır. Bu destekleme AB’de dekar başına 95 EUR’dur. Aşağıdaki OECD destekleme tablosunda AB ve Türkiye’nin desteklemelerdeki farklar görülmektedir.

Tablo 2.3: Türkiye’deki üretici destek çeşitleri (milyar TL)

	2000	2001	2002	2003
Pazar Fiyat Desteği	3.568.804	425.682	6.123.988	11.474.589
Miktara Bağlı Ödemeler	212.601	557.943	247.504	337.845
Ekili Alan/Hayvan Sayısına Bağlı Ödemeler	0	0	0	0
Geçmiş Haklara Bağlı Ödemeler	0	83.640	1.876.570	1.938.000
Kullanılan Girdiye Bağlı Ödemeler	498.157	214.004	186.713	537.951
Girdi Kısıtlamalarına Bağlı Ödemeler	0	0	0	0
Genel Tarım Gelirlerine Bağlı Ödemeler	0	0	0	0
Muhtelif Ödemeler	0	0	0	0

Kaynak: OECD 2008

Tablo 2.4: AB’deki üretici destek çeşitleri (milyon EUR)

	2000	2001	2002	2003
Pazar Fiyat Desteği	56.768	55.150	58.231	61.552
Miktara Bağlı Ödemeler	4.041	4.186	3.592	3.599
Ekili Alan/Hayvan Sayısına Bağlı Ödemeler	26.084	28.289	26.229	29.563
Geçmiş Haklara Bağlı Ödemeler	627	591	598	633
Kullanılan Girdiye Bağlı Ödemeler	7.303	7.663	7.725	8.335
Girdi Kısıtlamalarına Bağlı Ödemeler	3.263	3.515	4.051	4.653
Genel Tarım Gelirlerine Bağlı Ödemeler	0	0	0	0
Muhtelif Ödemeler	-993	-99	149	-84

Kaynak: OECD 2008

İlk olarak üretici destekleri çeşitlerine bakacak olursak Türkiye’de Tarım Reformu Uygulama Projesinden önce Türkiye’de Geçmiş Haklara Bağlı Ödemelerin uygulandığı görülmemektedir. Yani TRUP ile başlatılan bir ödemedir. Üreticilere devlet tarafından sağlanan, kısa dönem kayıplarını karşılamak için oluşturulmuş yıllık ödeme şekli olan Doğrudan Gelir Desteği (DGD) niteliğinde bir ödeme şeklidir. Günümüzde girdi desteklemelerinde kısıtlamaya gidilmesinden sonra üretici ve Türk tarımı için oldukça önemli paya sahip sahiptir. Avrupa’da DGD küçük üreticilere yönelik olmamıştır. Türkiye ‘de ise bu DGD her üretim kesimine yayılmıştır. Özellikle birçok desteklemenin kaldırılmasından sonra tek ek gelir kaynağı haline gelmiştir. Tablo da görüldüğü gibi günümüzde gün geçtikçe desteklemeler içindeki payı artmaktadır. Avrupa’da ise bu destekleme çeşidi en son sırada yer almaktadır ve yıllardır uygulanmaktadır.

Örneğin DGD’nin, AB’deki gibi uygulama bulması durumunda Türkiye’ye maliyeti sadece 8 milyar EUR’dur. Pazar önlemlerinin maliyeti 1 milyar EUR, kırsal kalkınma önlemleri için ise 2,3 milyar EUR’dur (Arı, 2006,:70).

Toplam AB üyeliğinde desteklemede parasal maliyetimiz 2015 yılına kadar üye olmamız durumunda toplam 5.873 milyon EUR alabilecek durumdayız. Ancak AB yeni üye ülkelere uyguladığı gibi bunun %25'ini verirse 1.468 EUR olarak destekleme alabiliriz (Çakmak ve Eruygur, 2007).

Ama sonuçta DGD'nin her iki taraf içinde hedefleri; serbest pazar ekonomisinin işlediği günümüzde üreticilerin tazmin edilmesi ve ürüne dayalı bir ödeme modelinden çıkılıp üreticileri sistem içine alan katkı sağlayan, verimi artıran ve eşitlik sağlayan bir destek kaynağı olmaktır.

Diğer yandan Türkiye'de toplamda OECD baz alındığında dört çeşit destekleme vardır. Başka bir ifadeyle, Türkiye'de üretici desteklerinin AB'ye oranla oldukça düşük seyrettiğinin kabulü olarak görülebilir. Bunlarında zaten bir kısmı ödeme açısından önemini yitirmiş ve artık yapılmayanlardır. AB ise bu bağlamda sadece bir desteklemeyi yapmamaktadır. O da gelire bağlı olan ve sosyal dengeyi bozan Genel Tarım Gelirlerine Bağlı Ödemelerdir.

AB'de tarımsal girdilerde sübvansiyonlar bulunmazken, Türkiye'de ise çeşitli girdiler üreticiye sübvansiyon edilerek ulaştırılmıştır. TRUP'tan sonra Türkiye'de girdilere sağlanan desteklemelerin azaldığı gözlenmiş, fakat 2003'ten sonraki tarım politikasındaki değişimle tekrar destek oranlarında artışlar meydana gelmiştir.

Pazar Fiyat Desteği günümüzde de en büyük paya sahipken, fakat 2001 yılında yine TRUP'tan sonra oldukça fazla düşüş yaşamıştır.

Başka bir destekleme çeşidi olan Miktarla Bağlı Desteklemede (çıktıya dayanan), 2001 yılında oldukça yüksek bir rakam görülmekte ve bu pay sonraki 2002'de azalmaktadır.

AB'de tarım işletmelerinin sayısının az olması ve büyüklüğü söz konusu iken, Türkiye'de ise bunların yapısı küçük ve çoklu haldedir. Küçük işletmeler şeklindeki üretimler bilinçsiz ve amatör şekilde yapılmakta, sonucunda gıda güvenilirliği ve üretim arzında yaşanan dalgalanmalarla karşımıza sorun olarak çıkmıştır.

Üretim miktarlarının politikası olarak karşımıza çıkan farklılık, AB'de aşırı üretim sübvansiyonlarla ihraç edilmekte, Türkiye'de ise herhangi bir üretim miktarı belirleme gibi oluşum bulunmamıştır.

Esasen burada desteklemelerin Türkiye'deki siyasi ortama göre seyir aldığı görülmektedir. 21 Şubat 2001 krizinden önce verilmeyen destekler, krizden sonra verilmeye başlanmıştır. Sonuç olarak Türkiye destekleme çeşidi ve parasal miktar olarak uyum sağlamak istediği AB'nin oldukça gerisindedir. Bu desteklemeleri tarımda

bir dönüm noktası olarak ele almak gerekir. Çünkü, düzgün kullanılmadığında üreticide geçici bir para şişkinliği yaratmaktadır. Bu durum çok riskli bir tedavinin başlangıcı olacaktır. Bu yüzden çok irdelenip, çok fazla yorumlanması gereken ve ekonomik olarak önemli ve illaki uygulanması şart olan politika aracıdır.

AB’de fiyat politikaları oluşturulurken genel piyasa dengesi (üretici ve tüketici), üretimin artırılması, tarım ve tarım dışı sektörlerde çalışanlar arasında denge kurmak amaçlanmaktadır. Türkiye’de ise amaçlanan üretim düzeyini koruma ve üreticiyi belli fiyattan sağlanan pazar garantisidir.

AB tarım ürünleri fiyatlarını, üretici gelir ve maliyetlerini dikkate alarak piyasa dengesi içerisinde belirlerken, Türkiye ise IMF Stand-by anlaşması çerçevesinde enflasyon hedefine göre belirlemektedir.

AB’de uygulanan hedef fiyat ve müdahale fiyat sistemi dahilinde, ürünlerin fiyatları üretim döneminden önce ilan edilir ve üretici bu durumda gelecekteki yaklaşık gelirinden haberdar olmaktadır. Türkiye’de ise fiyat belirleme dönemi üretim, hasat veya pazarlama dönemi şeklinde olup siyasi etkenlere maruz kalabilmektedir. Tarımsal ürün üreticisi doğal olarak önünü görememektedir ve kaygı içindedir.

OTP’nin reform geçirmesinden sonra kırsal kalkınma temel amaçları arasına alınmış, fakat Türkiye’de bu her zaman ikinci planda kalmıştır. Sonucunda kırsal kalkınmanın gerçekleşmemiş, köyden kente bilinçsiz şekilde göç sorununun sebebi haline gelmiştir.

AB’deki politikalar yeni düzenlemelere gidilebilecek kadar esnek yapıya sahipken, Türkiye’de seçimlere bağlı olarak değişen bir politika izlenmektedir. AB’de tarım politikası amaçları günün koşullarına göre yeniden düzenlenebilmektir. Örneğin Gündem 2000 reformundan önce üretim artışını vurgulanırken, günümüzde üretim fazlalığı nedeniyle kalite, teknoloji ve sağlık gibi kriterler ön plana çıkarılmıştır (Bayraç ve Yenilmez, 2005:109).

Aslında bu durum Türkiye için hem olumlu hem de olumsuz olarak irdelenebilir. Değişime müsait OTP, Türkiye için daha uyumu tam gerçekleşemediğinden olumsuz, günün koşullarına göre şekillenebildiğinden ise olumlu durum doğurabilecektir.

Türkiye’de ise izlenen tarım politikasının varlığından kuşku ederken yeniden düzenlemenin söz konusu olmadığı anlaşılabilir. Fakat son yıllarda tarımda yeniden yapılanma ve destekleme kurulu gibi yeni oluşumlar bunların çözümü için olumludur.

AB’de destekleme amacıyla uygulanan politikaların esası, OTP çerçevesinde oluşturulan pazar ve fiyat mekanizmalarına dayanmaktadır. Karmaşık olmasına rağmen, istikrarlı ve uzun dönemlerde uygulanmaktadır (Atakan, 1998).

Türkiye’de ise tarımın desteklenmesi kısa dönemli ve dağınık yapıya sahip politikalarla yapılmaktadır. Desteklemelerde süreklilik olmadığı gibi, desteklenmelerin belirlenmesinde belirli ölçütler ve piyasa değerleri göz önünde bulundurulmamaktadır.

Dış ticarete yönelik düzenlemelerde, Gümrük Birliği ve GATT Antlaşması’nın da etkisiyle, önemli sorunlar olmadığı ve bazı sağlık düzenlemeleri dışında genelde AB’ye uyum konusunda daha iyi durumda ilerlenmektedir (Bayraç ve Yenilmez, 2005:109).

Tarım müzakerelerinin en hassas konularından biri olan gıda güvenliği ile ilgili olarak genişlemelerde müzakere sürecinde herhangi bir tavize yer verilmemekte ve Topluluğun üyeler ve OTP çerçevesinde oluşturduğu tüketici beklentileri, ihracat yapılan pazarlardaki normlar ve standartların korunması ve iyileştirmesi dikkate alınmaktadır. Geçmiş müzakerelerde önem verilen veterinerlik üzerine olup, etkin ve etkili kullanılması yönünde yaptırımlarda bulunulmuştur.

Türkiye’de tarım sektöründe yapısal anlamda önemli gelişme ve ilerlemeleri sağlayacak politikaların günümüzde de yeterli ve isabetli olmadığı sonucuna varılabilmektedir (Bayraç ve Yenilmez , 2005:109).

Bütün bu farklılıklar Türkiye açısından tarımın desteklenmesi ve politikasında ne gibi eksikliklerin olduğunu göz önüne sermektedir. Bu eksiklikler Türk tarım sektörü için AB’ye uyumda bizim zorlanacağımız ve sıkıntı çekeceğimiz konuların temelini oluşturmakta ve Türkiye’nin kısıtlarını oluşturmaktadır. Tarım sektörü açısından bakıldığında açık görülebilecek şekilde olan farklılıklar, esasen uygulanan yanlış tarım politikaların bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Belirlendiği gibi Türkiye OTP’ye uyum sürecinde ekonomik, siyasi ve yapısal olarak tarımda değişime gitmesi gerekmektedir. Değişim olarak da ilerleme raporlarında belirlenen, vadelere yayılan farklılıkların giderilmesi, önemli bir bütçenin ayrılması gerekliliği karşımıza çıkmaktadır.

2.6. Türkiye’de Tarım Sektörü Ve AB İle Karşılaştırmalı Analizi

Türkiye ve AB tarım sektörlerini karşılaştırdığımızda karşımıza şu gibi özellikler çıkmaktadır.

Türkiye’nin coğrafi, demografik ve ekonomik yapısı, bilindiği gibi tarımsal üretim kimliği taşımaktadır. Yüzyıllardan beri Türkler tarımla uğraşmış, sofraya kültürüne sahip bir toplumdur. Aktif nüfusun da yarısına yakın kısmının tarımdan geçindiğini bildiğimiz için Türkiye’nin bir tarım toplumu olduğu kaçınılmaz bir gerçektir. Fakat Türkiye’deki olumsuzluk, tarım kesiminin beslediği nüfusla, tarımın milli gelir içindeki payının düşük olmasıdır. Tarım kesimi milli gelirden ortalama %20 gibi bir paya sahiptir. Türkiye’deki bu dengesizliğin giderilmesi, tarımsal üretimin desteklenmesi ve sonucunda olumlu bir görünüm elde etmesi gerekmektedir. Bütün bunlar destekleme, sübvansiyon, kota ve benzeri şekilde Türkiye’de uygulanmaktadır.

Tablo 2.5: Türkiye’de tarım sektörünün yıllara göre GSMH içindeki payı

Yıllar	Toplam Nüfus (Bin)	GSMH (Milyon \$)	Kişi Başına GSMH (\$)	Tarım Sektörü Payı (%)	Tarımda Kişi Başına GSMH (\$)
1980	44.439	69.769	1.570	25,5	611
1985	50.307	68.216	1.356	19,7	506
1990	56.156	152.295	2.712	16,8	1.007
1995	61.737	171.876	2.784	14,8	1.146
2000	67.420	201.316	2.986	16,9	1.460
2001	68.529	143.979	2.101	13,1	792
2002	69.626	181.654	2.609	12,0	916
2003	70.363	238.500	3.390	11,8	1.180
2004	71.152	301.600	4.240	11,2	1.419

Kaynak: TKB, 2008

Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH) açısından, tarım kesiminin durumunu değerlendirmeye başlarsak; Türkiye’de 1980’li yıllarda GSMH içindeki payı %25’lerde iken, 90’lı yıllarda bu pay %15-16 seviyelerinde, 2000’li yılların başında ise bu pay %17’ler seviyesine inmiştir. 2007 yılında ise bu pay %7,4 olarak 2006 yılına göre %0,7’lik azalış sergilemiştir. Yurt içi tüketimin ise 2007 yılında %25,7 ile sürekli olarak ülke nüfusu artsa bile aynı oranda seyretmektedir (Hazine, 2008).

Görüldüğü gibi genel ekonomi içindeki tarım payı sürekli küçülmektedir. AB’de de küçülmeler olmuştur ve şuan da beklenen seviyede değildir. Fakat tarım sektörü desteklemeleri AB bütçesinin yarısına yakını almaktadır.

Tarım sektörünü AB’ye uyumda karşılaştırmalı olarak yapılmış ve bu da bir tablo ile gösterilmiştir;

Tablo 2.6: Türkiye ve AB'nin çeşitli tarımsal göstergelerinin karşılaştırılması (2001)

GÖSTERGELER	TÜRKİYE	AB
Toplam Tarım Alanı (1000 Ha)	27.000,00	134.261,00
Toplam İşletme Sayısı (1000 Adet)	4.106,00	7.370,00
Ortalama İşletme Büyüklüğü (Ha)	5,9	17,4
Toplam Nüfus (Milyon)	68	377
Tarım Nüfusu (Milyon)	20	15,6
Tarımda İstihdam (Milyon)	9,4	7,4
Toplam İstihdamda Tarımın Payı (%)	39	5
GSMH'de Tarımın Payı (%)	14	1,9
İhracatta Tarımın Payı (%)	7,83	7,5
İthalatta Tarımın Payı (%)	4,18	10,5

Kaynak: TKB, 2008

2001 yılı baz alındığında Türkiye bütçesinin %4,3'ünü (6,3 milyar dolar) desteklemelere aktarırken (%79'u fiyat desteği şeklinde), AB bütçesinin %50'sini (45 milyar EUR) tarımsal desteklemeye aktarmaktadır. Sonuçta Türk Üreticisi'nin aldığı destek kişi başı 280 dolar olurken, AB'de ise bu rakam 5.700 dolar seviyelerindedir (Bayraç, ve Yenilmez, 2005:108).

Genel olarak Türkiye'de tarım sektörü 2001 yılında %6,5 küçülmüş, 2002 yılında %6,9 büyümüş, 2003 yılında %2,5 küçülmüş ve 2004 yılında %2 büyümüşür. Genel ekonominin 2003 ve 2004'te büyümesine daha fazla büyüme kaydetmesine karşın tarım sektörü Türkiye'de bu dönemde kendini pek gösterememiştir.

Tarım sektöründe kişi başına düşen GSMH 1998 yılı baz alındığında Türkiye'de 1398 dolar iken, AB'de 9.286 dolar seviyelerindedir. Bu da Türk tarım sektörünün yeterli kazanç elde edememesini göstermektedir.

Tarım nüfusuna ve istihdam verilerine bakıldığında uçurum olduğu gözlenmektedir. Türkiye'de istihdam oranı 80'li yılların başında %47'lerde iken günümüzde ise %39'lar düzeyindedir. Fakat bu oran AB'de %5'dir, Türkiye'den çok daha düşüktür.

İhracat rakamları içindeki payına bakacak olursak 80'li yıllarda toplam ihracatımızın %60'a yakını, günümüzde ise %8'ler gibi bir payı tarım ürünleri oluşturmaktadır. İhracattaki payda da azalmalar meydana gelmiştir. İthalatta ise sürekli olarak artışlar göz önündedir. Bu payın toplam ithalatımızın %5'ini oluşturduğunu Türkiye'mizde yani biz gibi tarım ülkesinde görmek ilginç bir durum ortaya çıkarmaktadır. AB'nin nüfusuna bakarsak bu pay oldukça düşük olduğunu gözlemleyebiliriz.

Buradaki karşılaştırılan birçok veri Türkiye'nin OTP'ye uyumundaki zorlukları da göstermektedir. Bu zorlukların en büyüğünü Türkiye finansman konusunda yaşayacaktır. Çünkü Türkiye, AB gibi yeterli finansa sahip değildir.

Tablo 2.7: Türkiye'nin tarımsal ürün ihracat rakamları

Tarımsal Ürünler İhracatımız (\$)						
Ülke Adı	Yıllar					2004 Yılı Toplam İhr. Payı(%)
	2000	2001	2002	2003	2004	
AB	1.589.476.519	1.729.015.383	1.854.537.337	2.313.423.936	2.969.147.927	46
A.B.D.	221.434.141	280.807.628	243.084.552	292.301.029	339.756.639	5
Rusya	141.432.144	174.513.189	190.224.105	260.279.842	361.227.485	6
S.Arabistan	119.188.040	131.401.335	159.585.354	184.807.653	163.198.008	3
Diğerleri	1.783.741.970	2.033.043.639	1.604.743.644	2.206.258.718	2.667.880.155	41
Genel Toplam	3.855.272.814	4.348.781.174	4.052.174.992	5.257.071.178	6.501.210.214	

Kaynak:DTM 2008

Görüldüğü gibi ihracat potansiyelimizde %46'lık paya sahip (2004) olan ülkeler arasında AB gelmektedir. Bunda ise Almanya %29'unu, İtalya %17'sini, İngiltere ise %10'unu oluşturmaktadır.

Tablo:2.8: Türkiye'nin tarımsal ürün ithalat rakamları

Tarımsal Ürünler İthalatımız (1000 \$)						
Ülke Adı	Yıllar					2004 Yılı Toplam İth. Payı(%)
	2000	2001	2002	2003	2004	
AB	1.145.324	899.319	1.309.408	1.577.853	1.756.415	29
A.B.D.	977.670	833.153	950.381	1.196.097	1.166.907	19
Rusya	281.488	103.576	142.809	235.671	279.996	5
Ukrayna	81.372	53.330	57.550	161.952	275.981	5
Arjantin	71.137	60.993	94.334	213.580	226.803	4
Diğerleri	1.599.012	1.128.775	1.440.436	1.879.572	2.352.507	39
Genel Toplam	4.156.003	3.079.146	3.994.918	5.264.725	6.058.609	

Kaynak:DTM 2008

Türkiye'nin tarımsal ürünler ithalatında ise; AB ülkeleri %29 gibi ihracatta olduğu gibi en büyük paya sahiptir. Anlaşıldığı kadarıyla AB Türk tarımında önemli bir ticaret ortaklığına sahiptir.

Verimlilik anlamında bakılırsa Türkiye AB ortalamasının gerisinde kaldığı görülmektedir. Aşağıda verilen örnek tabloda Türkiye ve AB ülkelerinin meyve üretimdeki verimlilikleri yer almaktadır.

Tablo 2.9: Türkiye ve AB'nin meyve-sebze üretim verimlilikleri karşılaştırılması

Ülkeler	Verimlilik 100 Kg/Hektar		
	2001	2002	2003
Belçika	268	321	-
Danimarka	48	46	-
Yunanistan	29	-	-
İspanya	79	86	-
Fransa	182	232	199
İrlanda	1251	1135	-
İtalya	-	140	129
Letonya	38	48	35
Litvanya	40	22	34
Lüksembourg	25	64	29
Macaristan	-	77	71
Polonya	85	81	91
Portekiz	53	63	59
Slovakya	43	46	58
Finlandiya	22	22	19
İsveç	75	66	-
İngiltere	162	107	92
Romanya	68	51	104
Türkiye	62	59	64

Kaynak:İTO, 2005:86-87

Türkiye'nin 100 hektar başına 2001 yılındaki 6.200 kg olan verimliliği, 2002'de 5.900 kg'a düşmüş, 2003 yılında ise 6.400 kg/hektara çıkarak tekrar artmıştır. Ancak Fransa gibi AB'nin en büyük tarım üretici konumundaki ülkesinde bu oranlar oldukça yüksek denilecek seviyelerde değildir. 23.200 kg/hektarla 2002 yılında üçüncü büyük verimliliğe sahip olmuştur. Yine 2002 yılı verilerine bakarak İrlanda'nın 113.500 kg/hektarla Türkiye'nin 20 katı kadar fazla verimliliğe sahip olduğunu görmekteyiz. Finlandiya, Lüksembourg, Letonya gibi ülkelerin ise verimliliğinin Türkiye'den oldukça düşük olduğu görülmektedir (İTO, 2005:86-87).

Tarımsal yapı olarak arazi çeşitlerine göre bakıldığında ise; Türkiye tek başına AB karşısında oldukça önemli tarım arazisi varlığına sahiptir. 2001 yılındaki verilere bakıldığında bunun varlığını anlayabiliriz. Türkiye'deki toprakların %34,4'ünü tarım arazileri oluşturmaktadır. Tarım arazilerinin ise %69'u ekilmekte, %18,9'u nadasa bırakılmakta olup işlenen tarım arazileri %87,9'luk bir paya sahiptir. Diğer geriye tarım arazilerinin ise %3'ünü sebze bahçeleri, %2'sini bağlar, %4,9'unu meyve ve %2,2'sini ise zeytin ağaçları tamamlamaktadır. Türkiye'de nadasa bırakılan arazilerin bir çoğu ekilebilecek yapıda değildir (Bayraç, ve Yenilmez, 2005).

AB'de ise bu durum toplam Birlik yüzölçümünün %26,4'ü tarım, %17,7'si de çayır ve mera arazisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Ülkeler bazında tarım arazilerini incelersek; Danimarka %53,4, İtalya %37,9 ve İspanya ise %36,6'lık bir payla en çok

tarım arazisine sahip ülkelerdir. Çayır ve mera olarak ise; İrlanda %47,5, İngiltere %46,3 ve Yunanistan ise %39'luk bir payla sıralanmaktadır (Bayraç, ve Yenilmez, 2005).

Yukarıdaki sonuç hayvan yetiştiriciliğinde önemli bir girdi olan yemin ve yemlemenin Türkiye'de çok düşük paya sahip olduğunu göstermektedir. Yani AB yem ve yemleme için tarım arazilerinin yaklaşık %40'nı kullanırken, Türkiye ise %4'ünü kullanmaktadır. Türkiye'de ekilebilir, kullanılabilir ve elverişli tarım arazileri, AB'deki tarım arazilerinin %20'si kadardır. Tarım alanı olarak Türkiye AB'nin toplamına bakıldığında oldukça geniş bir yere sahip olsa da AB'de en büyük tarım üreticisi olan Fransa'nın gerisindedir.

Tarım alanı sayısının %20'sine sahip olmasına karşılık işletme sayısı olarak neredeyse %60 oranında fazlalığı bulunmaktadır. Bu da Türkiye'nin işletme büyüklükleri açısından oldukça küçük işletmelere sahip olduğu görülmektedir. Türkiye'de işletme başına 5,9 hektar alan düşerken, AB'de ise bu rakam 17,4 hektarlık bir alandır. Kasım 2003 İlerleme Raporunda ise büyük ölçekli ve uzmanlaşmış işletmelere daha çok Ege ve Akdeniz bölgelerinde rastlanmaktadır şeklinde ifade kullanılmıştır. Zaten işletme büyüklükleri hektar olarak da düşük seviyelerde seyretmektedir. Yani tarım işletmeleri yapı ve yer olarak AB'den küçüktür (Eraktan, 2005).

Birliğe üye ülkelerde tarımsal işletme sayısı zamanla azaltılmış bu şekilde de tarım işletmelerinin de genişliği artırılmıştır. Türkiye'de ise tarımsal işletme sayılarında artış olmamakla beraber bölünme nedeniyle, işletme genişliği de azalmıştır (Soydemir, 2004:33).

Türkiye'deki miras hukukunun düzenlenmemesinden dolayı küçük kalan mevcut tarım işletmeleri tarımı, ticaretten çok geçimini sağlamak amacıyla yapmaktadır. Bu yüzden toprağa bağlı kalmakta ve ekonomiye katkı sağlayamamaktadır.

Tarım işletmelerinin büyüklük yapısı modernizasyon, gübre, sulama gibi faktörlerden başka, üretim kapasitesini de ilgilendirmektedir. Tarımdaki işletmelerin küçük yapıda olması, ölçek ekonomisinin problemlili olmasına neden olmaktadır. Böylelikle küçük kalan işletmeler giderek önemini kaybetmekte ve üretimde azalan verimlere doğru gitmektedir.

Tarımsal girdi olarak kullanılan tohum, gübre ve ilaçlama, daha sonra bu konulardaki bilgi edinimi kulaktan dolma yöntemlerle yapılmakta, uzmana danışarak üretim yapma günümüz Türkiye'sinde uygulanmamaktadır. Türkiye'de örneğin gübre

kullanım oranı 83kg/ha iken AB’de bu oran 225kg/ha’dır. Başka bir girdi olarak kullanılan ilaç ise Türkiye’de 650-900 gr arasında iken, AB’de 2500-3000 gr arasındadır (Erurostat, 2008, FAO, 2008).

Diğer bir yandan üreticilere tarımsal girdi ve bilgi sağlama amacı olan kurum ve kuruluşlar ise atıl olarak kalmakta bir çoğu kapatılmakta (SEK, EBK vb.) ve diğer piyasa düzenleyicisi konumundaki üretici birlikleri (Fiskobirlik, Çukobirliklik Trakyabirlik, Gülbirlik) ise devlet desteğinden yoksun kaldıkları için asıl görevlerini yapamaz hale gelmişlerdir (Bayraç, ve Yenilmez, 2005).

Tarımsal girdi ve bilgide mobilite kuralının işlediği AB’de üreticiler eğitimler ve danışmanlık bürolarıyla entegre üretim yapmaktadır. Üretici birlikleri ve kuruluşları AB bütçesinden yeterli miktarlarda destek alarak üzerine düşen görevleri yapmaktadır.

Bütün bunlara bakıldığında Türkiye’deki bir tarım politikasının yoksunluğundan dolayı, tarımın istihdam, dış ticaret ve GSMH’deki paylarının düşük olduğu görülmektedir. Her tablo Türkiye’deki hem üretici, hem de tüketici için olumsuzluğun var olduğunun göstergesidir. Ancak Türkiye’nin vazgeçilmez bir sektörü konumundadır.

2.7. Ortak Tarım Politikasına Uyumun Mali Yönü

Yukarıda da belirttiğimiz üzere AB sektör olarak tarım, bütçenin yaklaşık %50’sini almaktadır. Türkiye de ise bu durum %7’ler seviyesinde kalmaktadır. Bunların yanında GSMH içindeki payla orantısız bir görünüm sergilemektedir. İstihdam da aynı durum söz konusudur. Yani nüfusun %30-35’lik kısmı GSMH’de %15’lik paya sahiptir. Hem de bunların yanında tarımın gelişimi ve devamı için Türkiye %7’lik bir pay vermektedir. Doğal olarak AB OTP’sine uyumda belirli bir bütçe gerekli olduğu için Türkiye ekonomisi bütün bunları karşılamakta güçlük çekebilecektir. Fakat uyum sürecinde AB’nin de Türkiye’ye reformlar doğrultusunda katkısı olacaktır.

Her ne şekilde olursa olsun AB ile Türkiye tarımının uyumu söz konusu olduğunda sürekli olarak bahsedilen Türk çiftçisinin rekabet edebilirliğinin azalacağı göz önünde olsa da bütçe olarak da Türkiye yeterli değildir. Türkiye uyumda en çok problemi ekonomik olarak yaşayacaktır. Ancak getirisine ve ihtiyacına bakıldığında bunların yapılması sonucunda sağlanacak fayda, yapılan yatırımları karşılayacak düzeyde refah artışıyla karşılanabilecektir. Bütün bunlarla birlikte Türkiye’nin AB’ye uyumu söz konusu olduğunda birlik bütçesinden alacağı paya bakılırsa yapılan yatırımların kısa vade de geri dönüşü de mümkün olacaktır.

Daha önceki genişleme süreçlerinde, aday ülkelerin uyumu için ayrılan fonların Türkiye için öngörülen kaynakların oldukça üzerinde olduğu tespit edilmektedir. Bu ülkelerin Türkiye'yle mukayesede daha da az bir nüfusa, tarımsal altyapı açısından da uyum için daha avantajlı bir yapıya sahip oldukları görülmektedir:

- Yunanistan uyum sürecinde AB bütçesinden toplamda 90 milyar EUR, tarım yardımı olarak da 50 milyar EUR,
- Portekiz 85 milyar EUR,
- İspanya ise nüfusunun daha fazla olması nedeniyle 200 milyar EUR destek almıştır (İTO, 2005).

Desteklerle ilgili olarak, yeni üye ülkelere verilecek olan doğrudan gelir desteği zamana yayılmakta; 2004 yılında %25 olarak gerçekleşen bu desteklerin, ancak 2013 yılında AB standardına gelinmesi beklenmektedir. Kırsal kalkınma çerçevesinde özellikle yeniden yapılandırmanın geçici destekler ve teşviklerle sağlanması topluluğun öncelikli politikaları arasına girmektedir. (İTO, 2005)

Kırsal kalkınmayla ilgili olarak, yeni üyelere avantajlar sağlanmakta, 2004-2006 yılları arasında bu ülkelere 5,76 milyar EUR bütçe ayrılmıştır. Yeni üye ülkelerde kırsal kalkınmayla ilgili harcamaların %80'nin AB fonlarıyla karşılanması, çevre destekli tarım, hayvan refahı gibi alanlarda ise kalkınmanın %85'nin fonlara tabi olması beklenmektedir (İTO, 2005:211).

Dünyada her yıl 300 milyar dolar tarımsal destek verilmektedir. Bunun ise 284 milyar doları gelişmiş zengin ülkeler olarak bilinen G7 ülkeleri kendi üreticilerine vermektedir. AB'nin tarım üreticisine verdiği doğrudan destek yıllık 2.500 dolar, ABD de ise 4.500 dolar seviyesinde iken Türkiye'de ise yıllık 40 dolar gibi çok düşük seviyelerdedir.

Türkiye'nin AB OTP'sine uyum sağlamada ihtiyacı olan bütçe, 8 milyar EUR doğrudan gelir desteği, 1 milyar EUR pazar önlemleri ve 2,3 milyar EUR kırsal kalkınma ve toplamda 11.3 milyar EUR olarak tespit edilmiştir (İTO, 2005:209). bütün bu harcamaya karşılık AB'den gelmesi öngörülen toplam yardım ise 5,5 milyar EUR olarak tahmin edilmektedir.

Türkiye kırsal kalkınma başlığı altında 2007-2013 dönemine ait olarak toplam 463 milyon EUR yardım alması öngörülmüştür. Aynı zamanda bu yardımlar yıllara ve ekonomik istikrara göre arttırılacaktır. Türkiye'nin 2009 yılında 86 milyon, 2011 yılında da 173 milyon EUR kırsal kalkınma yardımı alması öngörülmektedir (İKV, 2008a).

AB yardımlarını ve hibelerini bazı başlıklar halinde inceleyecek olursak 2002 yılında tamamlanan gıda denetim hizmetlerinin destek projesinin maliyeti 10.123 milyon EUR olmuş ve AB katkısı ise 699.000 EUR olarak gerçekleşmiştir. Veterinerlik mevzuatına uyumda alt yapının oluşturulması için maliyet 17 milyon EUR olurken, AB katkısı ise 13,5 milyon EUR olarak gerçekleşmiştir. AB'ye uyumunda yine 2002 yılında 5,3 milyon EUR'ya gerçekleşen 4,3 milyon EUR'su AB tarafından karşılanan bitki sağlığı mevzuatı olmuştur (TKB, 2008).

2004 yılında ise OTP'nin hazırlık projesinde AB'nin toplam desteği 20 milyon civarında olurken Türkiye'nin ise gerçekleşen projeler kapsamında 2,5 milyon EUR katkısı olmuştur (TKB, 2008).

2005 yılında AB'ye uyum sürecinde yapılan 5 projenin toplam maliyeti 40 milyon EUR olurken, 30 milyon EUR AB katkısı söz konusu olmuştur (TKB, 2008).

2006 yılına bakacak olursak uyum sürecinde gerçekleşen projelerde AB katkısı yaklaşık 8 milyon EUR ve Türkiye katkısı ise 5,3 milyon EUR olarak meydana gelmiştir (TKB, 2008).

2007 yılında uyumda söz konusu başlıklarda yapılan harcamaların toplam 15 milyon EUR'su AB tarafından karşılanmış, 1,2 milyon EUR'su ise Türkiye tarafından karşılanmıştır (TKB, 2008).

Yani AB OTP'sine uyumda açılan başlıklardan, gerçekleşen ve yapılması öngörülenlerin AB bütçesinden desteklendiğini görmekteyiz. Ancak gelinen durum itibariyle Türkiye'nin daha çok kaynağa ihtiyacı vardır. Bütçeden tarım sektörüne uyum için daha fazla kaynak aktarılması gerekir.

SONUÇ

Avrupa Birliği uygulaması olan Ortak Tarım Politikası, genel olarak bakıldığında üye ülkelerin tarımda uygulaması gereken politikaları içermektedir. Uygulamanın başarısının sebebini düşünecek olursak istikrarlı ve kararlı bir şekilde, her yönüyle (uygulama mekanizmaları, finans mekanizmaları, yapısal mekanizmalar) tek bir örgüt tarafından yapılmış olması sonucuna varabiliriz.

Bu durumun Türkiye tarafından da görülmesi ve OTP'ye uyum için üstüne düşenler ve yapması gerekenler bulunmaktadır. Her ne kadar bunlar Gözden Geçirilmiş Program ve İlerleme Raporunda belirtilse de esasen yeni bir mevzuat düzenlenmesi gerekmektedir. Öncelikle yapısal olarak kurumsal yapının belirlenmesi ve değişmesi gerekmektedir. Bunun için şu an Türkiye'de merkezi bir konumda bulunan Tarım ve Köyişleri Bakanlığı seçilmelidir. Daha sonra buna yardımcı olacak kuruluşların yapıya dahil edilerek daha etkin bir şekilde çalışmasının sağlanması gerekmektedir (üretici birlikleri, kooperatifler, vb.).

Tarımsal üretimi artıracak girdilerin üretiminin sağlanarak ve sonrasında bunların bilinçli şekilde kullanılması gerekmektedir. Nitekim sonucunda verimlilik de artacaktır. Tarımsal üretimden sonra, tarım ürünlerinin pazarlanmasını ve rekabetini sağlayacak sanayiler, borsalar ve yeni hal yasası geliştirilmelidir.

Türkiye tarımsal üretimde kullanılan alanlarını büyütülerek küçük işletmelerden çok üretimlerin büyük işletmelerce yapılmasını desteklemeli ve geliştirmelidir. Bu bağlamda Türkiye modern ve teknolojik şekilde tarımsal üretim optimumunu sağlayacak ve istihdam olarak fazla hale gelen sektör ucuz iş gücü arayan sanayi ve hizmet sektörüne alternatif iş olanağı bulabilecektir. Böylelikle aynı zamanda köyler ve mezralarda tam olarak verilemeyen eğitim ve sosyal hizmetler daha çok kişiye ulaşacaktır.

Tarım sektöründeki karşılıklı mukayesedeki negatif tablonun, pozitif dönüşü için gerekli düzenlemeler yapılmalıdır. Bunun için Türk tarımının kısıtlarını ve artılarını çok yönlü araştırmak gerekmektedir. Özellikle daha önceki konularda bahsedilen Nisan 2003 Katılım Ortaklığı Belgesi'nde açıklanan ve yerine getirilmesi gereken çeşitli vadelerdeki yükümlülüklerin alt yapısı hazırlanmalıdır. Nitekim bunların bir kısmı uygulamaya girmiş ve İlerleme Raporlarında olumlu sonuçlar alınmıştır. Ancak birçok konuda halen birebir bir uyum söz konusu olmayan önemli başlıklar bulunmaktadır.

Uyumu geciken veya uyumu yapılan eksik düzenlemelerin, öncelikli olanlarının, AB ve DTÖ'nün öncelikli konuları doğrultusunda saptanarak hızlandırılmış bir şekilde

uygulanması gerekmektedir. Temmuz 2005'te yayınlanan AB Müktesebatının üstlenilmesine ilişkin Gözden Geçirilmiş Ulusal Program çerçevesinde tarım alanındaki öncelikli konuların birebir AB mevzuatına uyumunda acele edilmesi gerekir. Ulusal Programda karşılıklı tavizlerin yanı sıra daha köklü değişimler yer almaktadır. Bu konularda yapılan uygulamaların çalışmaları AB İlerleme Raporlarında eksikliğinden bahsedilmektedir. Günümüzde tarım ürünü arz sorununu çözen AB, artık yapısal, kökten ve sağlıklı bağdaşık bir tarımsal üretim hedeflemektedir. Gündem 2000 reformundan sonra artık çevre, sağlık ve kırsal kalkınmanın öneme sahip olduğu ve tarımsal desteklemeleri de ileride azaltılmak istenmesi görülmektedir. Bu konular Türkiye'nin tartışabilmesi için öncelikle tarımdaki yapısal sorunları çözümlenmesi ve daha sonra tarımsal ürünlerde kendine yetmesi ve son olarak bu konulara dönük bir yapılanma içerisine girmesi gerekir.

Küresel ısınma olarak adlandırılan ve tarım kesimini önemli derecede etkileyen kuraklık ileride tarımsal ürün arzında dışarıya bağımlılığı karşımıza getirebilir. Bu alandaki politikaların benimsenmesi ve uygulanması öncelikli yapılması gerekenler arasında olmalıdır. Artık küresel ısınmanın veya kuraklığın yavaş yavaş etkisini gösterdiği ülkemizde bunun sonucu olarak, üretilmeyen tarımsal ürüne herhangi bir politika yapılamayacaktır.

Daha sonra da Türkiye AB'nin ileri dönemde önemli gördüğü politikaları uygulaması gerekmektedir. Bunlar ise Fransa'nın hassasiyetle üzerinde durduğu kırsal kalkınma, şu an için AB'nin ise gıda güvenliği konuları olmalıdır. Bunların önem sırası belirlenmelidir. AB ileriki dönemde tarımsal desteklemeleri kırsal alanda birleştirmeyi ve sosyolojik olarak gelişmeyi hedeflemektedir. Bunları önceden tespit etmek Türkiye için uyumu kolaylaştırıcı unsur haline gelebilir. Yapısal olarak bunların mevzuat haline getirilmesi Türkiye'nin sadece kağıt üzerinde olan yükümlülükleri olacağı gibi, uygulanması ve yürütülmesi çok daha karmaşık haldedir.

Diğer bir yandan bütün bunlar için teknik personelin yetiştirilmesi ve uzmanlaştırılması gerekmektedir. Sonuçta AB Müktesebatına uyum zor ve engelli bir durumu göstermektedir. Fakat yapılması gerekenler sadece AB'ye uyum için gerekli değildir. Bütün bunlar günümüz gelişmiş ülkelerinde uygulama alanı bulmuş konulardır. Türkiye gibi gelişmekte olan ülke konumunda olan bir ülke için çok daha büyük öneme sahip olması gerekmektedir. Türkiye her ne kadar tarımda kendine yetebiliyor olarak bilirse de artık ithalatımızda da tarım ürünleri önemli bir yere sahiptir. Aslında Türkiye coğrafi koşullar göz önüne getirildiğinde, Türkiye üretilebilecekken ithal ettiğimiz tarım

ürünleri mevcuttur. Bütün bunlar Türkiye’de üretilebilecekken neden ithalat yapılmaktadır. Dünyada tarım ve gıda sektörü artık, enerji sektörü kadar stratejik öneme sahip bir sektördür. Bunun bilincinde hareket etmek ve düzenlemelere gitmek oldukça önemlidir.

Günümüz koşullarında uygulanan tarım politikalarıyla Türkiye, küreselleşen ekonomiler, tam rekabet piyasası özelliklerinin fazla şekilde görülmesi (mobilité), tarım kesimine verilen önemin azalması, üreticilerinin bilinçlendirilememesi, gereksiz ve yanlış olan tarım politikalarının önüne geçilememesi, arz-talep dengesinin kurulamaması, üretici hayat standartlarının günümüz ülke koşullarından düşük olması, üreticinin üretim miktarından ve getirisinden memnun olmaması gibi önemli problemler yaşamaktadır. Fakat düşünülen bu olumsuz tablo OTP’nin çıkış amaçlarından birisi olan üreticilerin gelirlerinin artırılması maddesine ters düşer ve böyle bir durumun varlığının geçici olduğu açıktır.

Türkiye, son yıllarda dünya piyasasında sanayi sektöründe söz sahibi olmak istemektedir. Bu sektörde önemli adımlar atılsa da Türkiye’nin bu konuda ilerlemesi zaman alacaktır. Çünkü sanayi sektöründe hammadde, temel girdiler, enerji, yapısal gelişim ve ar-ge gibi dışa olan bağımlılığımız ve küresel piyasaların izlenememesi çok büyük sorunlar çıkarmaktadır. Bunun sonucunda da yüksek maliyetlerde üretim söz konusu olmakta ve dış ticarete rekabet gücümüz kalmamaktadır.

Türkiye’de tarım politikasının yetersiz kalması sonucunda, tutarsız ve günlük politikalarla üretici kesim sürekli olarak mağdur edilmektedir. Tarım politikasının varlığı üreticiyle devlet arasında bir köprü kuracaktır. Kurulan köprüyle üretici artık neyi, nasıl ve ne kadar üretmesi gerektiğini bilecek ve üretim eksikliği sonucunda talebe karşılayamama gibi bir sorun kalmayacaktır. Diğer bir yandan da üretim fazlalıkları üreticiyi fiyat noktasında düşündürmeyecek ve Türkiye’ye binen maliyet de (depolama, ürünlerin kullanılmaması, vb.) düşecektir.

Yanlış uygulama içerisinde bulunan ilaçlama ve tohum yetiştiriciliği sonucunda birçok tüketici zarar görmüştür. Bu her ne kadar sosyolojik bir olgu olarak bakılsa da nihai tüketici açısından, OTP uyum içerisinde bulunan gıda güvenliği mevzuatıyla kamuoyu da üretilen ürünlerin kaliteli, sağlıklı ve hijyenik olması açısından faydalı ürünlerle beslenecektir.

Türkiye’deki mevcut tarım sektörü ve yapısı incelendiğinde, bunların AB ve gelişmiş ülkelerle çok farklılıklar göstermesi yadsınamaz bir gerçektir. Bu bağlamda

uyum çalışmaları içerisinde bulunan Türkiye için genel olarak olumlu yönde etkileneceği görüşü hakimdir.

Bu çeşitlilikteki sorunlara rağmen Türkiye'nin AB OTP'sine uyum gerekliliğini ithalat ve ihracat oranlarına bakarak düşünürsek, Türkiye AB'den en fazla tarım ürünleri ithal eden ülkesi konumunda olup, yine AB ülkeleri Türkiye'nin en büyük tarım ürünleri ihracatçısı konumundadır. Sonuçta OTP, serbest pazar ekonomisini getireceğinden ve bir çok mevzuat ve uygulama hataları yüzünden ürünlerimizin gerek gıda güvenliği gerek çeşitli nedenlerden gümrüklerden dönmesinden dolayı OTP'ye uyumu sağlanan Türkiye, artık ihracatta sorun yaşamayacak ve diğer yandan ise sorun yaşanmayan grupların ihracat paylarında artışlar olacaktır. Sığır ve dana eti grubuna özel bir durum ihtiva etmesi sebebiyle de tüketiciler artık daha güvenli ve daha ucuza kırmızı et tüketebilecektir.

Genel olarak Türkiye'ye etkilerine bakılırsa üretici için geçiş sürecinde, gelirlerinin azalacağı düşünülmektedir. Bu durumun desteklemelerin azaltılması ve harcamalarda kısıntılara gidilmesinden dolayı olacağı tahmin edilmektedir. Fakat bunun geçici bir süre olması beklenmektedir. Eğer tüketici açısından bakılırsa, tüketicinin olumlu etkileneceği varsayımı oldukça güç kazanmıştır. Örneğin gıda güvenliği mevzuatına uyum insan sağlığı açısından kazanımları sağlamaktadır.

Türkiye için bazı sorunlar yaratacağı bilinse de nüfusun üçte birini teşkil eden tarım kesiminin içinde bulunduğu durum itibariyle ve tarımda kendimize yetebilirliğimiz açısından, OTP'ye uyulması tarım sektörü için kaçınılmaz ve önemli bir adımdır. Bu adımın başarılı bir şekilde atılması ve çalışmalarının yapılması ülkemize kazanç sağlayacak, pek önemsenmeyen bir sektörü yeniden canlandıracaktır.

KAYNAKÇA

- Acar M., (2005) “Müzakere Sürecinde Türk Tarımı: Sorunlar, Öneriler”, *Demokrasi Platformu Dergisi*, s.3, ss.25-42.
- Akder H., (2005) “DTÖ’nün Tarım Antlaşması Tehdit mi? Fırsat mı?”, *Demokrasi Platformu Dergisi*, s.3, ss.11-24.
- Akder H., (2006) “AB Entegrasyon Sürecinde Türkiye Tarımına Genel Bakış”, *Türkiye, AB ve Tarım Politikaları*, ss.11-13.
- Arabacı A., (2006) “Türkiye-AB Müzakere Sürecinde Tarım Örgütlerinin Sorunları”, *AB Yolunda Türkiye: Müzakere Sürecinin Ekonomi Politikası*, s.279-306.
- Arı A., (2006) “Türkiye’de Tarımın Ekonomideki Yeri ve Güncel Sorunlar”, *Çalışma ve Toplum Dergisi*, s.9, ss.61-81.
- Atakan, M. (1998) *AB OTP’si ve Türkiye’nin Uyumu*, Uzmanlık Tezi, Gümrük Müsteşarlığı, AT ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü
- Bayraç N. ve Yenilmez F. “*Türk Tarımının Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikasına Uyumu*”,
http://www.kafkas.edu.tr/duyurular/web_katalog/hayvancilik_kat1/turkiye_tarimi_ab_uym.doc (Erişim Tarihi: 10.04.2008)
- Bayraç, N. ve Yenilmez, F. (2005) “Tarım Sektörünün Yapısal Analizi ve AB OTP’si” *Demokrasi Platformu Dergisi*, S:3,
- Çakmak E. ve Eruygur O, (2007) “AB Üyeliğinin Türk Tarımına Etkisi”
<http://tarimsalpazarlama.com/makale.php?id=14898> (Erişim Tarihi: 25.07.2008)
- Çakmak E., Kasnakoğlu H. ve Akder, H. (1999), *Tarım Politikalarında Yeni Denge Arayışları ve Türkiye*, Ankara: TÜSİAD Yayınları.
- Çelik N., (2006) “Türkiye Tarımının Mevcut Durumu”, *Türkiye, AB ve Tarım Politikaları*, ss.21-24.
- Çetin, B. (2008) *Gıda Sanayi İşletme Ekonomisi*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara
- Dinler Z. (2000), *Tarım Ekonomisi*, Bursa: Ekin Kitapevi Yayınları.
- Eraktan G. (2001), *Tarım Politikasının Temelleri ve Türkiye’de Tarımsal Destekleme Politikası*, İstanbul: Uzel Yayınları.
- Eraktan G., (2004) “Genişleme Sürecinin Avrupa Birliği Tarımı ve Ortak Tarım Politikasına Etkileri”, *Türkiye VI. Tarım Ekonomisi Kongresi*, Tokat, ss.1-11.
- Eraktan G., (2005) “AB’ye Uyum Sürecinde Türk Tarımı”, *Demokrasi Platformu Dergisi*, s.3, ss.42-60.

- Eraktan, G. ve Ören, N. (2005) “AB OTP’si, Reform Süreci ve Türkiye’ye Etkileri” *Türkiye Ziraat Mühendisliği VI. Teknik Kongresi*.
- Erdoğan M., (2005) “AB Müzakere Süreci ve Tarım Sektörü”, *Demokrasi Platformu Dergisi*, s.3, ss.61-80.
- Gaytancıoğlu O., “AB OTP’si Karşısında Türkiye Tarımı” www.gubretas.com.tr (Erişim Tarihi:10.08.2008)
- Güler, H. (2006) “Türkiye’nin AB’ye Katılım Sürecinde Süt Sektöründe OTP’ye Uyum Öncesi ve Sonrası Alınması Gereken Önlemler”, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü,
- Günaydın G., (2005) “Küreselleşme Sürecinde Türkiye Tarım Sektörü: Belgelerin İzinde Analiz”, *Demokrasi Platformu Dergisi*, s.3, ss.147-174.
- Güneş E., Gün S., Gülbuçuk B. ve Olhan E., (2004) “Uluslararası Politikalar ve AB’ye Uyum Sürecinde Türk Tarımının Finansmanı”, *Türkiye VI. Tarım Ekonomisi Kongresi*, Tokat, ss.83-87.
- Işık N. ve Uçtu R., (2005) “Avrupa Birliği’ne Giriş Sürecinde Türk Tarımı ile AB Tarımı’nın Karşılaştırılmalı Analizi”, *Demokrasi Platformu Dergisi*, s.3, ss.131-146.
- ITO, (2005) *AB ile Müzakere Sürecinde Tarım ve Gıda Sanayinin Rekabetliliği*, İTO 2005-25, İstanbul
- Karayaz, D (2007) *Ortak Tarım Politikası: Polonya ve Türkiye*, Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. <http://www.library.atilim.edu.tr/tezler/1027419.pdf> (Erişim Tarihi:10.09.2008)
- Karlık, S.D. (2002) *Türkiye Ekonomisi*, Beta Yayınları, İstanbul
- Lorenzen H., (2006) “AB’nin Genişleme, Tarım ve Kırsal Kalkınma Politikaları”, *Türkiye, AB ve Tarım Politikaları*, ss.49-53.
- Moussis, N. (2004) *Avrupa Birliği Politikaları Rehberi*, (Çev: Fethi, A) İstanbul, Mega Press Politika Dizisi:1
- Özgüven, Ali (1997) *Tarım Ekonomisi ve AB OTP*, Filiz Kitabevi, İstanbul
- Sayın C. ve Tufan A., (2004) “Türkiye ve Avrupa Birliği’nde İzlenen Politikaları: Başlıca Kısıtlar, Farklılıklar ve Uyum Önerileri” *Türkiye VI. Tarım Ekonomisi Kongresi*, Tokat, ss.12-18.
- Soydemir S. (2004), “Türk Tarımı ve Şirketleşme”, İktisat, İşletme ve Finans Dergisi, Ankara: Yıl: 19, Sayı: 215, Şubat 2004.
- Şahinöz A., (2006) “DTÖ- AB Tarım Politikaları”, *Türkiye, AB ve Tarım Politikaları*, ss.37-40.

Şengüler Ö., (2007) “AB Uyum Sürecinde Türkiye Kırmızı Et Sektörü”, *Et ve Et Ürünleri Dergisi*, Kasım-Aralık 2007, ss.44-45.

Tan S. ve Dellal İ. (2003), “Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası”, T.E.A.E., Ankara: *Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 2, Mart 2003

Topçu, B.A. (2005) “AB OTP’si Açısından Türk Tarım Sektörü’nün Durumu”, Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,

Uzmay A. ve Işıklı E., (2004) “AB’nin Tarımsal Destekleme Politikasındaki Son Değişiklikler ve Bu Değişikliklerin Aday Ülkelere ve Türkiye’ye Etkileri”, *Türkiye VI. Tarım Ekonomisi Kongresi*, ss.19-25.

Üzümcü A., (2006) “Türkiye ve AB Tarımı: Karşılaştırılmalı Bir Analiz ve OTP’ye Uyum Süreci”, *AB Yolunda Türkiye: Müzakere Sürecinin Ekonomi Politikası*, s.143-186.

Bianet 2008 www.bianet.org, “Türkiye, Tarımda AB ile Rekabet Edebilir mi?” (Erişim Tarihi:15.04.2008)

DTM 2008, www.dtm.gov.tr (Erişim Tarihi:04.04.2008)

Eurostat 2008, www.ec.europa.eu/eurostat, (Erişim Tarihi:06.07.2008)

FAO 2008 www.fao.org (Erişim Tarihi:06.07.2008)

Hazine 2008 www.hazine.gov.tr (Erişim Tarihi:10.08.2008)

İKV 2008a www.ikv.gov.tr, (Erişim Tarihi: 03.03.2008)

İKV 2008b www.ikv.gov.tr, “AB’nin OTP’si” (Erişim Tarihi:10.03.2008)

MFA 2008 www.mfa.gov.tr, “Türkiye ve AB İlişkileri Tarihçesi” (Erişim Tarihi:14.03.2008)

OECD 2008 www.oecd.org, (Erişim Tarihi:05.15.2008)

REGA 2008 www.rega.gov.tr (Erişim Tarihi:10.09.2008)

TKB 2008 www.tarim.gov.tr (Erişim Tarihi:10.04.2008)

ZMO 2008 www.zmo.org.tr (Erişim Tarihi:04.04.2008)

Yavuz F., Tan S., Tunahoğlu R. ve Dellal İ., (2004) “Tarımsal Destekleme Politikalarının FEOGA Çerçevesinde OTP’ye Uyumunu Üzerine Bir Çalışma”, *Türkiye VI. Tarım Ekonomisi Kongresi*, Tokat, ss.44-52.

Yurttagül A., (2006) “Bir Tartışma Konusu Olarak Tarım Politikası ve Türkiye’nin AB’ye Girişi”, *Türkiye, AB ve Tarım Politikaları*, ss.65-68.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : İsmail ÖZTÜRK
Doğum Yeri ve Tarihi : ISPARTA / 1982

Eğitim Durumu

Lisans Örgenimi : Adnan Menderes Üniversitesi Nazilli İİBF Maliye Bölümü
Bildiği Yabancı Diller : İngilizce (Basic)
Bilimsel Faaliyetler :

İş Deneyimi

Stajlar :
Projeler :
Çalıştığı Kurumlar : Gülköy Gıda San. Ve Tic. AŞ

İletişim

e-posta Adresi : ismailozturk@gulkoy.com

Tarih : 31.10.2008